Ephemerides Sacrarum Disciplinarum Facultatis Theologicae-Philosohicae in Universitate Vytauti Magni Kaunae

SOTER

Religijos mokslų laikraštis

XIII METAI 1936 Nr. 2 (23

Leidžia Vytauto Didžiojo Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakulteto Teologijos Skyrius

Ephemerides Sacrarum Disciplinarum Facultatis Theologicae - Philosophicae in Universitate Vytauti Magni Kaunae

SOTER

Religijos mokslų laikraštis

XIII METAI 1936 Nr. 2 (23)

Leidžia Vytauto Didžiojo Universiteto Teologijos-Filosofijos Fakulteto Teologijos Skyrius

Dr. P. Malakauskis

Laidojimas

kapinės, lavonų kremacija ir laidojimas

(De sepultura)

Svarbiausi žmogaus gyvenimo įvykiai — gimimas ir mirimas. Jie yra lyg du poliusai.

Žmogus gimsta — pakrikštijamas ir įrašomas į civilinės padėties aktus, metrikų knygas ir t. t. Žmogus miršta — nugabenamas į tam tikrą vietą. Įprasčiausia numirusių vieta — kapinės. Nugabenimas į tą vietą — laidojimas. Retesnė numirusių vieta — krematorija. Jos tikslas — lavono sudeginimas, kremacija.

Šiandien kai kas galvoja Lietuvoje padaryti krikščioniško laidojimo perversmą — steigti vadinamąsias pasaulines kapines ir net lavonų krematorijas, ir propaguojamas numirusių kūnų deginimas. Todėl gal verta iš anksto susipažinti su dviem numirusių vietomis, būtent, krikščioniška — kapinėmis ir nekrikščioniška — krematorija. Reikia kalbėti apie lavonų laidojimą žemėje ir jų kremaciją.

I. KAPINĖS

1. Apibrėžimas ir padalinimas

1. Kapinės ar kapai įprastai vadinasi ta vieta, kurioje žmonių kūnai, žmonės, po sunkios gyvenimo naštos mirę, amžinai bendrai ilsisi. Tai vieta, kurioje žmonių lavonai bendrai laidojami[1]).

Bažnytinėse teisėse kapinės vadinasi pašvęsta vieta, kurioje teisiai laidojami ar gali būti laidojami tikintieji[2]). Tai katalikiškos kapinės. Katalikiškos kapinės yra šventa vieta. Jos šventos pasidaro pašvenčiant, kaip kalbėsiu žemiau.

2. Kapinės skirstomos šiaip:

1) Tikybinės arba konfesinės ir pasaulinės arba civilinės. Pirmosios vadinasi tos, kurias įsteigė kuri konfesija savo sekėjams laidoti. Jas ta pati konfesija ir tvarko. Antrosios yra tos, kurias įsteigė ir tvarko pasaulinė valdžia, t. y. valstybė ar savivaldybė. Jose visi laidojami. Čia nežiūrima, ar laidojamasis asmuo buvo katalikas ar nekatalikas, krikščionis ar nekrikščionis, tikįs ar netikįs, pasileidęs, ištvirkęs, paskutinis žmogus ir t. t. Gal jį lig gyvą nė žemelė nenorėjo nešioti — nesvarbu. Tai tikras lavonų komunizmas.

---

[1]) Kapinės lotyniškai įprastai vadinasi „coemeterium". Šis žodis yra kilęs iš graikiško termino „koimetérion", kuris reiškia atilsio vietą, miegamąją vietą. Tuo vardu kapinės pavadintos dėl to, kad žmonių kūnai palaidoti amžinai neišnyksta, bet lyg miega, ilsisi ir paskiau kelsis iš numirusių. Todėl Jėzus, kalbėdamas apie Lozoriaus numirimą, sako: „Mūsų prietelis Lozorius miega, bet aš einu jo pažadinti iš miego" (Jon. 11, 11), ir šv. Povilas rašo: „Mes nenorime palikti jūsų, broliai, be žinių apie užmigusius, kad jūs neliūdėtumėte, kaip kiti, kurie neturi vilties. Nes jei mes tikime, kad Jėzus mirė ir atsikėlė, tai taip Dievas užmigusius per Jėzų atves draug su juo. Nes tai mes sakome jums Viešpaties žodžiu: Mes, kurie esame gyvi, paliekamieji iki Kristaus atėjimui, nepranoksime užmigusiųjų" (1 Tes. 4, 13—15). Be to, seniau, nors kiek rečiau, kapinės lotyniškai buvo vadinamos: „area, arenarium, crypta, sarcophagus, catacomba, tumba, tumulus, monumentum, sedes, sedes aeterna, hortus" ir t. t. Bet tie pavadinimai reiškė taip pat įvairias kapinių rūšis. Iš graikiško sulotyninto žodžio „coemeterium" kilo lenkiškas terminas „cmentarz", o iš šio žodžio — lietuviškas pavadinimas „šventorius". Tik šiandien, nebeladojant šventoriuje tikinčiųjų, terminas „šventorius" jau kitką reiškia — nebereiškia kapinių, bet vadinasi atskira šventa vieta, apsupanti bažnyčią.

[2]) Plg. Kodekso I. C. kan. 1154.

2) Katalikiškos arba bažnytinės. Tai tos kapinės, kurias katalikų Bažnyčia įsteigė savo tikintiesiems laidoti, pašventė ir tvarko. Čion galima įskaityti net tas mišrias pasaulines kapines, tiksliau sakant, tą jų dalį, kuri paskirta tik katalikams laidoti ir Bažnyčios yra pašvęsta. Be to, bažnytinėmis kapinėmis vadinamos taip pat tos nepašvęstos kapinės, kurias Bažnyčia paskiria laidoti nekrikštytiems ir nevertiems bažnytinių laidotuvių ir šventos vietos. Tai tos kapinės, kuriose Bažnyčia laidoja nenuplautus krikšto vandeniu, viešus nusidėjėlius ir t. t. Kalbamosios kapinės vadinamos bažnytinėmis dėl to, kad jas įsteigė ir tvarko Bažnyčia.

3) Mišrios — pasaulinės kapinės, kurių dalis atskirta katalikams laidoti ir pašvęsta. Be to, mišriomis kapinėmis galima vadinti įvairių konfesijų bendras kapines. Tik jos turi būti konfesinio charakterio. Bet tokių kapinių nežinau. Jas vis dėlto reikia skirti nuo aukščiau kalbėtųjų pasaulinių arba civilinių kapinių: paskutiniosios neturi konfesinio charakterio.

4) Bedieviškos — bedievių ar jų organizacijų įsteigtos ir tvarkomos, pvz., Lietuvos Laisvamanių Etinės Kultūros Draugijos.

5) Šventos ir nešventos. Šis kapinių padalinimas sutinka su kapinių skirstymu į bažnytines ir pasaulines. Pirmosios šventos, o antrosios nešventos. Bet kartais ir nešventos kapinės gali būti bažnytinės. Tai Bažnyčios įkurtos, bet dar nepašvęstos kapinės, ir tos kapinės, kurios yra paskirtos nekrikštytiems ir bažnytinių laidotuvių nevertiems laidoti. Paskutiniosios įprastai kuriamos prie kiekvienų parapinių kapinių.

6) Parapinės. Jos skirstomos į stačiai parapines ir bendras parapines. Pirmosios priklauso atskiroms parapijoms, o antrosios kelioms parapijoms.

7) Vienuolių — paskirtos tik ar labiausiai vienuoliams laidoti ir t. t.

8) Privatinės arba atskiros (sepulchrum peculiare). Tai tos kapinės, kurios priklauso atskiriems moraliniams arba juridiniams bažnytiniams asmenims, pvz., vienuolių kongregacijoms ir brolijoms, ar atskiroms šeimoms. Jos kuriamos savarankiai, skyrium nuo kitų kapinių.

9) Dalinis ar atskiras, savas kapas (sepulchrum particulare) — atskirų individų, šeimų ir juridinių asmenų kapas, pastatytas ar įkurtas kapinėse.

10) Šeiminis (maiorum) ir bendruomenės kapas (sociale, proprium sepulchrum). Pirmasis atskirų šeimų, o antrasis juridinių asmenų kapas.

11) Prieš kodeksą I. C. atskiri kapai buvo skirstomi į šeiminius, įpėdinių ir mišrius, ko dabar nebėra.

2. Istorija

Senų senovėje žmonės buvo laidojami bet kurioje vietoje. Pati ta vieta buvo laikoma tikybine .

Romėnų teisėmis buvo draudžiama laidoti miestuose. Seniausias toks draudimas yra „XII tabularum" įstatymas, kuriame pasakyta: „Numirusio žmogaus mieste tenebūna nei laidojama nei deginama"[3]). Išimtis buvo vestalėms ir valstybei nusipelnusiems asmenims. Kalbamasis draudimas laidoti miestuose buvo kartkartėmis atkartotas. Tai, pvz., padarė imp. Hadrianus (117—138)[4]), Diocletianus[5]) ir Theodosius[6]). Imp. Hadrianus net išleido didelę piniginę bausmę už ano draudimo nesilaikymą[7]).

Krikščionys, laikydamiesi romėnų teisių, iš pat pradžių ir pirmaisiais trimis amžiais lavonus laidodavo už miestų: privatiniuose daržuose, prie kelių savo kapuose ir dažniausiai, labiausiai siaučiant persekiojimo audrai, katakombose.

IV amž. atgavus Bažnyčiai mielą laisvę, pradėta į bažnyčias perkelti brangiausią krikščionių turtą — kankinių kūnus[8]). Be to, bažnyčiose imta laidoti net tuos, kurie numirdavo su šventu vardu, šventu garsu. Ilgainiui ši praktika dar labiau paplėsta ir VI amž. pradėta kitus krikščionis laidoti netoli bažnyčių, nes tikintieji veržte veržėsi ko arčiau prie kankinių ir išpažintojų, kad jų užtariami greičiau nueitų į amžinąją laimę[9]). Bragos II sus. (563) kan. 18 pažymėtai leido laidoti prie bažnyčių mūrų. Iš čia kilo bažnyčių šventoriai.

Ilgainiui net bažnyčiose pradėta laidoti. Iš pradžių čia buvo laidojami vyskupai ir karaliai. Pirmasis pačioje bažnyčioje palaidotas bene šv. Jonas Krizostomas (404). Savotiška tai, kad jam čia palaidoti reikėjo imperatoriaus sutikimo. Prancūzijos karaliai nuo V amž. galo buvo laidojami bažnyčoise. Imp. Justinianus pastatė šv. apaštalų bažnyčią imperatoriams ir kunigams laidoti.

IX amž. bažnyčioje laidojami vyskupai, abatai, užsitarnavę kunigai, kunigaikščiai, karaliai, bažnyčių steigėjai ir kiti dideli asmenys[10]). Greit

---

3) „Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito".

4) D. 47, 12, 3, 5.

5) C. 3, 44, 12.

6) C. 16, *de sepulchris violatis,* IX, 17.

7) D. 47, 12, 3, 5.

8) VIII—IX amž. mažne visos kankinių relikvijos buvo iš katakumbų perkeltos į Romos ir kt. bažnyčias.

9) C. 19, C. XIII, q. 2.

10) Plg. sin. Moguntina, (813) c. 52; c. 18, C. XIII, q. 2.

bažnyčiose imta laidoti bet kuriuos pasaulininkus. XII amž. bažnyčiose visur įprasta laidoti pasaulininkus[11]. Taigi bažnyčios virto kapinėmis.

Iš įpročio laidoti bažnyčiose ilgainiui kilo daug įvairių piktanaudojimų. Todėl rėkiančiai reikėjo įsikišti į tą sritį ir taisyti dalyką; reikėjo tą teisę susiaurinti. Be kitko, šv. tėvo Povilo V Rituale Rom. buvo įdėtas šis postuliatas: „Kame gyvuoja senas įprotis numirėlius laidoti šventoriuje, tebūna jo laikomasi, ir kame galima, tebūna atstatytas“[12]. Šv. tėvas Pijus V uždraudė bažnyčiose laidoti be vyskupijos tvarkytojo arba vietos ordinaro leidimo ir bažnyčios rektoriaus ir globėjo sutikimo, ir įsakė bažnyčiose karstą įkasti į žemę[13]. Paskutinysis dalykas įdėtas 1614 m. Rituale Rom., kuriame buvo parašyta: „Ką leidžiama laidoti bažnyčioje, tebūna tik žemėje laidojama“[14]. Tai atkartojo Apeigų Kongregacija 1636 m. vas. mėn. 16 dien. ir 1642 m. gruod. mėn. 17 dien. Sin. Nantes uždraudė laidoti prie altoriaus[15]. Tai paskui įdėta 1614 m. Rituale Rom., kuriame pasakyta: „O kūnai tenebūna laidojami arti altorių“[16], ir perėjo į visuotinę jurisprudenciją. Mediolano IV susirinkimas įsakė laidoti vieną metrą (trium cubitorum) atstu nuo altoriaus, ką 1897 m. saus. mėn. 12 dien. įsakė Apeigų Kongregacija: „Kūnai nuo altoriaus turi būti atstu tris matus; o trys matai sudaro mažne vieno metro ilgumą, ir tos kapų distancijos nuo altoriaus užtenka“[17]. Kitaip prie altoriaus buvo draudžiama laikyti šv. mišias.

Veikiant Bažnyčios gyvenimui, ilgainiui pakitėjo taip pat romėnų teisės. Taip, imp. Justinianus savo Kodekse nebemini draudimo laidoti miestuose ir tedraudžia laidoti bažnyčiose[18]. Imp. Leonas Mandrusis (apie 800 m.) visai atšaukė draudimą laidoti miestuose: „Kad kiekvienam būtų leista numirusius laidoti taip mieste, taip už miesto“[19]. Karolius Did. (VIII amž.) išleido įsakymą, „kad nuo šiol niekas numirusio nelaidotų bažnyčioje“[20].

---

11) Plg. c. 5, 6, X, *de sepulturis*, III, 28.

12) Tit. VI. c. 1, n. 9: „Ubi viget antiqua consuetudo sepeliendi mortuos in coemeterio retineatur, et ubi fieri potest, restituatur“.

13) Const. „Cum primum“, 1 apr. 1566.

14) Tit. VI, c. 1, n. 9: „At vero, cui locus sepulturae dabitur in eccelsia, humi tantum detur“.

15) C. 15, C. XIII, q. 2.

16) Tit. VI, c. 1, n. 9: „Cadavera autem prope altaria non sepeliantur“.

17) „Cadavera ab altari tribus cubitis distare debere; tres cubitos esse fere unum metrum longitudinis, atque hanc distantiam sepulchrorum ab altari sufficere“.

18) L. 1, 2, 2.

19) „Ut cuique, tam intra civitatem, quam extra civitatem, mortuos sepelire liceat.“

20) „Ut nullus deinceps in ecclesia mortuum sepeliat.“

Kalbamieji pasaulinių valdovų įsakymai sutiko su Bažnyčios dvasia, ir pati Bažnyčia pradėjo drausti laidoti bažnyčiose[21]). Vėl laidota šventoriuje ir net įsteigtos atskiros kapinės ir jose daugiausia laidota. Galop, galima sakyti, vien kapinėse belaidota, kaip ir dabar daroma.

Romėnų teisėse buvo žinomi atskiri kapai. Jie buvo trijų rūšių, būtent, šeiminiai (familiae), įpėdinių (hereditarium) ir mišrūs (mixtum sepulchrum). Tai Bažnyčia nuo senų paėmė. Šeiminis kapas vadinosi toks, kuriame tebuvo galima laidoti kurios šeimos narius. Įpėdinių kapas — įsteigtas sau ir savo įpėdiniams, ir jame nebuvo galima laidoti kitų šeimos narių. Mišrus kapas — taip šeimos narių, taip įsteigėjo įpėdinių kapas. Iki Kodekso I. C. dalinius ar atskirus kapus tegalėjo turėti šeimos. Atbulai, jų negalėjo turėti juridiniai asmenys.

Mažne visos tautos labai gerbė vietas, kuriose buvo palaidoti numirusių kūnai. „Išrinktoji" tauta kapus laikė šventais[22]). Romėnai laidojimo vietas vadino „loca religiosa" (tikybinės vietos) ir tam tikrai gerbė[23]). Tos vietos buvo neliečiamos. Už jų neliečiamumo sulaužymą buvo baudžiama[24]). Lavonų nebuvo galima iškasti be pontifekso dekreto ir imperatoriaus leidimo[25].)

Krikščionys dar labiau gerbė numirusių kapus, laidojimo vietas laikė šventomis ir kapinių ir kapų įžeidimas buvo nusižengimas Dievui ir tikybai. Iš tos pagarbos kilo kapinių bažnytinis neliečiamumas, kapinių neliečiamumo privilegija, kuria kapinėse draudžiama daryti tai, kas nesutinka su vietos šventumu. Be kitko, uždrausta pasauliniams teisėjams kapinėse teisti tuos nusikaltėlius, kuriems grėsė mirties bausmė[26]). Liono II susirinkimas (1274) uždraudė pasauliniams teismams kapinėse nagrinėti bet kurias bylas[27]). Be to, uždrausta kapinėse pirkliauti ir daryti bet kuriuos viešus susirinkimus[28]). Tridento susirinkimas uždraudė kapinėse bet kuriuos

---

[21]) Pvz.: Conc. Triburen., (895) c. 17; conc. Wintonien., (1076) c. 9; conc. Copriniacen., (1255) c. 39; conc. Cicestren., (1292) c. 5; conc. Rothomagen., (1581); conc. Remen., (1583); conc. Burdigalen., (1583) c. 30.

[22]) Gen. 23; 25, 7-9; 35, 19-20, 29; Ekl. 38, 16; Tob. 12 ir t. t.

[23]) D. 11, 7, 2.

[24]) D. 37, 12, 11.

[25]) D. 11, 7, 8.

[26]) C. 5, X, *de immunitate ecclesiarum, coemeterii, et rerum, ad eas pertinentium*, III, 49.

[27]) C. 2, *de immunitate ecclesiarum, coemeteriorum et aliorum locorum religiosorum*, III, 23, in VI°.

[28]) C. 2, *de immunitate ecclesiarum, coemeteriorum et aliorum locorum religiosorum*, III, 23, in VI°.

pasaulinius veiksmus, pvz., pasilinksminimus, spektaklius ir t. t.[29]) Išleistas kapinių vad. „ius asyli" (prieglaudos teisė). Dekretalių teisėmis jį turėjo tos kapinės, kurios buvo sujungtos su bažnyčia. Pagal „ius asyli" iš kapinių nebuvo galima nusikaltėlio išgabenti be vyskupijos tvarkytojo ar bent klebono leidimo[30]). Tai paskiau pripažinta bet kurioms vyskupo įsteigtoms ir pašvęstoms kapinėms. Prieš Didįjį Karą kapinės bent iš tiesų nebeturėjo „ius asyli".

Kapinės tikrai jau nuo VI amž. šventinamos. Bet nežinoma, kuomet tai pradėta daryti. Tik seniausiame Rituale Rom. pasakyta, kad laidotina bažnyčiose ar pašvęstame šventoriuje[31a]). Tai suponuoja įsakymą šventinti kapines, šventorių, kuriame buvo laidojami numirėliai.

Lietuviai pagonys turėjo kapines laukuose, miškuose ir kt. Jie savo kapines laikė šventomis. Todėl S. Daukantas rašo: „Lygia dalia ir tuos kapus, į kuriuos savo numirėlius laidojo, už šventus turėjo, tardamys, jog mirusiųjų nereikia kušinti, kaip jei pavargusiųjų keleivių miegtančių budinti"[31b]).

Lietuviai krikščionys - katalikai, apskritai, laikėsi savo laikų Bažnyčios praktikos ir t. t. Todėl iš pradžių buvo laidojami bažnyčių požemiuose arba rūsyse ir šventoriuje. Bet dar ilgai ir po senovei laidota laukuose ir miškuose. Todėl Žemaičių II sin. (1636) smerkia tuos katalikus, kurie pagonių įpročiu laidojasi laukuose ir miškuose, ir įsako laidoti bažnyčiose. Tai atkartojo Žemaičių VII sin. (1752)[32]). Vilniaus sin. (1744) už palaidojimą laukuose ar miške uždraudė per tris mėnesius eiti į bažnyčią.

Vilniaus vysk. Brzostowski interdiktuoja tuos šventorius (laidojimo vietą), kurie nėra aptverti ir uždaryti ir tuo būdu nėra apsaugoti nuo įvairių gyvulių ir žvėrių.

Žemaičių vysk. Jurgis Tiškevičius įsakė bažnyčiose po tris rūsius, laidojimo vietas, būtent, vieną kunigams, antrą pakrikštytiems vaikams ir trečią suaugusiems tikintiesiems.

XIX amž. Lietuvoje pasaulinė valdžia uždraudė laidoti bažnyčiose ir šventoriuose ir įsakė steigti parapines kapines atstu nuo miestų ir miestelių.

Neseniai Lietuvoje pradėta steigti bedieviškas kapines. Šiandien jas steigia ir rūpinasi laisvamaniai, labiausiai L. Laisvamanių Etinės Kultūros Draugija. Bedieviškų kapinių Lietuvoje 1936 m. buvo šiose vietose ir jose palaidota: Šiauliuose — 20 asmenų, Kruopiuose — 2, Rūkų k. (Mosėdžio

---

29) Sess. XII, decr. *de observandis et evitandis in celebratione missae.*

30) C. 5, 10, X, *de immunitate ecclesiarum, coemeterii, et rerum, ad eas pertinentium,* III, 49.

31a) Tit. VI, c. 1, n. 18.

31b) Lietuvių būdas, Kaunas 1935, 153.

32) Sess. II, c. IV.

parapijoje), Girkalnyje (Juodaičių vls.), Žagarėje, Plungėje — 11, Kretingoje, Šimkaičiuose — 1 ir t. t.[33]) 1935 gruod. mėn. 27 dien. komitetas laisvųjų kapinių reikalu prie L. E. K-ros Dr-jos Kauno skyriaus išleido atsišaukimą, kuriuo prašoma visuomenė aukoti pinigų jų kapinėms Kaune[34]).

Kai kurie laisvamaniai Lietuvoje vieną kitą asmenį palaidojo net nekapinėse. Pvz.: Rūkų k. (Mosėdžio parapijoje) — 2 vaikus privatinėse sodybose (policija prikibo), Kupiškio vls. — Simonavičius savo motiną tvarte (kaltininką teismas nubaudė 1 metų kalėjimo), Dusėtų par. — 1 moteris palaidota rūtų darželyje ir t. t.[35])

3. Bažnyčios ir valstybės teisės į kapines

1. Katalikų Bažnyčia turi teisę įgyti, steigti, turėti ir tvarkyti savo kapines — kapines katalikams laidoti. Ta teisė nepriklauso pasaulinės valdžios, valstybės.

Kalbamąją Bažnyčios teisę į kapines įrodo štai kas:

1) Bažnyčia yra tobula draugija. Ji tokia yra taip savo prigimtimi arba prigimtine teise, taip pozityvinėmis Dievo arba apreikštosiomis teisėmis. O tobula draugija savaime turi visas priemones, reikalingas savo tikslui pasiekti. Ji gali daryti visa tai, ko reikia jos tikslui pasiekti. Tik, žinoma, negalima daryti to, kas bloga ir t. t. Kapinės kaip tik būtinai reikalingos Bažnyčiai. Kur dėsi savo numirusius tikinčiuosius? Bažnyčia nuo pat krikšto dienos apsupa žmogų antagamtinių malonių tinklu, dvasiškai stiprina ir per visą gyvenimą veda tiesos keliu. Ji taip pat turi žmogų aprūpinti ant amžinybės slenksčio. Kada ne kada, bet šiuo momentu pamesti ar iš Bažnyčios glėbio išveržti, išplėšti žmogų būtų ir neteisinga ir žiauru: žmogus, eidamas į aną pasaulį, būtų pamestas be dvasinės pagalbos, be savo viso gyvenimo vado — Bažnyčios.

2) Bažnytinės kapinės yra Bažnyčios turtas. O turtų įgyti Bažnyčia, aišku, gali. Ji taip pat gali savo turtus valdyti ir tvarkyti. Taigi.

3) Kiekvienai nedraudžiamai konfesijai pripažįstama kulto laisvė. Kultui statomos bažnyčios ir t. t. Kapinėse atliekamas paskutinis kultas žmogaus naudai kritiškiausiu momentu. Taigi, kapinės įeina į kulto priemonių kategoriją.

4) Kapinės visados buvo ir yra laikomos tikybine vieta. Taip manė, kaip jau sakiau, net pagonys. Taip mano krikščionys, nors net dar kita

---

33) Žr. Y. X., Laisvamanių suvažiavimas Šiauliuose: „Tiesos Kelias", 4 (1936) 197—200.

34) „Laisvoji Mintis", 1, (1936) 7.

35) Y. X., t. p. 198—199.

prasme. Pagonys kapines laike vieta, pavesta požeminių dievų globai. Krikščionyse kapinės yra šventa vieta. Kas nežino, kas drįs neigti, kad šventas vietas tvarkyti yra dvasinės įstaigos — Bažnyčios dalykas.

5) Bažnyčia nuo senų senovės turi savo laidojimo vietas, steigia ir tvarko savo kapines. Pasaulinės kapinės tegimė paskutiniaisiais laikais, neseniai, pirštu prikišamai. Ilga ir graži Bažnyčios praktika negali nekalbėti už Jos tokią teisę. Kitaip Bažnyčia reikėtų įtarti piktanaudojimu. Tai būtų perdrąsi kalba. Tai įžeistų Bažnyčią. Be to, kalbamoji praktika — savotiška įsisenėjimo teisė. Ir tokios teisės turi turėti ir turi savo vertę. Tokia praktika — savotiška visuotinė tradicija. O tradicijos gerbtinos. Kas nė tradicijų nebegerbia, tas, nežinau, ko bevertas.

6) Kiekviena tobula draugija savo srityje nepriklauso kitos draugijos, net tobulos. Todėl nė Bažnyčia niekieno nepriklauso savo srityje. Tikinčiųjų kapinės — Bažnyčios reikalas, dalykas. Todėl Bažnyčia nepriklauso valstybės šioje srityje.

7) Pati Bažnyčia nekartą yra autentiškai pareiškusi, kad turinti kalbamąsias teises į savo kapines. Pavyzdžiu gali eiti šv. tėvo Pijaus IX kalba „Nunquam certe", 1868 m. birž. mėn. 22 dien., ir kan. 1206, § 1, kuriame parašyta: „Kataikų Bažnyčia turi teisę turėti savo kapines"[36]).

In specie, Bažnyčios dalykas yra nutarti kapinių reikalingumą, parinkti jų vietą, jas uždaryti, leisti ir uždrausti ką jose daryti, pasakyti, ką jose galima ir ko negalima laidoti, ir t. t.

Toliau, Bažnyčia kapines tvarkyti gali net sanitariniu ir viešosios tvarkos atžvilgiu. Pamatas — „principale sequitur accessorium" arba kam priklauso esminis, svarbiausias dalykas, tam taip pat priklauso neesminiai, antraeiliai dalykai. Bet apie tai dar prisiminsiu žemiau.

Dar toliau, privatinės kapinės Bažnyčios tepriklauso dvasinių atžvilgiu, nes jos nėra Bažnyčios nuosavybė, kaip tuoj matysime, ir šventi dalykai savaime priklauso Bažnyčios.

Galop, dvasiniuose dalykuose Bažnyčios priklauso net mišrios kapinės, nes tokius dalykus tvarko Bažnyčia. Kieno šios kapinės priklauso kitais atžvilgiais, kalbėsiu žemiau.

2. Pasaulinė valdžia, būtent, valstybė ir jos įgaliotos savivaldybės, taip pat gali kurti savo kapines. Bet tos kapinės tegali būti skiriamos nekrikštytiems ir tiems, kurių Bažnyčia nelaidoja savo kapinėse. Valstybė gali kapines kurti pirmiesiems, nes gali tvarkyti nekrikštytųjų viešuosius dalykus. Ji kapines gali kurti kitiems ką tik kalbėtiesiems asmenims — laidojimas yra viešasis arba visuomeninis reikalas ir čia nėra kas rūpinasi, šiuo atveju nėra

---

36) „Ius est catholicae Ecclesiae possidendi propria coemeteria."

kitos valdžios, kurios dalykas būtų rūpintis visuomeniniais reikalais. Tai taip pat humaniškumo postuliatas. Tai teoriškai.

Praktikoje geriausia, išmintingiausia ir tikslingiausia palikti ir šias kapines tvarkyti atskiroms konfesijoms. Kiekviena konfesija teturi savo kapines. Leiskime savo kapines turėti ir pravoslavams, ir protestantams, ir žydams, ir magometonims, ir t. t. Tai iki šiol yra Lietuvoje — ir visa tvarkinga. Valstybė iš to netiesiog turi net naudą, nes biudžete nereikia jokios kapinių kūrimo ir išlaikymo pozicijos. Tik bėda su tais, kurie nepriklauso prie jokios konfesijos ar katalikų Bažnyčios nepriimami į šventą vietą. Bet ir ši bėda nėra nenugalima, tėra mažutė, menkutė, tėra pusė bėdos. Mat, tokius asmenis palaidoti neatsisako, kaip žinoma iš Lietuvos gyvenimo praktikos, kai kurios konfesijos, pvz., protestantai. Juos iš humaniškumo ir reikalo taip pat gali laidoti katalikų Bažnyčia savo nešventose kapinėse. Na, jei kas nori, teįsisteigia savo kapines: galima leisti jas kurti, pvz., nedraudžiamoms draugijoms. Mums tenekliudo turėti savo kapines — nepavydėsime savų kapinių nė kitiems. To reikalauja dželtelmeniškumas. Valstybė į kitų konfesijų ir privatines kapines įsikišti turėtų tik tada, kai kas prieštarautų prigimtinei ar pozityvinėms Dievo teisėms, sanitariniams dėsniams ir visuomeninei tvarkai.

Be to, pasaulinė valdžia savaime gali išleisti sanitarinius ar viešosios higienos ir viešosios arba visuomeninės tvarkos kapinių įstatymus. Pvz., ji gali uždrausti steigti kapines miestuose, prie viešai vartojamų vandenų; gali įsakyti giliai laidoti ir t. t. Pamatas — čia gali būti apsileidimų ir šie reikalai savaime įeina į valstybės sritį. Tik šį dėsnį sunku pritaikinti katalikiškoms kapinėms. Mat, katalikiškos kapinės yra šventos, turi neliečiamumo privilegiją, kaip žemiau matysime, ir visai priklauso Bažnyčiai, tobulai draugijai. Tokie dalykai yra išimti iš pasaulinės valdžios. Bet praktikoje Bažnyčia ir pati rūpinasi anais dalykais, ir reikale prisitaikina prie protingų šios srities įsakymų ar stačiai juos priima arba kanonizuoja. Jei ko trūksta katalikiškoms kapinėms, tai geriausia ir praktiškiausia valstybei atkreipti Bažnyčios akį į negerovę. Bažnyčia visados išklauso objektyvią pasaulinės valdžios kalbą ir jos paklauso. Tada lengva išvengti brovimosi į svetimą sritį, reikiamas tikslas pasiekiamas ir išvengiama Bažnyčios ir valstybės nesusipratimų, kivirčų. Atbulai, valstybė negali uždrausti katalikų Bažnyčiai steigti ir turėti savo kapines; negali kištis į jų tvarkymą. Tai priklauso pačiai Bažnyčiai — būtų kišimasis į svetimą sritį, įžeidimas ir uzurpavimas kitų teisių.

Toliau, valstybė negali įsakyti, kad katalikiškose ar bažnytinėse šventose kapinėse būtų laidojami netikėliai, nekatalikai — bet kas. Tai įžeistų religinį kapinių charakterį, jų šventumą ir dvasinį ar liturginį laidojimo būdą. Jei ne visi tebegyvendami bendravo su katalikais tikybinėje srityje, tai

nėra ko skverbtis į amžino atilsio bendruomenę ir drumsti jų ramybę. Katalikai neturi ir nereiškia jokių pretensijų į nekatalikų kapines, tai prašome ir kitus nekelti kojos į mūsų šventovę. Todėl šv. tėvas Pijus IX 1868 m. birželio mėn. 22 dien. slaptoje konsistorijoje teisingai pasmerkė Austrijos valdžios įsakymą į katalikiškas šventas kapines priimti net tuos nekatalikus, kurie turi savo kapines.

Dar toliau, valstybė negali įsakyti ar versti katalikus laidoti pasaulinėse arba civilinėse kapinėse. Tai būtų tikybinių katalikų jausmų įžeidimas, nes katalikui net šiurpu gulti į nešvęstą vietą. Ir kam be reikalo erzinti žmones ir varžyti jų laisvę? Tai neišmintinga ir net nepolitiška.

3. Katalikų bažnytinių kapinių savininkas yra moraliniai arba juridiniai bažnytiniai asmenys, pvz., parapija, vienuolynas ir t. t. Jei keliems juridiniams asmenims, pvz., kelioms parapijoms, priklauso kapinės, tai jų visų bendra nuosavybė. Kalbamosios teisės išplaukia labiausiai iš to, kad Bažnyčia, tobula draugija, pati galėdama turėti ir turėdama savo kapinių nuosavybės teisę, tą teisę davė savo juridiniams asmenims.

Pasaulinių, net mišrių, kapinių savininkas yra valstybė ar savivaldybė.

Privatinės kapinės ir kapai — nuosavybė tų asmenų, kurie įsteigė.

4. Kapinių steigimas ir tvarkymas

1. Katalikų Bažnyčioje kapinių steigėjai yra šie:

1) Kan. 1208, § 1: „Kiekviena parapija teturi savo kapines, nebent jei vietos ordinaras būtų teisiai įsteigęs vienas bendras daugeliui".[37])

Taigi parapines kapines steigia parapijos. Joms steigti nereikia vietos ordinaro leidimo, nes to dalyko Kodekse I. C. nepažymėta. Kiekviena parapija net turi turėti savo kapines. Įsakymo pamatas — parapijos, sudarydamos atskirus teritorinius bažnytinius vienetus, turi pačios sau būti užtektinos ir nereikalauti kitų parapijų pagalbos, į ką įeina ir savo kapinės.

Vyskupijos tvarkytojas ar vietos ordinaras vis dėlto gali įsteigti bendras parapines kapines. Tai gali padaryti dviem, trims, kelioms parapijoms. Tam dalykui užtenka bet kurios protingos priežasties, kuria gali eiti net, pvz., patogumas. Juo labiau tai galima padaryti dėl svarbesnių motyvų, pvz., neturint ar negaunant žemės sklypelio, tinkamos vietos, nesant lėšų, draudžiant pasaulinei valdžiai ir t. t. Vietos ordinaras, kurdamas bendras parapines kapines, gali ir turi išleisti jų administravimo taisykles.

Bendros parapinės kapinės įprastai steigiamos miestuose. Jos yra ir Kaune.

---

[37]) „Paroeciae suum quaeque coemeterium habeant, nisi unum pluribus commune ab Ordinario loci sit legitime constitutum".

2) Kan. 1208, § 2: „Išimtieji vienuoliai gali turėti kapines, atskiras nuo bendrų kapinių".[38])

Savo kapines gali steigti ir turėsi išimtieji vienuoliai. Tai galia, bet ne priedermė, ką rodo ką tik cituotojo kanono žodis „gali".

Savo kapines gali turėti bet kurie išimtieji vienuoliai. Nesvarbu, ar jie yra iškilmingųjų ar tik paprastųjų apžadų. Čion įeina net išimtosios vienuolės. Šių dalykų pamatas yra tas, kad be restrikcijos pasakyta: „išimtieji vienuoliai".

Išimtiesiems vienuoliams leidžiama turėti savo kapines dėl to, kad jie nepriklauso klebono valdžios.

Išimtųjų vienuolių kapinėms steigti nereikia vietos ordinaro leidimo, nes Kodekse I. C. nereikalaujama to dalyko.

Savo kapinių negali steigti ir turėti kiti vienuoliai — vienuoliai neišimtieji. Jie neišimti iš klebono jurisdikcijos. Todėl kam jiems ir reikia atskirų kapinių? Jei neišimtieji vienuoliai norėtų skyrium nuo kitų tikinčiųjų laidotis, gali pasinaudoti kan. 1208, § 3, apie kurį tuoj kalbėsiu.

3) Kan. 1208, § 3: „Taip pat kitiems moraliniams asmenims ir privatinėms šeimoms vietos ordinas gali leisti atskirą kapą, padarytą nebendrose kapinėse ir pašvęstą kapinių būdu".[39])

Tai privatinės arba atskiros kapinės. Jos, tiesa, net nėra tikros kapinės. Jos tėra panašios į tikrąsias kapines. Privatinių kapinių nė Kodekse I. C. nevadinama kapinėmis. Čia jos vadinamos atskiru kapu, lotyniškai „peculiare sepulchrum".

Privatines kapines steigti ir turėti gali moraliniai arba juridiniai bažnytiniai asmenys, pvz., katedrų kapitulos, katalikiški universitetai, kunigų seminarijos, neišimtieji vienuolynai, katalikiškos brolijos ir t. t. Jas steigti ir turėti gali net atskiros šeimos. Privatinių arba atskirų kapinių steigti vis dėlto negali atskiri individai, fiziniai asmenys, nes jų neminima Kodekse I. C. Net nė reikalo nėra atskiriems asmenims steigti savo kapines: vienas žmogus bet kur gali prisiglausti ir norėdamas pasistatyti atskirą kapą bendrose kapinėse. Vienam gal ir nejauku, ilgu amžinai ilsėtis atskirose kapinėse. Tai bent įsivaizduoti galima.

Privatinėms kapinėms įsteigti reikia vyskupijos tvarkytojo leidimo. Jas vietos ordinaras, savo nuožiūra, gali leisti, gali neleisti. Priežasties leisti nereikalaujama. Bet neleisti be protingos priežasties, mano galva, vis dėlto būtų neišmintinga.

---

38) „Religiosi exempti possunt habere coemeterium proprium, a communi coemeterio distinctum."

39) „Etiam aliis personis moralibus vel familiis privatis permitti potest ab Ordinario loci peculiare sepulchrum, extra commune coemeterium positum, et ad instar coemeterii benedictum."

4) Kan. 1209, § 1 parapinėse ir kitų juridinių asmenų kapinėse sau ir saviesiems galima pastatyti ar padirbti dalinius ar atskirus kapus (sepulchrum particulare, maiorum).

Kapą gali pasistatyti kiekvienas tikintysis, šeima, juridinis asmuo.

Kapo steigėjas gali pažymėti, ką toje vietoje galima laidoti, pvz., tik šeimos narius ar įpėdinius, ar pirmuosius ir antruosius. Tai net praktiška, išnykus kapų padalinimui į šeiminius, įpėdinių ir mišrius.

Kapas steigiamas kapinėse, kurios priklauso parapijai ar kitam kuriam juridiniam asmeniui. Net nesvarbu, ar paskutinysis asmuo savo kapines įsteigė bendrosiomis teisėmis ar specijaliu leidimu. Jei kapas kuriame ne kapinėse, tai jau yra kas kita ir vadinasi kitu vardu, būtent, privatinės kapinės ir t. t.

Kapui įsteigti reikia parapinėse kapinėse vyskupijos tvarkytojo ar jo įgaliotinio ir kitose kapinėse ano juridinio asmens leidimo. Juridinių asmenų vyresnysis gali būti bet koks — aukštesnis ar žemesnis, pvz., vienuolyno namo viršininkas. Atbulai, kapą steigiant parapinėse kapinėse, neužtenka klebono ar bažnyčios rektoriaus leidimo.

Kalbamąjį leidimą duoti reikia raštu. Bet tai tėra veiksmo leistinumui, nes Kodekse I. C. nieko nepasakyta apie priešingų veiksmų netikrumą. Reikalaujama rašto tam, kad reikale būtų galima įrodyti leidimą, ir nesusipratimams išvengti. Mat, žodis greit užsimiršta ir lengvai pasiduoda iškraipomas.

Leidime galima pridėti sąlygų, pvz., ko negalima laidoti ir t. t.

Leidimas duotinas veltui. Bet galima imti mokestį už suvartojamą žemę. Čia pačios žemės neparduodama, bet leidžiama ja naudotis. Tik negalima brangiau imti už jau pašvęsta vietą — nekreipiama akies į kapinių pašventumą, mokestis imamas, lyg vieta būtų nešvęsta. Be to, čia neparduodama ir neperkama teisės laidoti — ji savaime turima.

Kapą galima net kitiems perleisti, išnuomoti, parduoti ir t. t. Tik tam dalykui reikia vietos ordinaro ar jo įgaliotinio ar respektyviai aukščiau kalbėtojo juridinio asmens vyresniojo sutikimo, kuris nebūtinai turi būti raštiškas. Sutikimą galima duoti kartu su leidimu steigti kapą ar vėliau skyrium, atskirais atvejais. Atbulai, čia neįsakyta laikytis bažnytinių turtų alijenacijos (pirkimo, pardavimo, išnuomojimo ir t. t.) normų, pvz., licitacijos. Mat, mūsų atveju Kodeksas I. C. pažymėtai tereikalauja kompetentingo vyresniojo leidimo ir tuo pačiu kapo alijenacija laikoma teisia.

Kapo alijenatorius gali imti mokestį už alijenaciją. Pamatas, kaip ir aukščiau — čia alijenuojama ne pati šventa žemė, vieta, bet jos vartojimas, kurį išimtinę teisę įgyja kitas asmuo. Be to, kapo alijenacijos objektu neina galia laidoti šventoje vietoje, juo eina garbingesnė ir patogesnė laidojimo vieta. Tik alijenacijos mokesčio negalima pakelti už tai, kad kapas pašvęstas. Tai būtų simonija.

5) Kan. 1212: „Be šventų kapinių, galint tebūna padaryta kita taip pat aptverta ir saugojama vieta, kurioje tebūna laidojami tie, kurių nelaidojama bažnytiniu būdu“[40]). Tai nešventos kapinės. Jas įsakyta steigti tose vietose, kuriose būtinai reikia turėti ir turimos šventos kapinės, būtent, kiekvienoje parapijoje. Kitur tik galima jas steigti.

Nešventas kapines steigti galima prie šventų kapinių, kaip įprasta yra Lietuvoje, ir visai skyrium kurioje kitoje vietoje. Pirmasis būdas geresnis ir daugiau sutinka su bažnytinių teisių dvasia — parapijos centralizacija.

Jei nešventų kapinių negalima įsteigti ir turėti skyrium ar atskirų, tai bent pasirūpintina, kad šiaip kapinėse būtų atskirta nepašvęsta vieta. Tos vietos nebūtinai tereikia atverti nuo šventų kapinių. Tik ji turi būti aiškiai pažymėta, pvz., ravu ar medeliais.

Nešventoms kapinėms įsteigti nereikia vyskupijos tvarkytojo ar vietos ordinaro leidimo — Kodekse I. C. neįsakyta.

Ar šiokių ar tokių nešventų kapinių tegalima nesteigti ar neturėti tada, kai negalima. Kodekse I. C. nieko napasakyta apie šio negalėjimo didumą ir kiekį. Tai palikta nutarti klebonui ir, galima sakyti, vyskupijos tvarkytojui, nes paskutinysis yra klebonų prižiūrėtojas ir t. t.

Nešventose kapinėse laidojami tie, kuriuos draudžiama laidoti šventoje vietoje. Tai nekrikštyti katalikų vaikai, vieši ir neatvirtę nusidėjėliai ir t. t. Tose kapinėse iš humaniškumo galima laidoti taip pat nekatalikus krikščionis ir nekrikščionis. Praktikoje jie telaidojami tik tada, kai šioje vietoje nėra jų konfesijos ar pasaulėžiūros kapinių: telaidojama reikale.

Nešventų kapinių pamatas yra tas, kad ne visi net katalikai teturi teisę būti palaidoti šventoje vietoje. Kai kuriems ta teisė atimama už pažymėtas nuodėmes ir nusikaltimus ar jie stačiai yra neverti tos vietos, kaip matysime kitur. Bet Bažnyčia iš geros širdies, artimo meilės ar humaniškumo nenori jų visai atmesti ir ieško išėjimo: vis dėlto laidoja — laidoja atskiroje vietoje ir be bažnytinių iškilmių ar apeigų.

Jei kurioje parapijoje nešventų kapinių nebūtų ir nebūtų galima įsteigti ar turėti, tai nekrikštytus katalikų vaikus ir bet kuriuos katalikus reikėtų laidoti šventose kapinėse. Juk laukan jų nemesi, žvėrims sudraskyti, vanagams ar, kaip daro zoroastrijonys, grifams sulesti nepaliksi — visi turi būti palaidoti. Tik jie čia laidotini, žinoma, be bažnytinių apeigų.

Kapinės steigiamos steigėjo lėšomis. Tai išplaukia iš pačios daiktų prigimties. Todėl parapinės kapinės steigtinos parapijos lėšomis. Bendros kapinės steigiamos visų anų parapijų lėšomis. Jei parapija, kapinių stei-

[40]) „Praeter coemeterium benedictum alius, si haberi queat, sit locus clausus, item et custoditus, ubi ii humentur quibus sepultura ecclesiastica non conceditur.“

gėjas, neturėtų atskirų lėšų, tai laikytinasi kan. 1186, nr. 2-3, būtent, kapinėms steigti lėšas duoda tie, kurie kurioje vietoje taiso bažnyčią.

2. Kan. 1209, § 2 kapinėse kunigų ir dvasiškių kūnams laidoti galint reikia paskirti gražesnę vietą ir atskirti nuo pasaulininkų kapų. Be to, patogiai galint, kunigų laidojimo vietą reikia atskirti nuo kitų žemesnių dvasiškių. Čia norima pagerbti dvasiškius pagal jų laipsnį. Bet šie įsakymai nėra griežti, nes pasakyta: „galint" ir „patogiai galint". Tik pirmesnis įsakymas šiek tiek didesnis, nekaip antrasis.

To paties kanono § 3, lengvai galint, net vaikų kūnams laidoti turėtinos atskiros vietos. Vaikai čia suprantami pakrikštyti, nes nekrikštytų vaikų negalima laidoti šventose kapinėse. Be to, vaikai vadinasi iki septynerių metų amžiaus. Tokia Kodekso I. C. doktrina. Kalbamasis įsakymas taip pat nėra griežtas. Tai rodo žodžiai: „lengvai galint".

Dar pridurtina, kad labai gera kapines išdalinti atskiromis parapijos šeimomis. Tada lengviau išlaikyti kapinių ir laidojimo tvarką ir giminėms maloniau krūvoje ilsėtis ir lengviau tinkamai papuošti savo mylimų, brangių asmenų laidojimo kampelį. Tai lengva padaryti naujose kapinėse.

Net nešventas kapines galint gera padalinti į dvi dalis: viena nekrikštytiems, o antra kitiems.

3. Kan. 1210: „Bet kurios kapinės tebūna iš visų pusių tinkamai aptvertos ir uoliai saugojamos".[41])

Čion įeina net nešventos kapinės.

Taip, bet kurias kapines reikia tinkamai aptverti. Tik nepasakyta, kuo jos aptvertinos. Tai determinuoti palikta dalinėms teisėms ir, joms nieko nesakant, kapinių administratoriams. Šiaip jau kapines galima aptverti mūru, parkaniukais, net ravu apkasti ir t. t. Kapines aptverti reikalauja pati pagarba numirusių ir reikalas jas apsaugoti nuo neprašytų svečių — gyvulių ir t. t.

Be to, kapines reikia uoliai saugoti, kad jų neapvogtų, neišniekintų, nesuterštų ir t. t. Galint gera turėti kapinių sargą.

Kapinės dar yra išpuoštinos. Be kitko, gera jas tinkamai išplanuoti, padaryti takus, apsodinti medžiais, gėlėmis, gėlėms laistyti iškasti šulinį ir t. t. Tuo parodoma neužmirštama širdis ir išreiškiamas gilesnis pagarbos jausmas šios vietos gyventojams. O ir gyvųjų akį veria graži vietelė!

Puošiant kapines, nereikia užmiršti nė dalinių teisių.

Kan. 1211 draudžiama daryti tokius kapų parašus, sakyti panegirikas ir daryti ornamentiką, kurie bet kokiu būdu nesutinka su katalikų tikybos dvasia ir pamaldumu arba pietizmu. Tuo reikalu turi rūpintis vyskupijos

---

[41]) „Quodlibet coemeterium sit undique apte clausum et caute custoditum".

tvarkytojas, klebonai ir kiti kapinių administratoriai. Vietos ordinaras gali išleisti tam tikrų instrukcijų.

Plačiau kalbant, kapų antraščių visuotinių įstatymų iki šiol dar nebuvo. Bet praktikoje jau nuo pirmųjų amžių krikščionys kapų antraštes visados darė pagal krikščionių tikybos dvasią ir tikėjimą. Gera, kad tai Kodeksas I. C. raštiškai fiksavo.

Laidojimo kalbos turinio, vietos ir laiko atžvilgiais taip pat turi sutikti su visuotinėmis ir dalinėmis bažnytinėmis teisėmis. Be kitko, Konsistorinė Kongregacija 1917 m. birž. mėn. 28 dien. uždraudė sakyti laidojimo panegirikas (elogia funebria) be ordinaro preventivaus ir pažymėto sutikimo, ką ordinaras duodamas gali reikalauti pirma net pristatyti parašytą kalbą. Pamatas — iš panegirikų maža naudos ir tt. Kunigai tik gali sakyti laidojimo pamokslus. Juo labiau pasaulininkai negali (draudžiama) sakyti jokių laidojimo kalbų bažnyčioje, kapinėse ir stačiai bet kurioje šventoje vietoje, nes pasaulininkų kalbas sunku sukontroliuoti ir pasaulininkai dažnai nenuvokia, ką galima ir ko negalima sakyti šventoje vietoje. Aš niekaip negaliu užmiršti vieno pasaulininko trumpos, bet ryškios replikos su pamokslininku Kauno kapinėse, laidojant a. a. garsųjį kompozitorių J. Naujalį, kur pirmasis stačiai pasakė, jog pamokslininkas neteisingai pasakęs vieną dalykėlį. Ne be reikalo per a. a. kan. K. Prapuolenio laidotuves Palangoje griežtai buvo uždrausta sakyti prakalbą Dr. J. Šliupui.

Kalbamajame dalyke man pačiam iš tiesų tikrai patinka garsiojo kardinolo Faulhaber'io žodis: „Mums nereikia jokių laidojimo kalbų. Laidojimo kalbos iš tiesų yra kažkas nekrikščioniško. Kapai yra vieta melstis, ne kalboms sakyti. Bažnyčios maldos ir apeigos yra labiausiai paguodžianti laidojimo kalba".[44])

Visame, galima sakyti, pasaulyje kapinėse įprasta statyti kryžius ir kitus paminklus. Ant jų pažymimi numirusių vardai, pavardės ir pridedamas keletas tinkamų žodžių. Tai gera. Bet griežtai draudžiama ant paminklų dėti masonų emblemas.[45]) Be to, ant kapų kai kame įprasta deginti lemputes ir žvakes ir kapus puošti vainikais. Tai taip pat gera, kaip jau aukščiau kalbėjau.

Apeigų Kongregacija, paklausta, ar ant kapų galima deginti elektrines lemputes, 1922 m. spal. mėn. 30 dien. atsakė teigiamai ir dar pridėjo, kad

---

44) Rufende Stimmen in der Wüste der Gegenwart, Freiburg im Br. 1931, 436: „Da brauchen wir k e i n e L e i c h e n r e d e n. Leichenreden sind eigentlich etwas unchristliches. Das Grab ist der Ort zum Beten, nicht zum Reden. Die Gebete und Gebräuche der Kirche sind die trostvolste Leichenrede".

45) S. C. S. Off., 2 dec. 1840.

tai, kaip ir kapų puošimas gėlėmis, esą gera — tikinčiųjų paguoda ir pareiškimas tikėjimo į kūnų prisikėlimą ir amžinąjį gyvenimą.

4. Dalinės bažnytinės teisės, — Kauno arkivyskupijos sinodas (1934) str. 125: „§ 1 Raginama gražiai ir sistematingai tvarkyti kapines. — § 2. Kapinėse ant paminklų niekas be klebono leidimo negali dėti jokių užrašų". Panevėžio vyskupijos sinodas (1936) § 431: „Šventoriai ir kapinės yra klebonų žinioje ir priežiūroje; taigi jie rūpinasi jų aptvara, švara, estetika ir tvarkymu"; § 432: „Kapinės turi būti uždarytos; be klebonų žinios niekas negali būti jose palaidotas; niekam nevalia jose laikyti prakalbų; niekam neleidžiama statyti paminklų ir ant jų dėti parašų, klebonui jų nepatikrinus".

5. Įsakymas laidoti kapinėse

Kan. 1205, § 1: „Tikinčiųjų lavonai laidotini yra kapinėse, kurios tebūna... pašvęstos".[46]) Be to, to paties kanono § 2 pasakyta: „Bažnyčiose lavonų tenebūna laidojama"...[47]) Tai taip pat įsakyta ir draudžiama Rituale Rom.: „Tikinčiųjų lavonai laidotini yra šventose kapinėse"[48]) ir „Bažnyčiose lavonų tenebūna laidojama".[49])

Šiais įsakymais patvirtinta tai, ko jau seniai mažne visur, visoje Bažnyčioje buvo laikomasi.[50])

Jei dėl kurios priežasties negalima lavono iš karto palaidoti šventose kapinėse ar šventoje vietoje, tai kūnas kame nors laikinai padedamas ar palaidojamas. Tada prie jo galvos pastatytinas kryžius. Kalbamąjį kūną galint reikia ko greičiausiai perkelti į šventą laidojimo vietą ir palaidoti.[51])

Ryšium su draudimu lavonus laidoti bažnyčiose buvo iškilęs abejojimas, ar laidojimas požeminėje bažnyčioje laikytinas laidojimu bažnyčioje. Autentinio Kodekso I. C. Kanonų Aiškinimo Komisija paskelbė: jei požeminė bažnyčia esanti paskirta Dievo kultui, tai tą laidojimą reikią laikyti laidojimu bažnyčioje.[52])

Priedermė lavonus laidoti šventose kapinėse ir draudimas laidoti bažnyčioje yra didelė, nes griežtai įsakyta, respektyviai uždrausta. Ji saisto taip tikinčiuosius, taip kunigus laidotojus.

Bažnyčioje laidoti draudimo išimtys tėra: šv. tėvas, kardinolai, reziden-

---

46) „Cadavera fidelium sepelienda sunt in coemeterio quod... sit benedictum".

47) „In ecclesiis cadavera ne sepeliantur..."

48) Tit. VI, c. 1, *de exsequiis*, n. 20: „Cadavera fidelium sepelienda sunt in coemeterio rite benedicto".

49) Tit. VI, c. 1, *de exsequiis*, n. 22: „In ecclesiis cadavera ne sepeliantur".

50) Rašytinės teisės vis dėlto svaresnės.

51) Rituale Rom., tit. VI, c. 1, *de exsequiis*, n. 24.

52) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 16 oct. 1919.

ciniai vyskupai, abatai ir prelatai nullius ir vyriausi valstybių valdovai (personae regales).[53]

Šv. tėvą ir kardinolus galima laidoti bet kurioje bažnyčioje, nes Kodekse I. C. apie juos kalbama be restrikcijos.

Rezidenciniai vyskupai vadinasi tie vyskupai, kurie turi ir valdo savo vyskupiją. Juos taip pat galima laidoti bet kurioje bažnyčioje, nes ir apie juos Kodekse I. C. be restrikcijos kalbama. Tiesa, kan. 1205, § 2 pasakyta: „savo bažnyčioje" (in propria ecclesia). Iš to kai kurie kanonistai išveda, kad rezidencinius vyskupus tegalima laidoti jų katedrose.[54] Bet ta išvada paremta neteisingu argumentu, nes žodžiai „savo bažnyčioje" padėti po abatų ir prelatų nullius ir visai nesujungti su rezidenciniais vyskupais. Atbulai, į rezidencinius vyskupus neįeina tituliariniai vyskupai ir arkivyskupai. Todėl jų negalima laidoti bažnyčiose; jie laidotini kapinėse. Pasak kai kurių kanonistų, rezidencinius vyskupus bažnyčiose vis dėlto galima laidoti ten, kame įprasta prieš Kodeksą I. C. arba prieš 1918 m., nes tas įprotis nesąs Kodekso I. C. pasmerktas.[55] Bet Lietuvoje tokio įpročio, rodos, nebuvo ar bent retas tituliarinio vyskupo palaidojimas bažnyčioje negalėjo sudaryti teisaus įpročio.

Abatas nullius vadinasi vienuolyno vyresnysis tos teritorijos, kurią vienuolynas valdo vyskupijos teisėmis. Tokių abatijų ir abatų nullius Lietuvoje nėra buvę ir nėra. Prelatas nullius vadinasi vyresnysis tos teritorijos, kuri yra išimta iš vyskupijų ir tvarkoma vyskupijos teisėmis skyrium. Prelatas nullius dažnai yra vyskupas, bet gali būti ir net yra nevyskupų. Lietuvoje yra Klaipėdos prelatūra nullius. Jos prelatu nullius eina Telšių vyskupas.

Abatus ir prelatus nullius tegalima laidoti jų bažnyčioje, nes kan. 1205, § 2 pasakyta, jog jie laidojami „savo bažnyčioje" (in propria ecclesia). Atbulai, abatų ir prelatų nullius negalima laidoti nesavoje abatijos ir prelatūros bažnyčioje, kurioje kitoje abatijos ar prelatūros nullius bažnyčioje. Juo labiau tai pasakytina apie ne abatijos ar prelatūros bet kurią bažnyčią.

Vyriausi valstybių valdovai — karaliai, prezidentai ir t. t. Tik jie suprastini aktualūs arba mirdami tebeturėjo eiti savo pareigas. Buvę prezidentai ir tt. nebeįeina į šią kategoriją. Vyriausius valstybių valdovus galima laidoti bet kurioje bažnyčioje, nes kan. 1205, § 2 be restrikcijos pasakyta. Atbulai, bažnyčiose negalima laidoti vyriausių valstybės valdovų šeimos narių,

---

[53]) Kan. 1205, § 2.

[54]) Pvz.: P. M. a Coronata, De locis et temporibus sacris, Augustae Taurinorum 1922, n. 138; G. Cocchi, Commentarium in Codicem Iuris Canonici, Taurini-Romae 1924, III 2 n. 48.

[55]) Pvz.: P. M. a Coronata, t. p.; H. Insadowski, Prawo kościelne pagrzebowe, 26.

t. y. žmonos ir vaikų, ir jokių giminių. Pamatas yra tas, kad kan. 1205, § 2 jų neįvardyta, o kur norima įimti taip pat prezidentų, karalių vaikus ar kurias gimines, tai Kodekse I. C. pažymėtai pasakyta, pvz., kan. 1557, § 1, nr. 1: „Tik šv. tėvo dalykas yra teisti: — 1°. Tuos, kurie eina vyriausiais tautų valdovais, jų sūnus ir dukteris ir tuos, kurie turi teisę pirmiausia tapti valdovais".[57]) Todėl negalima sutikti su tais, kurie į „vyriaussius valstybės valdovus" laidojimo klausime įima visus pirmosios kartos gentis, gimines[58]).

Šv. tėvą, kardinolus, rezidencinius vyskupus, abatus ir prelatus nullius ir vyriausius valstybių valdovus bažnyčiose laidoti tik galima, bet priedermės, pasak vienų, nėra jokios[59]) ir, pasak kitų, nėra bent griežtos.[60]) Todėl juos taip pat galima laidoti ir kame kitur, pvz., šeiminiuose kapuose, bendrose kapinėse ir t. t. Juo labiau tai pasakytina, kai kame toli mirštama.

Kalbamieji asmenys Kodekse I. C. taksatyviai yra įvardyti. Todėl nieko kito negalima laidoti bažnyčioje. Jei ką kitą, pvz., kurį pasaulininką, vertėtų ar būtų norima palaidoti bažnyčioje, tai reikėtų Apaštališkojo Sosto leidimo. Tik jei sunku būtų kreiptis į Šv. Sostą ir drauge tuoj būtų didelės skriaudos pavojus, tai galėtų dispensuoti arba leisti laidoti ordinaras, t. y. vyskupijos tvarkytojas ar respektyviai vyriausias išimtųjų vienuolių kunigų vyresnysis.[61])

Laidojant bažnyčioje, vis dėlto draudžiama laidoti po altoriaus ir net vieną metrą arčiau nuo altoriaus. Kitaip prie to altoriaus draudžiama laikyti šv. mišias[62]). Be to, karstas turi būti įkastas į žemę ar bent padėtas ant žemės, bet neiškeltas aukščiau už grindis. Tik šv. tėvo karstą galima pakelti kur aukščiau, padėti aukštesnėje vietoje.

Bažnyčioje palaidotiems galima pastatyti paminklus prie sienų ar sienose.

Apeigų Kongregacija, paklausta, ar bažnyčiose ir jų navose, paskirtose Dievo kultui, galima pakabinti lenteles su pavardėmis ir kitais užrašais tų tikinčiųjų, kurių ten nepalaidota ir negalima laidoti kan. 1205, § 2, 1922 m. spalių mėn. 20 dien. atsakė: „Teigiamai", jei tose bažnyčiose iš tiesų ir tikrai laikomos pamaldos. Juo labiau bažnyčioje galima iškabinti kalbamąsias lenteles tų asmenų, kurie ten yra palaidoti.

---

57) „Ipsius Romani Pontificis dumtaxat ius est iudicandi: — 1°. Eos qui supremum tenent populorum principatum horumque filios ac filias eosve quibus ius est proxime succedenti in principatum".

58) Pvz.: P. M. a Coronata, De locis et temporibus sacris, n. 138; H. Insadowski, Pravo kościelne pogrzebowe, 26.

59) Pvz., A. Vermeersch - Creusen I., Epitome iuris canonici, Romae 1925, II², n. 514.

62) Kan. 1202, § 2; Rituale Rom., tit. VI, c. 1, *de exsequiis*, n. 23.

60) Pvz., P. M. a Coronata, t. p.

61) Plg., kan. 81.

6. Kapinių pašventimas

1. Trejopas yra kapinių pašventimas, būtent, iškilmingas, paprastas ir kapo pašventimas. Pirmasis — kai kapinės pašvenčiamos pagal Pontificale Romanum. Čia esminis dalykas — pašventimas penkių medinių kryžių, pastatytų įvairiose kapinių vietose[63]). Antrasis — kai kapinės pašvenčiamos pagal Rituale Romanum. Esminis dalykas — pašventimas vieno medinio kryžiaus, pastatyto kapinių viduryje[64]). Tretysis — kai pašvenčiamas tik vienas kapas pagal Rituale Romanum[65]).

Pirmieji du kapinių pašventimai yra konstitutyviniai (benedictio constitutiva). O konstitutyvinis pašventimas vietą padaro šventą ir išima iš pasaulinės apyvartos. Todėl čia kapinės įgyja šventų vietų teises ir privilegijas ir turi būti tvarkomos šventų vietų normomis. Tretysis pašventimas tėra prašomasis (benedictio invocativa). Todėl tuo būdu pašvęstas kapas pasilieka tos pačios prigimties, jo nepadaroma šventa vieta. Čia tik Dievą prašoma tai vietai dangiškos palaimos ir t. t.

Kan. 1205, § 1 įsakyta laidojamas kapines pašventinti pagal patvirtintas liturgines knygas. Tai taip pat įsakyta Rituale Rom.[66]) Kaip malonu! Net jaukiau atsigulti į amžino atilsio vietą.

Įsakymas pašvęsti laidojamas kapines yra griežtas. Tai didelė priedermė.

Kapines pašvęsti galima iškilmingai ar paprastai. Katruo būdu jos pašvęstinos, Kodekse I. C. ir Rituale Rom. nepasakyta. Todėl tai pasirinkti gali kapinių šventintojas.

Kan. 1206: „§ 2. Jei kame ši Bažnyčios teisė (iš konteksto — teisė turėti savo kapines) būtų sulaužyta ir nebūtų vilimasi, kad sulaužymas bus atitaisytas, tai vietos ordinarai tepasirūpina, kad pasaulinės valdžios kapinės būtų pašvęstos, jei jose laidojamų dauguma būtų katalikai, ir bent jose katalikai turėtų atskirą vietą, pašvęstą, tik sau rezervuotą. — § 3. Jei to dalyko nebūtų galima pasiekti, tai atskiri kapai tebūna atskirais atvejais pašvenčiami apeigomis, įsakytomis patvirtintose liturginėse knygose".[67])

---

63) Pontificale Rom., tit. *De coemeterii benedictione.*

64) Rituale Rom., tit. VIII, c. 29 *ritus benedicendi novum coemeterium.*

65) Rituale Rom., tit. VI, c. 3, *exsequiarum ordo,* n. 12.

66) Rituale Rom., tit. VI, c. 1, *de exsequiis,* n. 24

67) „§ 2. Sicubi hoc Ecclesiae ius violetur nec spes sit ut violatio reparetur, curent locorum Ordinarii ut coemeteria, societatis civilis propria, benedicentur, si, qui in eis condi solent, sint maiore ex parte catholici, aut saltem ut in eis catholici spatium habeant, idque benedictum, sibi reservatum. — § 3. Si ne hoc quidem obtineri possit, toties quoties benedicantur, secundum ritus in probatis liturgicis libris traditos, singuli tumali".

Šie įsakymai taikinami nenormaliems atvejams. Tik man nesuprantama, kaip galima laužyti tokias nieko dėtas ir šventas katalikų teises!

Privatines kapines pašvęsti tereikia ir užtenka trečiuoju kalbėtuoju būdu — paprastas kapo pašventimas. Bet jas taip pat galima pašvęsti pirmuoju ar antruoju būdu — būdu tikrųjų kapinių pašventimo.[68]

2. Kapines iškilmingai pašvęsti tegali vyskupas.

Rezidencinis vyskupas visados gali tikrai ir nedraudžiamai iškilmingai pašvęsti kapines savo vyskupijoje. Svetimas vyskupas nedraudžiamai pašvęsti tegali, leidus vietos ordinarui.[69] Tas pats pasakytina net apie kardinolą. Tik nesvarbu, ar kardinolas yra ar nėra vyskupas.[70] Generaliniam vikarui vyskupui reikia specialaus mandato.[71] Atbulai, generalinis vikaras nevyskupas visai negali iškilmingai pašvęsti kapinių. Kapitulinis vikaras ir apaštališkasis administratorius gali tą pat, ką ir vietos ordinarai[72]: vyskupas gali pašvęsti, o nevyskupas gali tik kitą vyskupą įgalioti. Abatai ir prelatai nullius vyskupai ir nevyskupai gali iškilmingai pašvęsti kapines. Tik jei jie nebūtų vyskupai ir būtų įsakyta Apaštališkojo Sosto ar vienuolių konstitucijomis, tai pirma turi gauti vyskupo palaiminimą.[73]

Paprastas kunigas kapines iškilmingai pašvęsti tegali, gavęs Apaštališkojo Sosto įgaliojimą ir vietos ordinaro sutikimą[74]. Visai draudžiama iškilmingai pašvęsti kapines skirtingų apeigų vyskupams.[75]

Bet kokių vienuolių kapinės pašvenčiamos paprasta tvarka, kaip ir parapinės kapinės[76].

Paprastai pašvęsti kapines gali vietos ordinaras. Išimtųjų vienuolių kunigų kapines paprastai pašvęsti gali jų ordinaras, arba aukščiausias vyresnysis. Bet juodu abu gali įgalioti net paprastą kunigą. Be to, visados reikia ordinaro sutikimo.[77]

Kapą pašvęsti gali kiekvienas kunigas.

Ką pasakiau apie tikrųjų kapinių iškilmingą ir paprastą pašventimą, tas pat taikintina privatinių kapinių pašventimui — žiūrima, kuriuo būdu šventinamos, būtent, iškilmingai, paprastai ar kapo būdu.

3. Jei kapinės yra šventoriuje, tai reikia skyrium pašvęsti kapines ir

68) Kan. 1208, § 3.

69) Plg. kan. 1155, 1157.

70) Plg. kan. 239, § 1, nr. 20, 1157.

71) Kan. 1155.

72) Plg. kan. 1155, 198, § 1.

73) Plg. kan. 323, §§ 1-2, 294, § 2.

74) Plg. kan. 1147, § 1, 1157.

75) Plg. kan. 1155, § 2.

76) Plg. kan. 1155.

77) Plg. kan. 1156, 1157.

bažnyčią.[78]) Jei kapinės pašvęstos, tai nereikia skyrium pašvęsti kapų ir laidojimo dobių[79]). Atbulai, jei kapinės nepašvęstos, tai kapą ir laidojant duobę reikia pašvęsti[80]). Naują akmeninį kapą visados skyrium reikia pašvęsti. Tai reikia daryti net tada, kai kapinės jau pašvęstos[81]). Pamatas — tik paprastas kapas nesiskiria nuo jau pašvęstų kapinių, arba kartu su kapinėmis pasišvenčia, ko negalima pasakyti apie akmeninį kapą.

4. Iškilmingai arba paprastai pašventus kapines, reikia parašyti protokolą, du egzempliorius. Vienas iš jų siunčiamas vyskupijos kūrijai, o antras saugojamas bažnyčios archyve.[82]) Tai pasakytina net apie išimtųjų vienuolių kunigų ir juo labiau kitų vienuolių kapines, nes kan. 1158 kalbama be restrikcijos.

Kapinių pašventimo protokolai yra įprasčiausi kapinių pašventimo įrodymai. Jei jie prapultų, tai pašventimą vis dėlto galima įrodyti kitais įrodymais, pvz., tikėtinais liudytojais. Jei niekam nėra skriaudos, tai užtenka net vieno tikėtino liudytojo.[83]) Net iš kapinėse pastatyto kryžiaus ar koplyčios galima tikrai spręsti, kad kapinės yra pašvęstos.

Jei tikrai žinomas kapinių pašventimas, tai kapinių negalima iš naujo pašvęsti. Ir kuriems galams tai reikėtų daryti?!

Jei kapinių pašventimu pozityviai abejojama, tai galima pašvęsti „ad cautelam“ (atsargai, dėl visa ko). Jei nėra jokių kapinių pašventimo įrodymų, tai kapines galima pašvęsti.[84])

Dar pridurtina, kad suterštų kapinių nereikia iš naujo pašvęsti. Bet apie tai dar kalbėsiu žemiau.

7. Kapinių suteršimas, rekoncilijacija ir eksekracija

1. Kiekviena šventa vieta gerbtina. Be to, šventoje vietoje draudžiama daryti tai, kas nesutinka su jos šventumu. Kai kurie veiksmai net suteršia šventą vietą. Tas suteršimas lotyniškai vadinasi „violatio loci sacri“. Šventos vietos suteršimas įžeidžia vietą, bet neatima jos pašventimo, šventumo — nepadaro eksekracijos.

Suterštoje šventoje vietoje draudžiami kai kurie religiniai veiksmai. Tai juridinis šventos vietos suteršimo padarinys.

---

78) S. R. C., Platien., 24 febr. 1896.
79) S. R. C., 27 maii 1876.
80) S. C. de Prof. Fide, 16 apr. 1862.
81) S. R. C., 4 sept. 1880.
82) Plg. kan. 1158.
83) Plg. kan. 1159, § 1.
84) Plg. kan. 1159, § 2.

Kan. 1207 kapines suteršia tie patys veiksmai, kurie suteršia bažnyčią. Taigi jas suteršia tie veiksmai, apie kuriuos kalbama kan. 1172, § 1, nr. 1-4. Tai žmogaus nužudymo nusikaltimas, neteisingas ir gausingas kraujo išliejimas, bedieviški ir nepadorūs veiksmai (impii et sordidi usus) ir palaidojimas netikėlio (infidelis) ar ekskomunikuoto po pasmerkiamojo ar paskelbiamojo sprendimo.

Taigi, visų pirma, kapines suteršia žmogaus nužudymo nusikaltimas. Nesvarbu, kaip nužudoma, pvz., užmušama, nušaunama, nunuodijama ir t. t. Tik pats nužudymas turi būti norėtas ir kaltas. Norėtas — tyčia padarytas, numatytas ir t. t. Kaltas — kai už nužudymą žmogaus esi atsakingas. Atbulai, nenorėtas ir nekaltas nužudymas žmogaus čion neįeina. Todėl ne mūsų nužudymas, kai žmogus nužudomas netyčia, žmogų nužudo vaikas ar beprotis. Taip pat nenužudymas — užmušimas žmogaus, teisiai ir teisingai ginantis nuo jo, užpuoliko ant savo ar kito gyvybės ar didesnės vertės turtų ir t. t. Jei žmogų nužudo pasigėręs, tai žiūrėtina, ar jo veiksmai yra atsakingi ar ne. Čia reikia išnagrinėti girtų veiksmų atsakingumą. Iš įstatymų arba legalinės analogijos į nužudymą čia įeina nusižudymas. Juk jis yra tikras nužudymas žmogaus, savęs. Jis draudžiamas tuo pačiu draudimu: „Neužmušk!“

Antra, kapines suteršia neteisingas ir gausingas kraujo išliejimas. Kraujas, savaime aišku, suprantamas žmogaus. Atbulai, kas supaisys gyvulių ir kitų kraujo. Tik bloga būtų, jei kas kapines, pvz., paverstų gyvulių skerdykla. Bet ir tai ne kraujo išliejimas, bet „usus sordidus“ (nepadorus veiksmas). Tai kitas dalykas.

Neteisingas kraujo išliejimas — kai draudžiamai išliejamas, perleidžiamas. Todėl čion neįeina tas atvejas, kai kraujas pats pasileidžia iš nosies, nekaltos žaizdos, operuotos vietos ir t. t. Taip pat čion neįeina išliejimas kraujo, teisiai ir teisingai ginantis nuo užpuoliko ant savo ar kito gyvybės ar didesnės vertės turtų ir t. t.

Jei vaikai susimuša iki kraujo, tai nėra vietos suteršimo, nes jų mūšis nėra didelis ir atsakingas dalykas. Tai jiems net nelaikoma kažkuo. Atbulai, jei tai padarytų suaugę, tai gali būti suteršimas. Tai priklauso nuo kraujo kiekio.

Kuris kraujo kiekis sudaro gausingą išliejimą? Kodekse I. C. nepasakyta. Tai nutartina atskirais atvejais. Tai padaryti gali kompetentingas bažnytinis vyresnysis, pvz., vyskupijos tvarkytojas, klebonas ir t. t. Tik tikrai nepakenks keletas kraujo lašų, — anot žmonių, dėl biškelio — nėr iš kelio.

Trečia, kapines suteršia bedieviški ir nepadorūs veiksmai. Tai tie visai pasauliniai veiksmai, kurie labai nesutinka su vietos šventumu, pvz., ka-

pinių pavertimas gyvulių laikomąja vieta, mirties bausmės įvykdymas, prietaringas kultas, laikymas kareivių, paleistuvavimas ir t. t.

Ketvirta, kapines suteršia palaidojimas netikėlio ar ekskomunikuoto po pasmerkiamojo ar paskelbiamojo sprendimo.

Netikėlis čia suprantamas nekrikštytas asmuo, nekrikščionis, pvz., žydas, mahometonis, pagonis ir t. t. Atbulai, čion neįeina katechumenai, nekaltai nesuskubę apsikrikštyti, nes jie šiuo atveju kan. 1239, § 2 prilygsta pakrikštytiems. Be to, čion neįeina nė nekrikštyti katalikų vaikai, nes apie juos nieko nepasakyta bažnytinėse teisėse ir vargu juos galima pavadinti tikrais ar pozityviniais netikėliais, pagonimis ir t. t.[85])

Be to, kapines suteršia palaidojimas tų ekskomunikuotų, kurie susilaukė pasmerkiamojo ar paskelbiamojo sprendimo. Tai tie ekskomunikuoti, kurie yra nubausti pasmerkiamuoju sprendimu (ferendae sententiae) ar pačiu įvykiu yra įkritę į ekskomuniką, ir ta bausmė yra vyskupijos tribunolo paskelbta. Tas pat pasakytina apie vengtinius ekskomunikuotus. Pamatas yra tas, kad vengtinė ekskomunika mažne visados paskiriamai paskiriama ir kas čia pasakyta apie mažesnę bausmę, tas pat taikintina ir tos pačios rūšies didesnei bausmei — jei kapines jau suteršia palaidojimas ekskomunikuoto po pasmerkiamojo sprendimo, tai juo labiau jas turi suteršti palaidojimas vengtinio ekskomunikuoto. Atbulai, palaidojimas šiaipjau ekskomunikuoto, arba pačiu įvykiu užsitraukusio ekskomuniką ir dar nesusilaukusio teisaus bažnytinio teismo paskelbiamojo sprendimo, nesuteršia kapinių.

Kodekse I. C. nepasakyta, kad kapines suteršiąs palaidojimas eretiko ar atskalūno. Todėl negalima sakyti, kad šis palaidojimas savaime suterštų kapines. Eretiko ar atskalūno palaidojimas begali sutešti kapines tada, kai eretikas ar atskalūnas yra ekskomunikuotas pasmerkiamuoju ar paskelbiamuoju sprendimu. Bet kadangi eretikams ir atskalūnams savaime nedaroma tokių sprendimų, tai ir šis atvejas yra nepraktinis.

Kad keturi įvardytieji veiksmai suterštų kapines, turi būti tikri (certi), žinomi (notorii) ir padaryti pačiose kapinėse.[86])

Kalbamieji veiksmai turi būti tikri. Tokie jie turi būti de iure ir de facto. D e i u r e — kai nėra jokio abejojimo, jog jie pagal teises suteršia kapines. De facto — kai neabejojama, jog tiems veiksmams iš tiesų nieko netrūksta, kad suterštų kapines. Atbulai, jei suteršiamaisiais veiksmais de iure ar de facto abejojama, tai nėra kapinių suteršimo.

Suteršiamieji veiksmai turi būti žinomi. Tokie jie turi būti teisių ar įvykio žinojimu (notorii notorietate iuris seu notorii notorietate facti). Pir-

---

85) F r. W e r n z - V i d a l P., Jus canonicum, IV n. 567 isn. 27.
86) Plg. kan. 1172, § 1.

masis atvejas yra tada, kai įvykis pripažintas teismo sprendimu ir tas sprendimas yra įsiteisėjęs ar pats kaltinamasis asmuo teisme prisipažino. Antrasis — kai dalykas yra visuomenei žinomas ir padarytas tokiose aplinkybėse, jog nieku gyvu negalima teisiai išsiteisinti. Čia turi būti žinomi įvykis ir kaltumas. Atbulai, jei įvykis yra slaptas ar tik viešas (publicus), t. y. tikrai nežinoma kaltumo, tai nesuteršiama kapinių.

V e i k s m a s t u r i į v y k t i p a č i o s e k a p i n ė s e — ten jis turi visas įvykti. Jei ne pačiose kapinėse įvyko ar jose tik pradėtas, bet nepabaigtas, arba, kaip sakoma, pusė veiksmo teįvyko, tai nesuteršia kapinių. Pvz., jei kas kapinėse peršaunamas ir ten numiršta, tai kapinių suteršimas. Jei kas, stovėdamas kapinėse, nušauna žmogų, stovintį ne kapinėse, tai nėra suteršimo. Jei kas kame kitur sužeistas numirtų kapinėse, tai nesuteršimas. Taip pat nesuteršiama kapinių vien tuo, kai kas sužeidžiamas kapinėse, bet numiršta ne kapinėse, numiršta savo namuose, ligoninėje, net prie pat kapinių. Tik jei šiuo atveju kapinėse daug kraujo išbėgtų, tai šiuo atžvilgiu susiterštų kapinės. Tokios kazujistikos gyvas galybes galima prilasyti.

Tesuteršiamos iškilmingai ar paprastai pašvęstos kapinės, nes iškilmingas ir paprastas pašventimas vietą tepadaro šventą — konstitutyvinis pašventimas. Atbulai, nesusiteršia napašvęstos kapinės ir savotiškai pašvęstas kapas, nes tas pašventimas vietos nepadaro šventos — nėra konstitutyvinis. Taip pat mišrių kapinių nesuteršia palaidojimas netikėlio ar bet kurio ekskomunikuoto, nes kitaip kan. 1206, § 2 būtų leidžiama pašvęsti kapines, nors būtų numatoma, kad kapinės tuo būdu dažnai būsiančios suteršiamos.

Jei suteršiama bažnyčia, tai tuo pačiu dar nesusiteršia kapinės, ir, atbulai, jei suteršiamos kapinės, tai tuo pačiu nesusiteršia bažnyčia, nors jos yra sujungtos krūvoje.[87])

Suterštose kapinėse draudžiama laidoti tikinčiuosius. Draudžiama, iki kapinės apvalomos.

2. Kas suteršia kapines, tas nusikalsta ir vietos ordinaras turi jį nubausti pagal nusikaltimo didumą tinkamomis bausmėmis ir vad. interdiktu „ab ingressu ecclesiae".[88]) Paskutinysis yra asmeninis dalinis interdiktas. Apie jį kan. 2277 pasakyta: „Interdikte ab ingressu ecclesiae glūdi draudimas bažnyčioje laikyti šventas apeigas ar jose dalyvauti ir bažnytiniu būdu būti palaidotas; bet jei būtų dalyvaujama, tai neįsakyta pašalinti

---

87) Kan. 1172, § 2.
88) Kan. 2329.

nei palaidojus iškasti lavoną"[89]). Čia draudžama bažnytiniu būdu laidoti apytikriau taip šventose kapinėse, taip bažnyčioje.[90])

Be to, kan. 2328: „Kas išniekintų mirusių lavoną ar kapą vogimui ar kuriam kitam blogam tikslui, tas tebūna nubaustas asmeniniu interdiktu, pačiu įvykiu tenustoja šlovės ir dvasiškis, be to, tebūna deponuotas"[91]).

3. Suterštas kapines reikia ko greičiausiai apvalyti. Tai rekoncilijacija. Kitaip, kaip sakiau, negalima jose laidoti tikinčiųjų.

Į kapinių rekoncilijaciją įeina tos tikybinės apeigos, kuriomis suterštoms kapinėms atitaisomas šventumo įžeidimas ir tuo pačiu iš naujo leidžiama laidoti tikinčiuosius.

Kapinių rekoncilijacija nėra naujas kapinių pašventimas, nes jų suteršimas, kaip jau sakiau, visai neišdildo jų šventumo.

Kodekse I. C. neįsakyta kurių atskirų kapinių rekoncilijacijos dėsnių, bet reikia laikytis bažnyčios rekoncilijacijos normų.[92]) Išimtis — ekskomunikuoto lavono iškasimas, apie ką kalbėsiu žemiau.

Kapines apvalyti tegalima tada, kai tikrai žinomas jų suteršimas. Jei abejojama suteršimu, tai apvalyti galima atsargai (ad cautelam). Bet tai neįsakyta[93]).

Jei kapinės būtų suterštos, palaidojant ekskomunikuotą ar netikėlį, tai prieš rekoncilijaciją reikia iškasti jo lavoną. Tai darytina, jei galima be didelės negerovės.[94]) Jei be didelės negerovės negalima iškasti kalbamojo lavono, tai jis paliekamas ir stačiai apvalomos kapinės.

Kokia čia didelė negerovė suprantama, Kodekse I. C. nepasakyta. Tai nutarti palikta kapinių rekoncilijatoriui. Didelės negerovės pavyzdžiu gali eiti: pasaulinės valdžios draudimas, seni laikai, negalėjimas atskirti lavono, didelė skriauda Bažnyčiai ar kapinių administratoriui ir t. t.

Lavonui iškasti vis dėlto reikia gauti vietos ordinaro leidimą. Be to, čia taip pat nereikia užmiršti valstybinių įstatymų.

Iškastą lavoną reikia išgabenti iš kapinių ir paskui palaidoti nešventoje vietoje.

---

89) „Interdictum ab ingressu ecclesiae secumfert prihibitionem ne quis in ecclesia divina officia celebret vel eisdem assistat aut ecclesiasticam sepulturam habeat; si autem assistat, non est necesse ut expellatur, nec, si sepeliatur, oportet ut cadaver amoveatur".

90) P. Malakauskis, Baudžiamosios teisės², Kaunas 1934, nr. 100.

91) „Qui cadavera vel sepulchra mortuorum ad furtum vel alium malum finem violaverit, interdicto personali puniatur, sit ipso facto infamis, et clericus praeterea deponatur".

92) Kan. 1207.

93) Plg. kan. 1174, § 2.

94) Plg. kan. 1175 ir 1242.

Iškilmingai pašvęstas kapines apvalyti gali tas, kas gali tuo būdu jas pašvęsti. Todėl išimtųjų vienuolių kunigų kapines rekoncilijuoti gali aukščiausias jų vyresnysis, o kitas kapines vietos ordinaras. Be to, juodu gali įgalioti bet kurį kunigą[95]).

Dideliame ir greitame reikale, negalint paprastu būdu kreiptis į ordinarą, kapines apvalyti gali net bažnyčios klebonas ar rektorius, kuriam priklauso kapinės, ir specijalus kapinių kapelionas ar administratorius kunigas. Jei kapinės priklauso kelioms parapijoms, tai kalbamuoju atveju apvalyti gali kiekvienas tų parapijų klebonas. Kai dideliame ir greitame reikale kapines apvalo kapinių klebonas, kapelionas ar rektorius, tai paskiau reikia pranešti ordinarui, atsieit, vyskupijos tvarkytojui ar respektyviai aukščiausiam išimtųjų vienuolių kunigų vyresniajam pagal kapinių rūšį[96]).

Paprastai pašvęstas kapines apvalyti gali jų klebonas, kapelionas, rektorius ir net, bent spejamų jų sutikimu, bet kuris kunigas[97]).

Suterštas kapines apvalyti reikia pagal patvirtintas liturgines knygas. Ir tai, jei kartu suteršta konsekruota bažnyčia ir su ja sujungtos iškilmingai pašvęstos kapinės, tai apvalytinos pagal Pontificale Rom.[98]) Vanduo turi būti specijaliai pašvęstas. Jį pašvęsti gali rekoncilijatorius. Jei tik bažnyčia ar kapinės kalbamuoju atveju iškilmingai tepašvęstos, tai apvalant laikytis galima pirmojo atvejo būdo ar atskiros bažnyčios ir kapinių įsakytos formos. Jei kalbamoji bažnyčia ir kapinės paprastai pašvęstos, tai apvalytinos pagal Rituale Romanum[99]).

Jei tesuterštos iškilmingai pašvęstos kapinės, tai apvalytinos pagal Pontificale Romanum[100]). Tai pasakytina net tada, kai rekoncilijacijos apeigas atlieka paprastas kunigas. Jei paprastai pašvęstos kapinės suterštos, tai apvalytinos pagal Rituale Romanum.[101]) Šiuo atveju užtenka paprastai pašvęsto vandens[102]).

4. Kodekse I. C. nieko nepasakyta apie kapinių eksekraciją. Iš įstatymų arba legalinės analogijos vis dėlto galima sakyti, jog kapinės eksekruojasi arba nustoja pašventimo tuo pačiu būdu, kur ir bažnyčia. Be kitko, kapinės eksekruojasi, kai vietos ordinaro leidimu apverčiamos pasauliniams reikalams, pvz., namams statyti, dirvoms ir t. t. Tuo atveju galint lavonus

95) Kan. 1176, § 2, 1156.

96) Plg. kan. 1176, § 3.

97) Plg. kan. 1176, §1.

98) Tit. *De ecclesiae et coemeterii reconciliatione.*

99) Tit. VIII, c. 28, *ritus reconciliandi ecclesiam violatam quae fuerit tantummodo benedicta.*

100) Tit. *De reconciliatione coemeterii sine ecclesiae reconciliatione.*

101) Tit. VIII, c. 30. *ritus reconciliandi coemeterium violatum.*

102) Plg. kan. 1177.

ar jų dalis reikia perkelti į kitą vietą. O vietos ordinaras gali aną dalyką leisti tais pačiais atvejais, kuriais tai gali padaryti su bažnyčia. Be kitko, reikia laikytis bažnytinių turtų alijenacijos reikalavimų[103]). Be to, kapinės eksekruojasi, taip pakitėjus kapinėms, jog jos visai pakeičia savo išvaizdą ir nebetinka savo tikslui, paskyrimui, pvz., per žemės drebėjimą, ko Lietuvoje, žinoma, nėra. Tas pat pasakytina apie tą atveją, kai pasaulinė valdžia kapines neteisiai pasisavino ar uzurpavo ir apvertė savo ar kitų pasauliniams tikslams, leido statyti miestą, padarė gatves ir t. t. Atbulai, kapinės nesieksekruoja, išnaikinus net visus kryžius, nes paskutinieji nesudaro esminės kapinių dalies, tėra priedas.

8. Kapinių neliečiamumas

Šventos kapinės turi neliečiamumo privilegiją.

Visų pirma, pašvęstos kapinės, kaipo šventa vieta, yra laisvos nuo pasaulinės valdžios ir jose Bažnyčia gali laisvai atlikinėti savo jurisdikcijos veiksmus[104]). Be kitko, Bažnyčia kapinėse laisvai gali sakyti pamokslus ir t. t. Čion valstybės organai nieku būdu negali kištis, reikalauti pasiaiškinti, atsakyti ir t. t.

Toliau, pašvęstose kapinėse draudžiami tie veiksmai, kurie nesutinka su vietos šventumu. Tai ne tik bedieviški ir nepadorūs, bet net visai pasauliniai reikalai, pramonė, licitacija, sutarčių sudarymas, pasauliniai spektakliai, koncertai, šiaipjau pasauliniai susirinkimai ir posėdžiai, puotos, pasaulinė muzika, nakvojimas, kariuomenės ar policijos įsistiprinimas, sėjimas javų, ganymas gyvulių ir t. t.

Dar toliau, kan. 1214: „§ 1. Negalima be ordinaro leidimo iškasti bet kurį lavoną, bet kame bažnytiniu būdu palaidotą. — § 2. Ordinaras niekados teneleidžia, jei lavono negalima tikrai atskirti nuo kitų kūnų[105]).

Pamatas yra tas, kad palaidojimo vieta yra amžino atilsio vieta ir nejudinti palaidotų kūnų reikalauja pati pagarba numirusių: tebūna jiems lengva pilkoje žemelėje!

Iškasti lavoną tegalima dėl teisingos priežasties. Tokios priežasties pavyzdžiu gali eiti reikalas padaryti velionies mirimo priežasties ekspertyzą arba autopsiją, norėjimas kūną pervežti į savo kraštą ar mylimą tėvynę, anatominės studijos ir t. t. Ką padarysi — reikalas.

---

[103]) Kan. 1530-1536.
[104]) Plg. kan. 1160.
[105]) „§ 1. Nullum cadaver perpetuae sepulturae ecclesiasticae ubivis traditum exhumare licet, nisi de licentia Ordinarii. — § 2. Ordinarius licentiam numquam concedat, si cadaver ab aliis corporibus certo discerni requeat“.

Bažnytiniu būdu amžinai palaidotam lavonui iškasti iš šventos vietos reikia vyskupijos tvarkytojo ar respektyviai aukščiausio išimtųjų vienuolių kunigų vyresniojo leidimo. Jo reikia net tada, kai lavonas iškasamas pasaulinėse pašvęstose kapinėse, nes kan. 1214, § 1 pasakyta „bet kame" (ubivis). Greitame reikale ir nebesant laiko kreiptis į ordinarą, pasak kai kurių kanonistų, užtenka net suponuojamo leidimo[106]). Bet čia taip pat laikytinasi dalinių teisių.

Ordinaro leidimo užtenka gauti žodžiu, bet geriausia raštu.

Atbulai, ordinaro leidimo nereikia iškasti lavonui, palaidotam nebažnytiniu būdu ar nešventose kapinėse, nešventoje vietoje. Taip pat jo nereikia iškasti lavonui, kame nors laikinai palaidotam, pvz., karo ar epidemijos metu paprastoje ar tam tikroje vietoje ir t. t.

Jei kūną norima iškasti prieš beatifikavimą ar velionies paskelbimą šventu, tai laikytinasi specijalinių normų[107]).

Iškasant lavonus, taip pat laikytinasi valstybinių įstatymų.

Galop, šventos kapinės seniau, kaip jau kalbėjau, turėjo prieglaudos privilegiją (ius asyli). Apie tą privilegiją Kodekse I. C. nieko nebepasakyta. Todėl šiandien kapinės visuotinėmis bažnytinėmis teisėmis nebeturi „ius asyli". Bet tai nereiškia, kad su į kapines patekusiais nusikaltėliais būtų galima kaip norint elgtis. Ne, ir čia reikia atsižvelgti vietos šventumo ir negalima daryti tai, kas nesutinka su ta vieta, pvz., negalima peršauti, užmušti, kraujo išlieti ir t. t.

Lietuvos konkordate pripažįstamas visas kapinių neliečiamumas, nes str. VI pasakyta: „Laidojami bažnyčių, koplyčių ir kapinių neliečiamumas, tačiau išskiriant tokius atvejus, kada būtų pavojaus visuomenės saugumui"[108]).

Be to, L. konkordato str. XVI kapinės yra laisvos nuo valstybinių mokesčių.

Pastebėjimas. — Ant kapinių galima ir kartais reikia mesti interdiktą. Tai dalinis vietinis interdiktas.

Ant kapinių mesti interdiktą gali šv. tėvas, rezidencinis vyskupas, kapitulinis vikaras, apaštališkasis vikaras ir abatas ir prelatas nullius. Atbulai, to

---

106) Pvz.: P. M. a Coronata, De locis et temporibus sacris, n. 151; H. Insadowski, Prawo kościelne pogrzebowe, 73.

107) Plg. Benedictus XIV, Doctrina de servorum Dei beatificatione, IV 2 c. 22.

108) „L'immunité des églises, des chapelles et des cimetières est assurée, sans que cependant la sécurité publique ait à en souffrir".

daryti negali generalinis vikaras ir vienuolių vyresnieji.

Kapinių interdiktas liečia visas jose pastatytas koplyčias. Atbulai, jis neliečia bažnyčios, sujungtos su kapinėmis.

Interdiktuotose kapinėse negalima tikinčiųjų laidoti su bažnytinėmis apeigomis. Bet be bažnytinių apeigų galima laidoti dvasiškius ir pasaulininkus[109]. Tas pat pasakytina apie bendrą vietinį interdiktą[110].

9. Valstybiniai įstatymai

„Žemės reformos įstatymu", § 18g kapinėms duodama žemės.[111]

„Laidojimo ir mirties priežasčių registracijos taisyklės":

„§ 1. Numirėliai, taip pat gimę negyvi laidojami kapinėse. Laidoti kitose vietose be atskiro Vidaus Reikalų Ministerijos leidimo draudžiama"[112].

Be to, „Lavonų iškasimo ir pervežimo taisyklės":

„§ 1. Mirusių neapkrečiamomis ligomis lavonai gali būti iškasami pervežti, nežiūrint palaidojimo laiko; mirusių apkrečiamomis ligomis lavonai gali būti iškasami pervežti ne anksčiau kaip per 6 mėnesius nuo jų palaidojimo dienos.

§ 2. Karstas iškasamas, prižiūrint gydytojui, kuris privalo turėti visas reikalingas priemones, reikalui esant, medicinos pagalbai darbininkams ir kitiems asmenims suteikti. . .

§ 5. Kapas, iš kurio išimamas karstas, reikia užpilti žeme paeiliui su gesytomis kalkėmis.

§ 6. Atliekant darbą pašaliniai žmonės neprileidžiami.

§ 7. Pabaigus darbą, darbininkai gydytojo nurodymu turi dezinfekuoti savo rankas, įrankius ir kitus daiktus, kurie buvo prisilietę ištraukto iš kapo karsto".[113]

„Žemės mokesnių įstatymu" kapinės yra laisvos nuo valstybinio mokesčio[114].

---

109) Kan. 2270, 2271, nr. 2.

110) Kan. 2272, § 2.

111) „Vyriausybės Žinios", 83 (1922) eil. 721.

112) „Vyriausybės Žinios", 277 (1928) eil. 1782.

113) „Vyriausybės Žinios", 241 (1926) eil. 1570.

114) „Vyriausybės Žinios", 141 (1923) eil. 1019.

II. LAVONŲ KREMACIJA

1. Apibrėžimas ir padalinimas

1. Žodis „kremacija“ sudarytas iš lotyniško „cremare“ (sudeginti) ir etimologiškai reiškia sudeginimą. Todėl galima jį stačiai vadinti lavonų deginimu. Kai kurie lavonų kremaciją vadina lavonų incineracija.[1]) Tai reiškia lavono pavertimą pelenais.

Lavono kremacijos atveju mirusio kūnas ne laidojamas žemėje ar kame kitur, bet deginamas, sudeginamas. Deginamas primitiviniu būdu — ant laužo. Deginamas moderniškai — tam tikroje 1 000° C karšto oro krosnyje, kuri vadinasi krematorija. Tai nesvarbu. Dažniausiai visas lavonas sudeginamas ir paverčiamas pelenais. Kartais atskiriamos kai kurios kūno dalys, pvz., nebuvo deginama Romoje piršto, kai kuriose tautose galvos kiaušo. Kartais lavonas tik paverčiamas anglimi, apdeginamas, išdžiovinamas ir t. t. Tai vis dėlto lavonų kremacija.

Lavonai deginami paprastai, be jokių iškilmių ir iškilmingai, su tam tikromis ceremonijomis.

Šiandieninių krematorijų krosnis kūrenama apie 3 val. ir tada jau tinka darbui. Lavonas tokioje iškūrentoje krosnyje sudeginamas per $1^1/_2$ val.

Suaugusio žmogaus sudeginto lavono pelenų lieka 2—3 kg. Tai tik kaulų pelenai. Kitų kūno dalių pelenai, būdami lengvi, išlekia pro dūmtraukį.[2])

Sudeginto lavono pelenai supilami į indus, vad. kapsulas (Vokietijoje), urnas. Paskui įprastai laidojami. Laidojami Vokietijoje atskirose kapinėse (štai vėl kapinės!) ar vad. kolumbarijose arba balandinėse, t. y. tam tikrose urnų salėse, kurių sienose yra padirbti urvai, panašūs į balandines, iš čia pats žodis „kolumbarija“ ar „balandinė“ sudarytas. Be to, lavonų pelenai kartais stačiai išbarstomi ar supilami į vandenis, upę, pvz., Indijoje. Išdžiovinti lavonai taip pat kur nors padedami, pvz., Vidurinės Afrikos ir Pietinės Amerikos indėnai juos įsiuva į žvėrių kailius ir pakabina aukštuose medžiuose. Kartais net kanibališkai sunaikinamos apdegintos lavono dalys ir t. t.

---

[1]) Pvz., A. Jurgeliūnas ir C. Ravensbergas, Lavonų incineracija: „Vytauto Didžiojo Universiteto Medicinos Fakulteto darbai“, Kaunas 1934, II 1, 1 psl.

[2]) Žr. A. Jurgeliūnas ir C. Ravensbergas, t. p., 16.

2. Lavonų kremacija skirstytina:

1) Primitivinė ir šiandieninė. Tai pareina nuo deginimo būdo.

2) Tikra ir netikra — pagal tai, ar lavonas sudeginamas ar tik apdeginamas, sudžiovinamas ir t. t.

3) Visišką ir nevisišką. Pirmoji yra tada, kai sudeginamas visas lavonas. Antroji — kai ne visas lavonas tesudeginamas.

4) Paprastą ir iškilmingą.

2. Istorija

Jau senokai deginami lavonai. Bet kuomet tai iš tiesų pradėta daryti, tikrai nežinoma. Nėra tikrų įrodymų, kad lavonai būtų buvę deginami paleolitinėje eroje. Tikrai težinoma, kad tai jau buvo neolitinėje eroje, labiausiai senojoje Palestinoje ir Dniepro ir Dniestro kraštuose. Vėlesnėje neolitinėje eroje lavonų kremacija jau labai paplito. Senojoje bronzos eroje ji sumažėjo, naujoje bronzos eroje vėl atgijo ir iš naujo sumažėjo geležies eroje.

Lavonus degino labiausiai nekultūringos Šiaurinės Azijos, Australijos ir Vidurinės Amerikos tautos. Lavonų kremacija rečiau tebuvo Pietinės Amerikos tautose ir visai jos nebuvo aukštoje Inka kultūroje.

Istoriniais laikais prieš Kr. vienos tautos lavonus laidojo, kitos degino ir dar kitos laidojo ir degino.

Lavonus degino germanai nuo bronzos eros, keltai, indai, japonai ir vėlesni graikai. Tas pat pasakytina apie slavus. Tą įprotį jie paėmė iš Azijos.

Romėnai senovėje lavonus laidodavo. Tai liudija Plinius Senior, kuris rašo: „Senovės romėnai lavonus nedegindavo; buvo laidojama žemėje".[3]) Diktatoriaus Sulla lavonas pirmasis buvo sudegintas. Tai padaryta tam, kad konsulo C. Mariaus sekėjai jo neišniekintų. Bet tas įvykis jaudina net Ciceroną, kuris su pagarba primena „seniausią laidojimo būdą, nes kūnas sugrąžinamas žemei ir taip palaidotas lyg motinos uždangalu apsupamas".[4]) Vėliau romėnai lavonus tai laidodavo, tai degindavo. Tai matyti iš „XII tabularum" įstatymo, kurio tab. X § 1 pasakyta: „Numirusio žmogaus tenebūna mieste nei laidojama nei deginama".[5])

Romėnai visuotinai pradėjo deginti lavonus tik imperatorių laikais.

---

[3]) Historia nat., VII 44: „Ipsum cremare non fuit apud romanos veteris instituti; terra condebantur".

[4]) De legibus, IV n. 22: „antiquissimum sepulturae genus; redditur enim terrae corpus, et ita locatum et situm quasi operimento matris obducitur".

[5]) „Hominem mortuum in urbe ne sepelito, neve urito".

Kristaus atėjimo laikais romėnai taip pat vien degino lavonus. Tai liudija Tacitus, kuris rašo, jog Nerono žmonos Poppėjos kūnas buvęs ne romėnų įpročiu sudegintas, bet balzamuotas ir įdėtas į karstą. Štai jo žodžiai: „Kūnas ne romėnų įpratimu ugnimi sunaikintas, bet svetimų karalių įpročiu išteptas kvepalais ir į Julijų kapą nuneštas".[6]) Tą pat tvirtina Tertulijonas.[7])

Senovės graikai lavonus laidojo ir degino, o vėliau, kaip jau sakiau, vien degino.

Kūnus tik laidojo kinai,[8]) babiloniečiai, asiriečiai,[9]) persai[10]) ir egiptiečiai. Apie paskutiniuosius garsiai tebekalba nuostabios piramidės. Be to, kūnus laidojo žydai ir izraelitai. Tai, be kitko, matome iš Šv. Rašto S. ir net N. Įstatymų. Pvz., Atk. 21, 22—23: „Kuomet žmogus bus nusidėjęs taip, kad jis reikia nubausti mirtimi, ir kada pasmerktas mirti jis bus pakartas ant kartuvių, jo lavonas nepasiliks ant medžio, bet bus palaidotas tą pačią dieną"; Jon. 19, 40—42: „Juodu (Juozapas iš Arimatėjos ir Nikodemas) paėmė Jėzaus kūną ir aprišo jį marškomis su kvepalais, kaip buvo žydų paprotys laidoti. Toje vietoje, kame jis buvo prikaltas ant kryžiaus, buvo daržas, darže gi naujas kapas, kuriame niekas dar nebuvo paguldytas. Tenai juodu paguldė Jėzų dėl žydų Prisirengimo dienos, nes kapas buvo arti". Žydai ir izraelitai tik išimtinais atvejais už didžiausius nusikaltimus pasmerkdavo sudeginti.[11]) Be to, jie lavonus kartais degindavo per karą, kad kūnai nebūtų išniekinti ir nekiltų kurių ligų.[12])

Atkreiptina akis dar į tai, kad lavonų deginimas kilo pirmiausia nomadinėse tautose iš praktinių motyvų ir kažkokio pietizmo. Dalykas yra tas, kad šios tautos bijojosi savo tautiečių kūnus palikti pamestoje vietoje ir tuo būdu atiduoti juos į priešų rankas. Lavonų su savimi nesiveši. Todėl jie ir degindavo numirėlius, o pelenus pasiimdavo su savimi. Iš klajojančių tautų lavonų deginimą paėmė jų užkariautos tautos. Paėmė lyg kažką „moderniška"(!). Be to, primitivinės kultūros tautos bijodavosi numirėlių, ir visai sunaikindavo lavonus. Vėliau lavonų deginimą daug pa-

---

[6]) Annales, XVI 6: „Corpus non igni abolitum, ut romanus mos, sed regum externorum consuetudine, differtum odoribus conditur, tumuluque Juliorum infertur".

[7]) De anima, c. 51; De resurectione carnis, c. 1, žr. Migne, Patrologia Latina, 2, 841.

[8]) Kinuose kūnus deginti privertė budizmas.

[9]) Tik kai kuriais laikotarpiais babiloniečiai ir asiriečiai buvo pradėję deginti lavonus.

[10]) Persuose lavonų deginimas — retenybė.

[11]) Plg. Kun. 20, 14; Joz. 7, 15 ir 25.

[12]) Plg. 1 Kar. 31, 12—13; Kun. 20, 14 ir 21, 9; Am. 6, 10. Atkreiptina akis dar į tai, kad 2 Kron. 16, 14 ir 21, 19 ir Jer. 34, 5 kalbama ne apie kūnų, bet apie žolių deginimą laidojant.

veikė graikų filosofų mokslas, kad žmogaus siela esanti ugninės prigimties ir todėl ugnis sielai padedanti išsilaisvinti, išeiti iš kūno, ją apvalanti ir vedanti į aukštesnės egzistencijos formą.[13]) Pridėsiu dar tai, kad lavonų deginimą pripažįsta indiškas bramanizmas ir jo paveiktas budizmas.[14]) Net romėnai lavonus degindavo religiniais sumetimais, savotišku tikėjimu į pomirtinį gyvenimą.

Krikščionys nuo pat pirmųjų dienų laidojo numirėlių kūnus ir griežtai draudė lavonų kremaciją. Dėl paskutiniojo dalyko jų priešai dažnai net tyčia darydavo nemalonumų šioje srityje. Be kitko, per persekiojimą krikščionių jie nekartą sudegindavo kankinių kūnus ir jų pelenus išbarstydavo ar supildavo į upę.[15])

Lengva Bažnyčiai buvo su tais krikščionimis, kurie atvirto iš žydų, nes paskutinieji ir pirma buvo jau įpratę kūnus laidoti. Kiek sunkiau Jai buvo su tomis tautomis, kurios pirmiau degino lavonus. Bet ir joms Bažnyčia griežtai įsakė numirusių kūnus laidoti.

Krikščionims veikiant, ilgainiui net nekrikščionių tautos ima laidoti savo lavonus. Pvz., Theodosius'o laikais lavonai buvo ir deginami ir laidojami.[16]) Bet po 40 metų jau mažne niekame nebebuvo deginama. Tai liudija M a c r o b i u s (V amž.): „Nors mūsų amžiuje nebėra jokio įpročio deginti mirusių kūnus"...[17])

Bažnyčia, kaip jau anksčiau kalbėjau, nuo pat pradžių lavonus laidojo. Iš antros pusės, pasak M a r c u s M i n u t i u s F e l i x (III amž.), jau pirmaisiais amžiais griežtai atmetė lavonų kremaciją.[18]) Tai vėliau padarė taip pat pasaulinė valdžia. Pvz., K a r o l i u s D i d. užkariautiems saksams 785 m. išleido šį įsakymą: „Jei kas pagonių įpročiu sudegintų numirusio kūną ir jo kaulus paverstų pelenais, tebūna nubaustas mirti".[19]) Ilgainiui Europoje lavonų deginimas visai išnyko ir bėjo didesne bausme, pvz., deginamos buvo raganos.

Veikiant renesansui ir humanizmui nuo XVII amž. pradėta rūpintis atgaivinti senovės lavonų deginimą. Fridricho Did. tetos Sofijos Bayreuth lavonas bene pirmasis iš šių laikų sudegintas.

---

[13]) Žr. K. A l g e r m i s s e n, Leichenverbrennung: „Lexikon für Theologie und Kirche", Freiburg im Br. 1934, VI² 465.

[14]) Islamas yra visai priešingas lavonų deginimui.

[15]) E u s e b i u s, Historia ecclesiastica, V c. 1.

[16]) C. 6, *de sepulchris violatis,* IX, 17.

[17]) De Saturn., VII c. 7: „Licet urendi corpora defunctorum usus nostro soeculo nullus sit".

[18]) Octavius, c. 34, žr. M i g n e, P. L., 3, 267.

[19]) C. I. H e f e l e, Conciliengeschichte, III² 636: „Si quis corpus defuncti hominis, secundum ritum paganorum, flamma consumi fecerit, et ossa eius ad cinerem redegerit, capite puniatur".

Prancūzijos revoliucijos metu buvo stengtasi išleisti kūnų kremaciją ir panaikinti kapines. Net vieną numirėlį minia 1794 m. nuvilko į Marso lauką Paryžiuje ir sudegino. Iš čia nubangavo vilnis į kitus kraštus ir jos šlamesys paplito įvairiose vietose, bet greit vis dėlto nutilo.

1850 m. lavonų kremacijos klausimas atgijo Vokietijoje. Iš čia jis persimetė į Italiją, Angliją ir kt. Italijoje masonai smarkiai griebėsi lavonų kremacijos propagandos. Atidarant Vatikano susirinkimą, masonų tarptautinis kongresas Neapolyje 1869 m. nutarė gyvai propaguoti lavonų kremaciją, kaipo priemonę katalikų Bažnyčiai išnaikinti. Šia kryptimi jie ir toliau varė savo darbą. Tuo pačiu metu įkurta neviena kremacijos platinimo draugija, pvz., Anglijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje ir kt. Daryti tautiniai ir tarptautiniai kremacijos kongresai ir t. t. Kremacijos reikalu bombarduotos valstybių valdžios ir parlamentai ir t. t. Visur daugiausia dirbo, veikė masonai. Jiems padėjo liberalai, marksistai ir t. t. Krematorijos įkurtos 1874 m. Frd. Siemens'o fabrike Dresdene (provizorinė naujoviška krosnis), 1876 m. — Milane, 1878 m. — Gotha (Vokietijoje), 1882 m. — Anglijoje, 1886/87 m. — Paryžiuje ir t. t.

XIX amž. lavonų kremacija visai atslūgo Italijoje ir Prancūzijoje, bet pakilo Vokietijoje. Šiandien iš Europos kraštų daugiausia krematorijų ir daugiausia lavonų sudeginama Vokietijoje. 1934 m. joje buvo 105 krematorijos (viename Berlyne 3 krematorijos) ir sudeginta apie 650.000 asmenų. Šiame krašte kai kur daugiau sudeginama, nekaip laidojama, pvz., 1928 m. Berlyne. Apskritai, Vokietijoje sudeginama mažne tiek pat, kiek visoje Europoje, o Berlyne tik truputį mažiau už Ameriką. Kitų kraštų krematorijų 1934 m. statistika: Austrijoje — 5, Čekoslovakijoje — 9, Šveicarijoje — 20, Rumunijoje — 1, Danijoje — 7 (Kopenhagoje — 3), Švedijoje — 8, Norvegijoje — 5, Suomijoje — 1, Anglijoje — 20 (Londone — 5), Holandijoje — 1, Prancūzijoje — 5 (labai maža sudeginama), Belgijoje — 1, Italijoje — 27 (mažne visai tuščios, nes lavonų deginimas — labai didelė retenybė), Jugoslavijoje — 1, Rusijoje — 1 (1929 m. įkurta Maskvoje; sudeginama tik 17,25% miesto gyventojų, iš kurių 70% sudeginta valstybės valdžios įsakymu),[20] Pietinėje Afrikoje — 1, Pietinėje Amerikoje — 1 ir Australijoje — 2.[21]

Lietuviai pagonys lavonus laidojo ir degino ant laužo, o sudegintų lavonų pelenus taip pat laidojo. Lietuvių lavonų deginimą S. Daukantas šiaip aprašo: „Atvežus nabaštiką ant kapų, padėjo į šiaudinę lovą ir pakėlė ant malkinę lygiai karės žirgą, seidoką, vylyčias, ragotinę, kardą ir kalaviją,

---

[20]) Leichenverbrennung: „Fels", 2 (1934-1935), 70-73.

[21]) K. Algermissen, Leichenverbrennung: „Lexikon für Theologie und Kirche", VI² 466.

padargą, ir, ugnį po malkine sukūrus, degino... Tankiai žmona savo vyriškio gailėdamos lygiai su savo nabaštiku degino... Sugruzdus nabaštikui, supylė pelenus į molinę ar akmeninę indą, ir tenai segeles, auskarus, žiedus, karolius, aukso retežius, senovės pinigus ir kitus brangius daiktus sudėjusys, ant galo pastatė ją į kapus".[22]) Klaipėdos krašte lavonai nuo geležies iki pirmųjų krikščionijos amžių buvo deginami, o pirmaisiais krikščionijos amžiais jų deginimas išnyko. Prūsai iš naujo pradėjo deginti lavonus VI amž., o Klaipėdos krašto gyventojai IX amž. Nuo IX—XII amž. čia lavonai taip laidojami, taip deginami.[23]) Šiam perijodui taip pat priklauso Prišmončių kapinės (tarp Kretingos ir Palangos). Jos, tur būt, yra kuršių. Prišmončių kapinėse rasta 50 kapų su sudegintais kūnais, 22 laidojimo vietos ir 17 ypatingų apeigų kapų (ar vien daiktai palaidoti ar lavonų liekanos visai išnyko).[24])

Lietuviai krikščionys jau tik laidojami. Todėl ir S. Daukantas rašo: „Paskesniuose dar laikuose, jau krikščionimis tapusys, nebedegino nabaštikų, bet į žemę laidojo, pridėdamys kardą ar kirvį, moteriškosioms varpstę ir kuodelį, midaus plėšką ir vakartį, ant galo parišusys po kaklo nabaštikui į raiščio kertę piningų įmezgė ant kelio".[25]) Bet kartais buvo išsiveržiama iš bendros ir teisios taisyklės ir lavonai deginami. Su tuo buvo kariaujama. Todėl ir 1249 m. kryžočių ordino ir Prūsų sutartimi prūsai turėjo išsižadėti mirusių deginimo.

Neseniai V. D. Universiteto Medicinos Fakultetas įsteigė krematoriją mokslo reikalams. Joje sudegintas vienas Latvijos pilietis 1936 m. bal. mėn. 6 dien. pažangiųjų studentų sąjungos narys stud. L. Šulčys (kitų atiduotas sudeginti) ir 1936 m. liep. mėn. 14 dien. senovės lietuvių tikybos sekėjas J. Gediminas Beržanskis Klausutis savo prašymu.

Pasak laisvamanių laikraščio „Laisvoji Mintis", 1 (1936) 8: „„Vienas laisvamaniams atstovaująs daktaras (J. Šliupas — P. M.) yra kreipęsis į Vytauto D. U-to medicinos fakultetą, prašydamas leisti naudotis anatomijos instituto krematoriumu laisvamanių bendruomenės mirusiųjų narių kremacijai. Medicinos fakulteto taryba, peržiūrėjusi prašymą, atsakė, kad anatomijos instituto krematoriumas yra skiriamas kitam reikalui, tačiau pačią lavonų sudeginimo idėją pripažino tikslinga mediciniškai sanitariniu atžvilgiu ir mano, kad esąs jau pribrendęs viešojo krematoriumo steigimo Lietuvoje reikalas (!)". Pasak to paties laikraščio 7-8 (1936) 12: „Medicinos

---

22) Lietuvių būdas, 189—190.

23) V. Nagevičius, Prišmončių milžinkapis: „Naujoji Romuva", 8 (1932), 183—184.

24) V. Nagevičius, t. p., 2 (1932) 37, plg. 50 (1931) 1200.

25) T. p., 192.

fakulteto statybos komisija, kuri rūpinasi naujos Kauno miesto ligoninės statyba, pakeitė statybos projektą taip, kad bus paskirta speciali patalpa Kauno krematoriumui. — Šiuo krematorium pagal tam tikras taisykles už tam tikrą mokestį galės naudotis visi Lietuvos piliečiai savo artimiems palaidoti".

Siaučiant lavonų deginimo audrai, Bažnyčia negalėjo užmerkti akių ir būti kurčia — negalėjo nieko neregėti, nieko negirdėti. Ne; Ji kartkartėmis pasmerkė lavonų kremaciją ir už kūnų deginimą išleido tam tikras bausmes. Čia daugiausia kalbėti teko Oficijos Kongregacijai, kuri kremacijos reikalu išleido dekretus 1886 m. geg. mėn. 19 dien., 1886 m. gruod. mėn. 15 dien., 1892 m. liepos mėn. 27 dien. ir 1926 m. birž. mėn. 19 dien.

3. Draudimas

1. Lavonų kremacija draudžiama net apaštališkosiomis paduotosiomis teisėmis[26]).

Be to, lavonų deginimas draudžiamas bažnytinėmis teisėmis. Ir tai:

1) Draudžiama pati lavonų kremacija. Apie tai, be kitko, kan. 1203, § 1 stačiai parašyta: „Pasmerkta yra jų (kūnų) kremacija"[27]), o Oficijos Kongregacija 1926 m. birž. mėn. 19 dien. sako: „Kasdien, kaip pranešta, vis labiau įsivyraujant lavonų deginimui kai kuriuose kraštuose, pamynus po kojų priešingus Apaštališkojo Sosto paaiškinimus ir įsakymus, ši Šv. Oficijos Kongregacija, patvirtinus Šv. Tėvui, laiko savo priederme į tai iš naujo ir labiau atkreipti viso pasaulio vietos ordinarų akis, kad kai kurių vietų toks didelis piktanaudojimas nesutvirtėtų ir kitur nepaplistų. — Visų pirma, kadangi nevienas, net katalikas nesigėdi lyg vieną iš svarbiausių šiandieninio, kaip sako, pasaulinio progreso ir higienos mokslo dalyko girti tą barbarišką įprotį, visai prieštaraujantį ne tik krikščioniškos, bet taip pat natūralios mirusių kūnų pagarbos jausmui ir nuo pat pradžių nuolatinei Bažnyčios disciplinai, tai ši Šv. Kongregacija didžiausiai ragina krikščionių Ganytojus sau pavestas sielas visokiais būdais apšviesti, jog krikščionių priešai lavonų deginimą giria ir propaguoja tam, kad, po trupučiuką atitraukus žmones nuo mirties atsiminimo ir užgesinus kūnų iš numirusių prisikėlimo viltį, būtų patiestas kelias materijalizmui. Taigi nors lavonų deginimą, neabsoliučiai blogą, nepaprastais atvejais dėl tikros ir didelės visuomeninės priežastis būtų galima leisti ir iš tiesų būtų leidžiama, bet, apskritai, ir lyg bendra taisykle jam fiziškai ar morališkai padėti yra, aišku, nedora ir pik-

---

26) S. Many, De locis sacris, 211; P. M. a Coronata, De locis et temporibus sacris, n. 131.

27) „Reprobata eorumdem crematione".

tinąs dalykas ir todėl labai draudžiama. Todėl šv. tėvai daug kartų ir paskučiausiai Kodeksas I. C. (kan. 1203, § 1) teisingai jį (lavonų deginimą) pasmerkė ir smerkia".[28])

Kadangi lavonų deginimas pasmerktas, tai draudžiama yra ginti ir bet kokiu būdu propaguoti net pačią jo idėją, doktriną, propagandą. Toliau, draudžiama steigti lavonų krematorijas, leisti įstatymo ar dekreto keliu jas steigti; draudžiama bet kuriose krematorijose deginti lavonus ar leisti tai daryti. Dar toliau, draudžiama įsakyti, žodžiu, raštu ar testamentu pareikšti norą, kad miręs kūnas būtų sudegintas. Todėl ir Oficijos Kongregacija, paklausta: „Ar galima įsakyti savo ar kitų kūną sudeginti?", 1886 m. geg. mėn. 19 dien. atsakė: **„Negatyviai"**.[29]) Kan. 1203, § 2: „Jei tai būtų įdėta sutartyje, testamente ar kitame bet kuriame akte, tai tebūna laikoma lyg neįdėta":[30]) draudžiamos sąlygos — jokios sąlygos. Ir dar toliau, kan. 1203, § 2: „Jei kas bet kaip įsakytų savo kūną sudeginti, tai draudžiama įvykdyti"[31]). Tai bloga. O bloga vykdyti visados draudžiama.

2) Draudžiama yra dėtis į tas draugijas, kurių tikslas yra išplatinti numirusių kūnų deginimą, nes tai prisidėjimas prie draudžiamų dalykų ir Oficijos Kongregacija, paklausta: „Ar galima įsirašyti į draugijas, kurių tikslas yra išplatinti žmonių lavonų deginimą?", 1886 m. geg. mėn. 19 dien. at-

---

[28]) „Cadaverum cremationis praxi nonnullis in regionibus, posthabitis iteratis Sedis Apostolicae in contrarium declarationibus atque ordinationibus, in dies, ut relatum est, invalescente, ne tam gravis abusus, ubi iam obtinuit, confirmetur aliove extendatur, Suprema haec Sacra Congregatio Sancti Officii muneris sui esse ducit locorum per orbem Ordinariorum hac super re attentionem denuo instantiusque, probante Smo Domino Nostro, exscitare. — Et primo quidem, quum non pauci, etiam inter catholicos, barbarum hunc morem, nedum christianae sed et naturalis erga defunctorum corpora pietatis sensui constantique Ecclesiae, inde a primis eius initiis, disciplinae plane repugnantem, veluti unum e potioribus hodierni, ut aiunt, civilis progressus scientiaeque valetudinis tuendae meritis celebrare non dubitent; haec eadem Sacra Congregatio christiani gregis Pastores quam vehementissime hortatur ut concreditas sibi oves omnimodis edocendas curent hoc reapse consilio a christiani nominis hostibus cadaverum cremationem laudari ac propagari ut, animis a mortis consideratione speque corporum resurectionis paulatim aversis, materialismo sternatur via. Quamvis igitur cadaverum crematio, quippe non absolute mala, permitti queat et revera permittatur; communiter tamen ac veluti ex regula ordinaria eidem operam vel favorem praestare, impium et scandalosum ideoque graviter illicitum esse nemo non videt; meritoque proinde a Summis Pontificibus pluries, novissime vero per recens editum Codicem iuris canonici (can. 1203, § 1) reprobatum fuisse ac reprobari".

[29]) „An licitum sit mandare ut sua aliorumve corpora comburantur? ...*Negative*".

[30]) „Quae si adiecta fuerit contractui, testamento aut alii cuilibet actui, tamquum non adiecta habeatur".

[31]) „Si quis quovis modo mandaverit ut corpus suum cremetur, illicitum est hanc exsequi voluntatem".

sakė: **„Neigiamai, ir jei draugijos būtų masonų sektos skyriai, tai užsitraukiamos bausmės, jiems išleistos“**[32]).

3) Apie lavono deginimo bendrininkus tepasako pati Oficijos Kongregacija. Ji, paklausta: „3. Ar, pvz., krematorijos gydytojai, valdininkai ir darbininkai, gali prisidėti prie lavonų deginimo, įsakydami ir patardami ar stačiai padėdami? Ar tai galima bent tada, kai daroma reikale ar didelei negerovei išvengti? — 4. Ar tuo būdu bendrininkaujantiems galima teikti sakramentus, jei nenorėtų liautis bendrininkavę ar tvirtintų negalį to atsisakyti?“, 1892 m. liep. mėn. 27 dien. atsakė: „Į 3. Niekados negalima formaliai bendrininkauti įsakant ar patariant. Bet kartais galima toleruoti materijalinį bendrininkavimą, jei tik: 1. kremacija nebūtų masonų sektos išpažinimas; 2. joje nebūtų nieko, kas savaime, stačiai ir vien išreikštų katalikų doktrinos atmetimą ir sektos patvirtinimą; 3. ir nebūtų matyti, jog katalikai valdininkai ir darbininkai verčiami ar kviečami, samdomi katalikų tikybai pažeminti, išniekinti. Tačiau nors šiais atvejais jie būtų paliktini in bona fide, bet visados yra įspėtini, kad neturėtų intencijos bendrininkauti kremacijoje. — Į 4. Atsakyta aukščiau ir tebūna laikomasi 1886 m. gruod. mėn. 15 dien. trečiadienio dekreto“.[33])

Pasakyta „Atsakyta aukščiau“ — elgtinasi taip pat, kaip ir su įsakiusiais savo kūną sudeginti, apie ką tuoj kalbėsiu. Kas parašyta ką tik minėtajame dekrete, žr. žemiau.

Draudžiama bažnytiniu būdu laidoti tuos, kurie įsakė ar pareiškė valią, norą, pageidavimą savo lavoną sudeginti ir to dalyko prieš mirdami pažymėtai ar bent įsaistytai neatšaukė.

Nesvarbu, kokiu būdu kalbamąjį dalyką išreiškė, pvz., sutartimi, testamentu, raštu, žodžiu, net gestu ir bet kaip kitaip.

---

[32]) „An licitum sit nomen dare societatibus, quibus propositum est promovere usum comburendi honinum cadavera?... *Negative, et si agatur de societatibus massonicae sectae filialibus, incurri poenas contra hanc latas*“.

[33]) „3. Utrum liceat cadaverum cremationi cooperari, sive mandato ae consilio, sive praestita opera, ut medicis, officialibus, operariis in crematorio inservientibus? Et utrum hoc liceat saltem si fiat in quadam necessitate, aut ad evitandum magnum damnum? — 4. Utrum liceat taliter cooperantibus ministrare sacramenta, si ab hac cooperatione desistere norunt, aut desistere non posse affirmant? — R...

Ad 3. Numquam licere formaliter cooperari mandato vel consilio. Tolerari autem aliquando posse materialem cooperationem, dummodo: 1. Crematio non habeatur pro signo protestativo massonicae sectae; 2. nec aliquid in ipsa contineatur quod per se, directe atque unice exprimat reprobationem catholicae doctrinae et approbationem sectae; 3. necque constet officiales et operarios catholicos ad opus adigi vel vocari in contemptum catholicae religionis. Ceterum quamvis in hisce casibus relinquendi sint in bona fide, semper tamen momendi sunt ne cremationi cooperari intendant. — Ad 4. Provisum in praecedenti; et detur decretum *feriae IV, 15 Decembris* 1886“.

Atvejas yra tas, kai numirėlis įsakė ir t. t. sudeginti savo lavoną, bet to dalyko iš tiesų neįvykdyta[34]), pvz., nėra ir negauta krematorijos, pasaulinė valdžia neleido, velionies šeima, draugai, artimieji nenori susitepti moraline dėme ir t. t.

Kalbamuosius asmenis bažnytiniu būdu laidoti, be kitų, 1880 m. gruod. mėn. 15 dien. uždraudė Oficijos Kongregacija ir tai atkartojo Kodeksas I. C. Paskutiniojo kan. 1240 parašyta: „§ 1 Nustoja bažnytinių laidotuvių, nebent jei prieš mirdami būtų parodę kuriuos atgailos ženklus: .. 5⁰. Kurie būtų įsakę savo kūną sudeginti".[35])

Be to, draudžiama bažnytiniu būdu laidoti tuos, kurie atšaukė lavono kremacijos norą, bet to dalyko tikrai nežinoma, t. y. atšaukimo negalima įrodyti jokiu raštu, tikėtinais liudytojais ir t. t. Pamatas yra tas, kad išorinėje srityje kiekvienas įvykis turi būti teisiai žinomas, ir plg. Oficijos Kongregacijos 1926 m. birž. mėn. 19 dien. raštą, kurį tuoj cituosiu panašiu reikalu.

Juo labiau negalima bažnytiniu būdu laidoti tų, kurie Oficijos Kongregacijos 1926 m. birž. mėn. 19 dien. šiaip nupasakojami: „Aišku, labai klysta tie, kurie iš to, kad numirėlis tebegyvendamas įprastai atlikinėjęs kurį tikėjimo veiksmą ar paskutinę gyvenimo valandą gal atšaukęs blogą valią, laiko nedraudžiamu už jį prie kūno laikyti įprastas bažnytines egzekvijas (mišias ir t. t.), nors jis paskui pagal paties numirėlio dispoziciją būtų sudegintinas. Pamatas — kadangi apie tą spėjamą atšaukimą nieko tikro negali būti žinoma, tai, aišku, jis išorinėje srityje negali turėti jokios vertės"[36]).

5) Kurių kalbamųjų asmenų negalima bažnytiniu būdu laidoti, už tuos taip pat negalima laikyti laidojimo pamaldų, bet kurių egzekvinių viešų, giedotinių ir net skaitytinių mišių, pvz., devintinių, metinių ir t. t. Draudžiama net skambinti varpais mirus ir t. t. Tai jau 1892 m. liepos mėn. 27 dien. uždraude Oficijos Kongregacija, kuri, paklausta: „Ar už tuos, kurių kūnai sudeginti ne be jų kaltės, galima viešai ar bent privačiai laikyti mišias

---

[34]) Pontificia Commissio ad Codicis canones authentice interpretandos, 10 nov. 1925.

[35]) „§ 1. Ecclesiastica sepultura privantur, nisi ante mortem aliqua dederint poenitentiae signa: ...5⁰. Qui mandaverint suum corpus cremationi tradi".

[36]) „Valde autem longe a veritate abesse, evidenter, dicendi sunt qui, ex speciosa ratione quod aliquem religionis actum defunctus, dum viveret, exercere solitus esset vel quod ultimo vitae momento pravam voluntatem forte retractare potuerit, licitum censent exsequias ecclesiasticas eidem, praesente cadavere, de more persolvere, licet hoc postea, ex propria ipsius defuncti dispositione, sit igni tradendum. Quum enim de hac coniectata retractione nihil certo constare queat, nullam ipsius in foro externo rationem haberi posse palam est".

ir taip pat priimti fundacijas?", atsakė: „Dėl viešų šv. mišių negatyviai; dėl privatinių teigiamai".[37]) Be to, kan. 1241 pasakyta: „Ką draudžiama bažnytinu būdu laidoti, už tą taip pat negalima laikyti bet kurių egzekvinių mišių, net metinių, ir kitų viešų laidojimo pamaldų".[38]) Už anuos asmenis begalima privačiai melstis ir, pašalinus papiktinimą, privačiai laikyti mišias.

6) Oficijos Kongregacija. 1926 m. birž. mėn. 19 dien. pasakė: „Vargu bereikia pažymėti, jog visais tais atvejais, kuriais negalima už numirėlį laikyti bažnytinių laidojimo pamaldų, taip pat draudžiama jo pelenus bažnytiniu būdu palaidoti ar bet kaip laikyti šventose kapinėse; jie kan. 1212 padėtini yra atskiroje vietoje. Jei pasaulinė valdžia, būdama nebičiuliškai nusiteikusi Bažnyčiai, prievarta reikalautų priešingo, tai suinteresuoti kunigai tenesiliauja kiek galėdami priešintis šiam tikram Bažnyčios teisių laužymui ir, tinkamai užprotestavę, visai tenedalyvauja tuose dalykuose"[39]).

7) Draudžiama šiaip jau ir net ligoje teikti sakramentus, pvz., atleisti nuodemes, duoti komuniją ar viatiką ir duoti paskutinį patepimą, tiems, kurie atsisako atšaukti savo valią sudeginti kūną, nes Oficijos Kongregacija, paklausta: „Ar galima teikti mirštančiųjų sakramentus tiems tikintiesiems, kurie nepriklauso masonų sektai ir paveikti ne jų principais, bet kitais motyvais, įsakė mirus sudeginti savo kūną, jei to įsakymo nenorėtų atšaukti", 1892 m. liepos mėn. 27 dien. atsakė: „Jei įspėti atsisako, tai neigiamai. Įspėjimui padaryti ar praleisti tebūna laikomasi taisyklių, išdėstytų rimtų autorių, kreipiant akį labiausiai į papiktinimo išvengimą"[40]).

2. Lavonų kremacija draudžiama štai dėl ko:

1) Kūnų laidojimas labai tinkamai padeda priminti ir giliai į žmogaus širdį įdiegti daug krikščionių tikybos tiesų. Tai labiausiai pasakytina

---

[37]) „Utrum liceat pro fidelibus, quorum corpora non sine eorum culpa cremata sunt, Missae sacrificium publice offerre, vel etiam privatim applicare, itemque fundationes ad hunc finem acceptare?... Circa publicam S. Missae applicationem, negative; circa privatam, affirmative".

[38]) „Excluso ab ecclesiastica sepultura deneganda quoque sunt tum quaelibet Missa exsequialis, etiam anniversaria, tum alia publica officia funebria".

[39]) „Vix vero notatu dignum videtur, omnibus hisce in casibus in quibus non licet pro defuncto funebria ecclesiastica celebrare, ne licere quidem eius cineres sepultura ecclesiastica donare vel quomodocumque in coemeterio benedicto asservare; sed ad praescriptum canonis 1212 in separato loco esse reponendos. Quodsi forte civilis loci auctoritas, Ecclesiae infensa, vi contrarium exigat, ne desint sacerdotes ad quos spectat, qua par est animi fortitudine, huic apertae Ecclesiae iurium violationi obsistere, emissaque congrua protestatione, ab omni abstineant interventu".

[40]) „Utrum liceat sacramenta morientium ministrare fidelibus, qui massonicae sectae non adhaerent, nec eius ducti principiis, sed aliis rationibus moti, corpora sua post mortem cremari mandarunt, si hoc mandatum retractari nolint?... Si moniti renuant, negative. Ut vero fiat vel omittatur monitio, serventur regulae a probatis auctoribus traditae, habita praesertim ratione scandali vitandi".

apie sielos nemirtingumo ir kūnų iš numirusių prisikėlimo dogmas. Atbulai, lavonų deginimas aptemdo ir nuo žmogaus akių uždengia šias svarbias ir brangias tiesas. Šiandieniniai lavonų kremacijos sekėjai, sudegindami kūnus, nori parodyti, kad su mirtimi visa baigiama. Be to, lavonų kremacija nutolsta nuo reikšmingo Kristaus pasakojimo apie kviečių grūdą, kuris jei „nekris į žemę ir nebus apmiręs, jis pasilieka vienas; jei gi jis bus apmiręs, jis neša daug vaisiaus“[41]. Lavonų kremacija taip pat nesutinka su didžiojo apaštalo, šv. Povilo, pasakymais: „Taip ir mirusiųjų prisikėlimas. Sėjamas gendąs kūnas kelsis negendąs. Sėjamas negarbėje, kelsis garbėje. Sėjamas gyvulinis kūnas, kelsis dorinis kūnas“;[42] „Mūsų gi ilgesys yra danguje. Iš ten taip pat mes laukiame Išganytojo mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus. Jis pakeis mūsų žemumo kūną, padarydamas jį panašų į savo skaistumo kūną ta jėga, kurią jis gali taip pat visa sau pavergti“.[43] Lavonų kremacija negimininga yra nė Šv. Rašto Pradžios knygai, kurioje pasakyta: „Savo veido prakaite tu valgysi duoną, iki nesugrįši į žemę, iš kurios esi paimtas“[44].

2) Pats Kristus buvo palaidotas. Todėl laidojimas krikščionį padaro panašų į Kristų. Kaip tai šventa ir brangu!

3) Lavonų kremacija draudžiama net apaštališkosiomis teisėmis, kaip sakiau aukščiau. Tos teisės dėl savo autoriteto ir senumo visados turi būti respektuojamos[45].

4) Kūno deginimas yra per žiaurus dalykas. Jis nesutaikinamas su prigimta pagarba numirusių. Todėl kiekvieno širdis natūraliai ir instinktiviai purtosi, vien pagalvojus apie tą baisybę. Reikia būti pagadintos prigimties, kad tai atrodytų aukso obuolys. Be to krikščionys žino, jog jų kūnas yra Dievo bažnyčia, Šv. Dvasios gyvenimas.[46] Jų kūnas yra pašvęstas šv. sakramentais, labiausiai komunija. Kiekvieno kūnas palaidotas dar kelsis iš numirusių. Todėl mes krikščionių kūnams jaučiame tam tikrą antagamtinę pagarbą, kas taip pat nesutaikinama su lavonų kremacijos beširdiškumu.

5) Kaip malonu ir kilnu nueiti pas mylimo asmens, širdies žmogaus kapą ir prie jo paties pasvajoti, kad jis po sunkių gyvenimo darbų, nuolatinių rūpesčių ir kartais karčių kančių ilsisi žemėje ir laukia prisikėlimo iš numirusių! Kur eisi kremacijos atveju? Pas krosnį. . . brrr — pragaru atsiduoda!

---

41) Jon. 12, 24—25.

42) 1 Kor. 15, 42—44.

43) Pilyp. 3, 20—21.

44) 3, 19.

45) P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, nr. 14.

46) 1 Kor. 6, 19—20.

6) Prieš lavonų kremaciją kalba teisminė medicina. Žymūs kriminalistikos ir teisminės medicinos atstovai atmeta lavonų kremaciją. Tai jie daro dėl to, kad kremacija tuoj sunaikina mirties įrodymus, visus kūno sužalojimus, nusikalstamųjų veiksmų pėdsakus. Todėl daug nusikaltėlių gali išvengti nupelnytos bausmės ir nevienas nekaltai įtariamas asmuo amžinai palikti su neteisinga dėme. Taip, iš nesudeginto lavono kur kas lengviau ištirti nunuodijimą. Juo labiau iš sudeginto kūno nieko nebesužinosi net apie tuos nusikalstamuosius veiksmus, kurie palieka neišdildomų kūno sužalojimo žymių, pvz., mušimo, sulaužymo kaukolės ar kaulų, nušovimo, pasmaugimo ir t. t. Iš lavono galima konstatuoti taip pat numirėlio asmens tapatybę, amžių, fizinus trūkumus, abortus ir t. t. Iš atkasto lavono galima išspręsti gyvybės apdraudimo rekompensatos teisminius kivirčus. Ir šiaip jau teisių apsaugai svarbu turėti ko daugiausia įrodomosios medžiagos. Kremacija sunaikina visą įrodomąją medžiagą. Ugnis sunaikina net visus organinius nuodus. Pelenuose neberasi, pvz., nei strichnino, nei morfijumo, nei ciano vandens rūkšties (Blausäure). Pelenuose nebesuseksi, iš kur į kūną buvo patekęs aršenikas ir kiti neorganiniai nuodai, varys ir t. t. Lavonus atkasti iš tiesų dažnai reikia ir iš jų daug susekama nusikaltimų. Pvz., Vokietijoje 1892—1903 m. iš palaidotų lavonų susekta 17 nusikaltimų[47]), o pasak „Das Neue Reich", 9 (1931) 179, per paskutiniuosius 30 m. — apie 200 nužudymų ir kitų nusikaltimų. Jei šie lavonai būtų sudeginti, tai kiek daug visuomenės atmatų būtų išvengę nupelnytos bausmės ir gal toliau sėkmingai būtų varę savo visuomenę drumstantį darbą. Tam dalykui apšviesti, mano galva, gali tikti įvykis, kuris „Lietuvos Aide", 356 (1936) 6, šiaip aprašytas: „Š. m. sausio 7 d. Juodelių km., Grinkiškio valsč., buvo rastas šulinyje prigėręs Jonas Dapkus. Jo lavonas buvo palaidotas ir byla, nesant nusikaltimo įrodymų, buvo nutraukta. — Prieš kurį laiką šioje apylinkėje paplito kalbos, kad Dapkus buvęs nužudytas ir nužudyme žmonės pradėjo įtarti Dapkaus žmonos meilužį Kazį Turkų. Turkus, Dapkų palaidojus, po 1 savaitės persikėlė gyventi pas Dapkienę ir su ja iki šiol gyveno. — Šiuo metu byla atnaujinta, iškasus Dapkaus lavoną, padarytas naujas skrodimas bei analizas, kurių daviniai greitu laiku paaiškės. — Žmogžudyste įtariamas Kazys Turkus sulaikytas ir padėtas į kalėjimą. Vedamas stropus tardymas".[48])

Be to, kadangi lavonų kremacija paslepia visus kūno sužalojimus ir

---

[47]) J. Lammeyer, Feuerbestattung: „Staatslexikon", Freiburg im Br. 1926; I [5] 1840 — 1841.

[48]) Kiek tokių faktų net Lietuvoje!

nusikaltimo pėdsakus, tai čia nevieną piktos minties žmogų nebegali nuo nusikalstamųjų darbų žingsnių sulaikyti baimė, kad žmogaus nužudymo žymės galinčios jį išduoti. Pasak išgarsėjusio Hans'o Gross'o: „Tereikia (nusikaltėliui) 48 val. drebėti — ir žinoma, kad visas pavojus praslinko; kai deginamosios krosnis dangtis uždaromas, tada jis tikrai lengviau drįsta ką nužudyti".[49]) Iš tiesų, jei lavonas deginamas, tai įkišai jį į ugnį — ir nusiplovei kruvinas rankas. Tą dalyką, šią realybę įrodo įvykis, kuris „Lietuvos Naujienose", 131 (1936), šiaip aprašytas: „Londone pradėta svarstyti garsi byla Daratos Uodingem, kuri turi savo sanatoriją ir Ronaldo Selivano, jos meilužio, kurie kaltinami nunuodiję dvi senutes: 90 metų Luizą Begelej ir jos dukterį 60 metų Adą. — Abi moterys sirgo chroniškomis ligomis. Jos atsigulė į Daratos Uodingem sanatoriją. Sanatorijos savininkė sužinojus, kad tos dvi moterys turi turtą viso apie 1500 sv. sterlingų, pasiūlė joms padaryti sutartį: sanatorija išlaikys abi moteris nemokamai visą jų gyvenimą. Mirus motinai, turtas pereina dukteriai, o mirus dukteriai palikimą jau gauna sanatorijos savininkė. Tokia sutartis buvo pasirašyta. Po penketo dienų mirė motina, o dar po savaitės mirė ir duktė. — Abiejų moterų testamentuose buvo parašyta, kad jos prašo savo kūnus sudeginti. Motinos kūnas buvo sudegintas, bet mirus dukteriai policija jau nebedavė leidimo kūną sudeginti. Buvo padarytas lavono skrodimas ir paaiškėjo, jog ji nunuodyta didele doza morfijaus. Darata Uodingem turėjo prisipažinti, kad nunuodijo abi moteris ir tyčia prikalbėjo jas, kad testamentuose įneštų punktą apie kūno sudeginimą. Ji jau pradžioje sumanė abi moteris numarinti".

Tiesa, prieš kremaciją kiekvieną lavoną galima apžiūrėti. Tai kai kuriais atvejais daryti įsakoma net valstybiniais įstatymais. Bet šis bendras apžiūrėjimas būtų nepakeliamas ir negali būti tikslus, nuodugnus ir t. t. Taigi.

7) Lavonų deginimo sekėjų tikslas yra nekrikščioniškas. Mat, kremacijos sekėjai bažnytiniame laidojime ir jo apeigose aiškiai mato būsiančio amžinojo gyvenimo simbolį, išreiškimo tikėjimo į kūnų prisikėlimą ir t. t. Jie, sudegindami kūną, nori parodyti, kad miręs, ilgesnę ar trumpesnę šio gyvenimo kelionę pabaigęs žmogus visai išnykstąs, visai liaująsis egzistavęs bet kokia forma. Be to, kremacijos sekėjai, degindami lavonus, dar skyrium nori iš pasaulio pašalinti šiandienines tikybines laidojimo apeigas (O jos iš tiesų yra gražios, įsspūdingos, reikšmingos). Juk ne be reikalo aukščiau minėtasis tarptautinis masonų kongresas Neapolyje nutarė gyvai propaguoti lavonų kremaciją, kaipo priemonę katalikų Bažnyčiai sutriuškinti. Dar pridėsiu,

---

[49]) Žr. J. Lammeyer, Feuerbestattung: „Staatslexikon", I[5] 1841: „Hat einer bloss 48 Studen zu zittern u. weiss, dass alle Gefahr vorbei ist, wenn der Deckel des Verbrennungsofens sich geschlossen hat, dann wagt er gewiss leichter den Mord zu begehen".

kad lavonų kremaciją, net jos apaštalų manymu, drauge yra netikėjimo ir materijalizmo išpažinimas, kas aiškiai prieštarauja katalikų Bažnyčiai. Todėl ir Oficijos Kongregacija, kaip jau rašiau, 1926 m. birž. mėn. 19 dien. ragina tikinčiuosius „apšviesti, kad krikščionių priešai lavonų deginimą giria ir propaguoja tam, kad, po trupučiuką atitraukus žmones nuo mirties atsiminimo ir užgesinus kūnų iš numirusių prisikėlimo viltį, būtų patiestas kelias materijalizmui"[50]). O garsusis moralistas H. Noldin rašo: „Kadangi šiose aplinkybėse pasirinktoje kremacijoje glūdi pritarimas nedorai anai intencijai ir eretiškai profesijai (išreiškimui), tai ji (kremacija) laikytina nedora, net be Bažnyčios uždraudimo"[51]).

8) Lavonų kremacijos sekėjų argumentai tėra menkučiai, neišlaiko kritikos.

Pirma, pasak lavonų kremacijos sekėjų, lavonų laidojimas esąs primitivus, o kremacija kultūringų tautų reiškinys ir todėl paskutinioji esanti kultūros vaisius, postuliatas. Tai istorinis kremacijos argumentas.

Į tai atsakytina, kad kūnus laidojo ne tik primitivinės, bet taip pat kultūringos tautos, kaip matėme aukščiau. Jei kai kurios kultūringos tautos ir degino kūnus, tai priklausė ne nuo kultūros laipsnio, bet nuo religinių pažiūrų į pomirtinį gyvenimą ir t. t.

Antra, lavonų deginimo sekėjai kiša finansinį argumentą. Pasak jų, lavonų laidojimas daugiau kainojąs už deginimą.

Na, na! ar lavonų kremacija yra jau taip pigi. Pamatas yra tas, kad labai daug kainoja pati krematorija, būtent, geresnė apie 150.000 lt.,[52]) krematoriją reikia išlaikyti, reikia žmonių kremacijai, kainoja sudeginimas ir t. t. Apie mūsų krašte pirmojo lavono sudeginimą „Sekmadienyje", 44 (1925), rašoma: „Kiek kainoja laidotuvės ugnyje?.. Manoma, kad pirmosios laidotuvės liepsnoje kainavo apie 500 litų".

Trečia, kišamas ekonominis argumentas — sakoma, jog kapinėms reikią daug žemės, kurią būtų galima apversti laukams ar namams statyti, ir būtų daug naudos.

Atsakau: Kapinių plotas, palyginus jį su visa žeme, yra toks mažas aguonos grūdelis, jog negali turėti jokios reikšmės pasaulio ekonomijoje. Jei taip

---

[50]) „Hortatur ut concreditas sibi oves omnimodis edocendas curent hoc reapse consilio a christiani hominis hostibus cadaverum cremationem laudari ac propagari ut, animis a mortis consideratione speque corporum resurectionis paulatim aversis, materializmo sternatur via".

[51]) De praeceptis Dei et Ecclesiae,[15] Oeniponte 1922, n. 717: Cum ergo crematio in his adiunctis electa involvat approbationem impiae huius intentionis atque hereticae professionis, dicenda est mala, etsi ab Ecclesia non esset prohibita".

[52]) Žr. A. Jurgeliūnas ir C. Ravensbergas, Lavonų incineracija: „V. D. U-to Medicinos Fakulteto darbai". 25.

norima absoliučiai sunaudoti kiekvieną žemės sklypą, tai reikėtų iškirsti viešuosius sodus, išarti miestų aikštes ir aikšteles, išgriauti visus krašto pagražinimus. Bet tai būtų net juokinga. Taigi. Pridėsiu dar tai, jog ir kremacijai ir lavonų pelenų urnoms reikia šiek tiek vietos. Pvz., pelenams žemėje palaidoti reikia bent $^1/_{10}$—$^1/_{20}$ dalies tos vietos, kuri užimama, laidojant žemėje visą lavoną.

Ketvirta, argumentuojama higieniniu argumentu: kūnų laidojimas prieštaraująs viešajai higienai, nes iš lavonų lendančios įvairios bacilos, užkrečiamas oras, užkrečiamas vanduo ir t. t.

Tai neteisinga. Nevienas specijalistas, gydytojas, higienistas ir chemikas tvirtina, kad, tinkamai įrengus ir tvarkant kapines, išnyksta visi anie priekaištai ir nė trupučiuko nėra ko bijoti pavojaus sveikatai ir gyvybei. Kalbamieji pavojai teoriškai nėra pamatuoti ir yra neįrodyti. Jei kuriuo atskiru atveju kaltinimas būtų teisingas, tai jį galima pašalinti, pataisant pačias kapines ar jas perkeliant į kitą vietą. O mes žinome, kad žemė yra geriausias filtras ir absorbuoja, sugeria, asimiliuoja mažne visas kenksmingas gazines medžiagas. Todėl net pačiose kapinėse visai maža tėra garuojančių rūkščių, sieros vandenilio, amoniako, taukų rūkšties ir CO_2. Tai ištyrė žymūs mokslininkai, pvz., Pettenkofer (Miunchene), Miquel (Paryžiuje), Hofmann (Leipzige), Nägeli, Kerschensteiner ir kt., ir todėl tvirtina, kad čia nėsą jokio pavojaus. Taip pat nepamatuotas yra vandens užkrėtimas. Pamatas yra tas, kad žemė gerai filtruoja vandenį, — sugeria kenksmingas substancijas, visos fizinės ir organinės medžiagos palieka žemėje, ir nešvarus vanduo pasidaro švariausias. Pastebėtina dar tai, kad lavonų laidojimas neveisia ligų bakterijų ir jomis neužkrečia žemės, nes choleros, tifo, džiovos ir kt. bakterijos žemėje išmiršta jau prieš lavonui subirant į dalis[53]). Ne palaidoti lavonai, bet gyvi žmonės kits kitą užkrečia. Pasak Dr. Haberlein'o, jokioje literatūroje nėra žinoma nė vieno įvykio, kad užkrečiamosios ligos būtų kilusios iš palaidotų lavonų[54]). Todėl higienistas M. Rubner rašo: „Įvairių kraštų moksliniais tyrimais ir iš oficijalinių pranešimų nepastebėta, kad šiek tiek racijonaliau įrengtos ir tvarkomos kapinės neigiamai veiktų".[55]) Taigi,

---

53) Žr. J. Lammeyer, Feuerbestattung: „Staatslexikon", I[5] 1838 - 1838; Th. Weyl, Handbuch der Hygiene, Leipzig 1912, II 161; E. Dresel, Handbuch der Hygiene, Berlin 1928, II 198; P. Selter, Praktische Gesundheitsfürsorge, Stuttgart 1929, I 189.

54) Žr. E. Dresel, t. p.

55) Žr. J. Lammeyer, t. p., 1839: „Bei auch nur einigermassen rationeller Einrichtung und Bewirtschaftung der Friedhöfe sind nach wissenschaftl. Beobachtung und nach amtl. Erhebungen in versch. Ländern ungünstige Einwirkungen durch sie überhaupt nicht wahrnehmbar geworden".

net pasak prof. E. D r e s e l'i o, lavonų deginimas, palyginus su jų laidojimu, neturi jokių higieninių motyvų.[56])

Penkta, kai kurių manymu, lavonų kremacija pašalinanti pavojų palaidoti į letargą įkritusį, apmirusį gyvą žmogų.

Iš tiesų baisu palaidoti gyvą žmogų! Bet nemažiau baisu tokį žmogų sudeginti. Tai negerovei už akių užbėgti nėra kitos priemonės, kaip laikytis ko didžiausio atsargumo.

Šešta, kai kurie lavonų deginimo apaštalai griebiasi net estetinio argumento: bjaurus esąs lavono puvimas ir kirminų jo ėdimas karste, žemėje, o lavonų deginimas esąs švarus ir net gražus dalykas.

Tiems asmenims atkreiptina akis į tai, kad, giliai laidojant (kaip dabar daroma — apie du metrus gilumo) žemėje, kalbamasis dalykas kitoks yra, lavonas paprasčiau subira į sudėtines savo dalytes. Jei tai pagaliau ir būtų, tai būtų visai natūralu, tai visuotinis gamtos reiškinys. Tuo tarpu lavono deginimas yra gamtos ekscesas, nenatūralus dalykas ir todėl negali būti nė estetiškas. Jei lavonų deginimas būtų estetiškas, tai kodėl įprastai neleidžiama pašaliniams ir artimiems numirėlio asmenims žiūrėti į kremaciją, pasigėrėti „grožiu". Juk, pasak „Sekmadienio", 44 (1935), net pirmojo mūsų krašte sudeginto nelietuvio žmona ir artimieji negalėjo dalyvauti pačioje kremacijoje, bet buvo palikti už durų. Kurie yra matę lavono deginimą, ja net ilgai ilgai baisėjosi. Pvz., Dr. A. W i t s c h apie šį procesą štai ką rašo:[57]) „Nur mit tiefem Ekel vermag ich an die Beobachtungen zurückzudenken, die ich vor einigen Jahren an einem Gasofen des Krematoriums in Berlin — Treptow machen konnte: Vorschriftsgemäss löst der Heizer zuerst den Deckel des dünnwandigen, schwarzen Fichtensarges. Vor unserem Auge liegt eine ehrwürdige Greisin, vom Frieden des Todes umfangen. Der Schieber der Verbrennungsmuffel öffnet sich und schon gleitet der Sarg in die glühende Kammer. Augenblicklich steht er in Flammen. Er kracht und knirscht in allen Fugen. Nach einiger Zeit wird das Feuer gelinder. Der Heizer nimmt es wahr und setzt das Preussluftgebläse in Tätigkeit. Es faucht in den flammenden Hausen von Sarg und Leiche, dass die Funken stieben und brennende Fettropfen umhergewirbelt werden. So geht es geraume Zeit. Doch noch ehe das Feuer seine Arbeit geleistet hat, droht es zu erlöschen. Was nun? Der Heizer hat mir bereits erklärt, wenn eine Leiche zu wenig Kalorien enthalte, d. h. wenn der Körper nicht die nötigen brennbaren Fettmengen aufzuweisen habe, dann müsse man mit Leuchtgas nachhelfen. Schon hat er die Gasbrenner im Ofeninnern wieder geöffnet. Ein wild wirbelndes Flammenmeer verschlingt die Leichenreste, jede weitere Beobachtung ist unmög-

---

56) Handbuch der Hygiene, 198.

57) Cituoju originalą — sunku net išversti tokį dvasios išgyvenimą.

lich gemacht. — Die Verbrennung neigt ihrem Ende zu, bald kann die Menschenasche dem Ofen entnommen werden. Mit einer langen Eisenstange stösst der Heizer die letzten Leichenteile vom Rost auf den Aschenfall herunter. Wie ich genau sehe, sind es Teile vom Rückgrat, dessen Wirbel trozt des metertiefen Falles noch teilweise aneinanderhaften. Wiederum fährt die Eisenstange zwischen sie, um für die Glut eine bessere Angriffsfläche zu schaffen und so die Verbrennung zu beschleunigen. Einige Minuten noch wird die Ofentür geschlossen. Dann kratzt der eiserne Schürhaken alle erreichbaren Reste des verbrannten Menschenleibes, so recht und so schlecht es geht, in einen eisernen Kasten zusammen! Das ist die brutale Prosa des so poesievoll übermalten „Flammengrabes"[58]). Ne kuo baisesnis bėra Dantės pragaras!

3. Lavonų deginimas griežtai uždraustas. Todėl, kas to draudimo nesilaikytų, labai nusidėtų. Apie lavonų kremacijos draudimą moralistas H. Noldin štai ką sako: „Nors žmogaus kūno kremacija neprieštarauja jokiai krikščionių tikybos tiesai ir išvidiniu būdu nėra nedora, bet bažnytinėmis teisėmis draudžiama ir iš tų aplinkybių, kuriose šiandien propaguojama, dar labiau pasidaro draudžiama"[59]). Moralistas A. Lehmkuhl rašo: „Kremacija savaime arba išvidiniu būdu nėra nedora. . . Kremacija morališkai yra bloga, net be Bažnyčios draudimo, iš aplinkybių, kuriose šis įprotis šiandien vykdomas"[60]).

Lavonų kremacija vis dėlto nėra absoliučiai uždrausta. Ji gali būti ir yra nedraudžiama, kaip jau minėjau aukščiau, nepaprastais atvejais dėl tikrų ir didelių ar svarbių visuomeninių motyvų. Pavyzdžiu gali eiti fizinis negalėjimas palaidoti. Tai gali atsitikti tada, kai labai daug iš karto primiršta, pvz., po didelio karo mūšio. Bet ir čia, sakau, turi būti būtinas reikalas ir neturi figuruoti ar kyšoti bedieviškų lavonų kremacijos tikslų, tendencijų. Tai tuoj pakeičia dalyką, fizijonomiją. Be to, Oficijos Kongregacija 1926.VI. 19 paskelbė: „ Iš to taip pat aišku, jog nors 1885 m. gruodž. mėn. 15 dien. dekretu (Collect. P. F., n. 1665) nedraudžiama atlikti bažnytinių apeigų ir maldų už tuos, kurių kūnai sudeginami ne jų pačių, bet kitų valia, bet kadangi to (kaip pačiame dekrete pažymėtai pasakyta) tada laikytinasi, kai, tinkamai paskelbus, jog deginimą pasirinko ne jis pats, bet kiti, būtų sėk-

---

58) „Das Neue Reich", 27 (1932) 522.

59) De praeceptis Dei et Ecclesiae,[15] n. 717: „Etsi crematio corporis humani nec ulli veritati religionis christianae contraria nec intrinsecus mala sit, iure tamen ecclesiastico prohibetur et ex adiunctis, in quibus recenti tempore promovetur magis adhuc illicita evadit".

60) Theologia moralis specialis,[12] Friburgi Brisgoviae 1914, n. 1174: „Crematio ex sese seu intrinsecus mala non est... Crematio ex adiunctis, quae morem illum hodie comitatur, moraliter mala est, etiam anticedenter ad Ecclesiae prohibitionem".

mingai galima pašalinti papiktinimą, tai, jei kame specialios dalyko ir laiko aplinkybės neleistų viltis pašalinti papiktinimą, tikrai visai tebedraudžiama net šiuo atveju bažnytiniu būdu laidoti".[61])

Dar reikia pažymėti ir tai, kad lavonų kremacija stačiai neprieštarauja nė Bažnyčios dogmoms. Be kitko, ji neprieštarauja nė kūnų iš numirusių prisikėlimo dogmai. Pamatas — nors kūnas sudeginamas, bet Visagalis Dievas ir tokį žmogų gali prikelti iš numirusių. Tai padaryti, sakysiu, net nesunkiau, kaip žemėje išnykus kūnui. Be to, nėra jokio Dievo įstatymo, kuriuo aiškiai būtų draudžiama lavonų kremacija. Taigi, lavonų draudimas nėra dogmatinis; jis tėra disciplinarinis.[62])

Pastebėjimas. — I. Jau seniai seniai balzamuojami lavonai. Tai jau buvo asiriečiuose, skituose, persuose, labiausiai egiptiečiuose ir t. t. Net krikščionys taip pat seniai balzamuoja mirusių kūnus. Tai daroma įpročio teisėmis. Tai nėra bloga, nėra koks nors kūno išniekinimas ir t. t. Balzamuojant tik norima tam tikromis priemonėmis apsaugoti kūną, kad neišnyktų, ilgiau išsilaikytų. Tai daroma daugiau iš pagarbos numirusio. Kūnų balzamavimo nepasmerkta Kodekse I. C. Tik, pasak kai kurių kanonistų, kūno balzamavimui vis dėlto reikią vyskupijos tvarkytojo leidimo.

II. Bažnyčia nėra uždraudusi, net įsaistytai leidžia skrosti lavonus moksliniams — anatominiams tyrinėjimams ir autopsijai, arba legaliniam ar teisminiam lavono apžiūrėjimui. Tai galima daryti, nes pateisinamoji priežastis yra didelė, svari.[63])

III. Oficijos Kongregacija 1897 m. rugp. mėn. 3 d. paaiškino, jog nupjautas tikinčiųjų kūno dalis galint reikią palaidoti šventoje vietoje. Tik tai padaryti labai sunkiai tegalint, galima esą laikytis įprastos vietinės praktikos. Kai kurie šios Kongregacijos dispozicijos aiškintojai vis dėlto tvirtina, jog kalbamasis įsakymas neliečiąs mažų kūno dalelių ir jų galima esą ir nelaidoti šventoje vietoje".[64])

4. Su kūnų kremacija reikia kariauti. Tai darytina tiesiog ir netiesiog. Pirmasis būdas — lavonų kremacijos nedorumo aiškinimas laikraščiuose,

---

[61]) „Ex quo etiam patet quod, etsi iuxta decretum diei 15 decembris 1886 (Collect. P. F., n. 1665) Ecclesiae ritus et suffragia non inhibeantur quoties agatur de iis quorum corpora non propria ipsorum sed aliena voluntate cremationi subiiciuntur, quum tamen id (ut in ipso decreto expresse adnotetur) eatenus valere tenendum sit, quatenus per opportunam declarationem ‚cremationem non propria defuncti sed aliena voluntate electum fuisse' scandalum efficaciter removeri queat, sicubi specialia rerum temporumque adiuncta id sperare non sinant, funerum ecclesiasticorum hoc quoque in casu prohibitionem integram manere dubitari non potest."

[62]) A. D. Prümmer, Die Feuerbestattung menschlicher Leichen vom Standpunkt der Moral betrachtet: „Theologisch — praktische Quartalschrift", 1 (1928) 541.

[63]) Ed. Génicot, Theologia moralis, 1919, II 582.

[64]) Plg. H. Insadowski, Prawo kościelne progrzebowe, 20.

knygomis, lapeliais ir paskaitomis, ir veikimas įstatymų leidėjus, kad neleistų šios negerovės ir t. t. Antrasis būdas — bažnytinių laidotuvių svarbumo, naudingumo ir didelės reikšmės skelbimas ir t. t. Todėl Oficijos Kongregacija 1926 m. birž. mėn. 19 dien. ir pasakė: „Taip pat kuria nors proga privačiai ir viešai nuolat teskelbia (kunigai) bažnytinių laidotuvių svarbumą, naudingumą ir didelę reikšmę, kad tikintieji, tikrai susipažinę su Bažnyčios manymu, bijotųsi deginimo nedorumo".[65])

Be to, Oficijos Kongregacija štai ką 1926 m. birž. mėn. 19 d. įsakė: „Kadangi... visus tuos dalykus (kūnų deginimo draudimus ir agitaciją prieš) sėkmingai tegalima įvykdyti sujungtomis jėgomis, tai Šv. Kongregacijos mintis yra ta, kad įvairių kraštų Bažnyčios Ganytojai reikale, susirinkę pas savo Metropolitą, drauge ištirtų, išdiskutuotų ir nutartų, kas šiam galui labiausiai tinka, ir paskui apie šio reikalo bendrus pasitarimus ir jų vykdymą ir padarinius tepraneša Šv. Sostui".[66])

5. Protestantai nelabai priešingi tėra lavonų deginimui. Nevienas Vokietijos pastorius prisideda prie šio dalyko. Prūsų generalinis sinodas 1925 m. yra dar nutaręs, kad „kūnų laidojimas krikščionims evangelikams" bus laikoma „norma, o deginimas nutolimu nuo esančios tvarkos".[67]) Bet Braunschweig'o „Landeskirchenrat" 1933 m. įsakė visiems klebonams reikalaujant padėti sudeginti lavoną.[68]) Todėl nenuostabu, kad lavonų deginimas labiausiai paplitęs Vokietijoje ir čia protestantai vis daugiau ir daugiau deginami. Pvz., jų sudeginta 1930 m. 67,8 o 1931 m. jau 70% visų sudegintųjų.[69])

---

[65]) „Tum„ data occasione, praestantiam, utilitatem ac sublimem ecclesiasticae sepulturae significationem seu privatim seu publice praedicare ne cessent, ut fideles, Ecclesiae intentionem apprime edocti, a cremationis impietate deterreantur".

[66]) „Et quoniam, denique, haec omnia optatum finem, nisi viribus unitis haud facile erit deducere, mens est Sacrae Congregationis ut diversarum regionum ecclesiasticarum Sacrorum Antistites, si quando res id exigat, penes proprium Metropolitam convenientes, insimul exquirant, discutiant, statuant quid ad rem magis opportunum in Domino iudicaverint; et de consiliis hac super re simul initis deque exequutione atque effectu Sanctam Sedem deinde informent".

[67]) „Leichenverbrennung": „Fels", 2 (1933-1934) 74: „Die Erdbestattung für evangelische Christen als Norm, die Feuerbestatung als Abweichen von der gegebenen Ordnung" (betrachtet werde).

[68]) Žr. K. Algermissen, Leichenverbrennung: „Lexikon für Theologie und Kirche", VI², 467.

[69]) Žr. „Das nue Reich", 23 (1932) 441; „Schönere Zukunft", 9 (1932) 216.

* *
*

Šio skirsnio pabaigos vietoje reikia keletą žodžių pasakyti dėl aukščiau cituoto A. Jurgeliūno ir C. Ravensbergo straipsnio „Lavonų incineracija", įdėto knygoje „Vytauto Didžiojo Universiteto Medicinos Fakulteto darbai", Kaunas 1934, II 1. Tame straipsnyje įprastu būdu siūloma lavonų kremacija. Nekalbėsiu dėl pačios lavonų kremacijos idėjos ir t. t., nes tai padariau, išdėstydamas savo pažiūras į tą gyvenimo reiškinį. Tepaliesiu kai kuriuos dalykus, atskirus paliestus faktus. Ir tai:

1) „Ilgą laiką krikščionybė nekliudė deginti lavonus: iš stabmeldžių atvirtę krikščionys savo lavonus degindavo, o žydai krikščionys laidodavo žemėje" (4 psl.).

Krikščionių Bažnyčia iš pat pradžių draudė deginti lavonus. Tai uždraudė net jau patys apaštalai, kaip kalbėjau aukščiau. Tai bendra taisyklė. Gal būtų galima kalbėti apie atskirus įvykius. Bet kalbamieji autoriai nenurodo tokių faktų. Drįsiu už akių užbėgti faktų pažymėjimams ir pasakysiu, kad tai tegalėjo būti piktanaudojimas.

2) „Hercogai..., vyskupai ir kit. aukšti bažnyčios asmenys... sudaro didelę Anglijos krematorijų statistikos dalį" (12—13 psl.).

Paklausiu: kurios tikybos „vyskupai ir kit. aukšti bažnyčios asmenys" ir kuri „bažnyčia" čia turima galvoje? Tik čion negalima įskaityti katalikų Bažnyčios vyskupų ir kt. dvasiškių. Tokio fakto nėra. O iš bendro kalbamojo pasakymo to dalyko nematyti. Atrodo, kad „diplomatiškai" per bendrai pasakyta; tai padaryta bendram efektui sukelti.

3) „Savaime suprantama, kad šitas primityvus deginimo būdas, kultūrai plintant, ilgainiui pasirodė nedievobaimingas... Prancūzijos revoliucijos laikais kilo sumanymas įsteigti Montmartre prie Paryžiaus puikią šventovę, kurios skliaute turėjo būti įtaisytas ugnies karstas mirusiems" (13 psl.).

Žodžiai „nedievobaimingas" ir „šventovę" neteisingi, netiksliai pavartoti ir paniekinančiai skamba.

4) „Vargonų garsai atplaukia lyg iš dangaus aukštybių; raminančius žodžius taria dvasiškis ar draugai. Vėl vargonų garsai" (36 psl.).

Kalbama apie lavono deginimo „grožį". Bet tai ne katalikų vargonai ir ne katalikų dvasiškis. Kieno? Nežinau. Gal pastorius, o gal rabinas ir t. t. suprantamas. Tai kataliko nesuramins.

(B. d.).

Doc. Dr. Z. Ivinskis.

Biblijografinė senovės lietuvių religijos ir mitologijos medžiaga

(Bibliographia de antiqua lituanorum religione et mythis)

c) Vokiečių kalba.

(Tęsinys).

(812 a. B e z z e n b e r g e r, Ad., Ueber Grabkreuzformeln. MLLG, t. II (1883), (Heft 1, p. 24—28).

Žiūr. nr. 59, 72, 85, 809—812. J. Gerullis: Adalbertas Becenbergeris. (Jo raštų bibliografija). „Švietimo Darbas", 1926 m., Nr. 5-6, p. 86—96.

812 b. B r o s o w, August, Dr., Über Baumverehrung, Wald- und Feldkulte der Völker litauischen Stammes. (Referat). MLLG, t. II (1886), Heft 5, p. 370—372.

* 813. B r o s o w, August, Dr., Über Baumverehrung. Wald - und Feldkulte der litauischen Völkergruppe. Programm d. Altstädtischen Gymnasiums. Königsberg i. Pr. 1887, p. 1—35.

Bl 4924. Fk 12502. Br 2648a.

Su lietuviškų dainų ištraukomis lietuv. ir vok. Rec.: MLLG II p. 370—373.

* 814. B r ü c k n e r, A., Mythologische Studien.

Žiūr. nr. 60, 90, 102. Apie Briukneri ir jo veikalus *žr. nr. 24 (bibl.), 26, 40, 60, 66, 78, 90, 102—105,* 161, 162, *215, 384,* 544—548, 577, 611—613, 618, *621, 625,* 643—646, 814—818, 886a, 889.

* 815. B r ü c k n e r, A., Beiträge zur litauischen Mythologie. AfslPh. IX (1886) p. 1—35, 161—191.

Bl 4925, Fk 12501, Gw 33, Br 2844.

816. B r ü c k n e r, A., Kleine russisch — polnisch — litauische Beiträge. 1)... 2)... 3) Litauische Götternamen AfslPh, Bd. XXII (1900) psl. 569—574

Bl 4928.

817. B r ü c k n e r, A., Osteuropäische Götternamen.

Žiūr. nr. 104; plg. nr. 105.

**818. B r ü c k n e r, A., Slaven und Litauer. Lehrbuch d. Religionsgeschichte. Tübingen 1925, psl. 506—539.

Briukneris surinko čia svarbiausių mitol. šaltinių ištraukas (vokiškuose vertimuose). *B. Prūsai:* Dusburgo vertimas (III, cap. 5, *žr. nr. 44)*, Christburgo taikos (1249) ištrauka *(žr. nr. 84)*, Dusburgo III, cap. 4 *žr. nr. 44)*, Maletius *(žr. nr. 70—71)*. *C. Litauen:* Malala *(žr. nr. 69)*, Ipatjevo kronika *(žr. nr. 60)*, Chronicon Dubnicense *(žr. nr. 36)*, Aeneas Sylvius Piccolomini *(žr. nr. 81)*. *D. Žemaiten (Samogitien):* Lasicius *(žr. nr. 66)*, Bericht einer Jesuitenmission von 1583 *(žr. šaltinių papildymai)*, Jahresberichte von 1600 und 1605 *(žr. šalt. pap.)*. *E. Letten:* Bericht einer Jesuitenmission v. J. 1666 aus Polnisch — Lifland. Yra atskiras tos dalies atspaudas.

Žiūr. nr. 101. Apie Brücknerį ir jo veikalus iš mitol. srities žiūr. nr. 102—105, 161—162, 544—548, 611—613, 643—646, 814—818, 886a 889.

819. C a p p e l l e r, Carl, Wie die alten Litauer lebten. MLLG V, 365, 561, 581 sg. (apie aitvarą).

Vertimas vokiškai. Originalas lietuviškai žiūr. nr. 1002.

820. C a p p e l l e r, C., Leben und Gebräuche der alten preussischen Litauer. Aufzeichnungen aus dem Kreise Stallupönen. Pr. Holland (Ostpr.) 1925 (64 p., 8⁰).

Plg. nr. 1002.

(820 a. D i e Betbrüder (Maldeninken) in Litauen. PrPrBl, Bd. VI (1821), p. 204).

821. D s., Die Mythen der Litauer. Neue Preussische Kreuzzeitung, Abend — Ausgabe, Berlin 1917.IX.11. Persp. „Litauen“, 2. Jahrg., 1917, (Komissionsverlag von Ferd. Wyss, Bern), Nr. 10—11, p. 280—284.

822. (E h r l i c h, H., Zur Mythologie. Zeitschr. f. vergleichende Sprachforschung, t. 41, Göttingen 1907, p. 283—305).

823. E n d z e l i n, J., Baltische Beiträge. Streitberg — Festgabe, 1924, psl. 41—45.

LUB D 13192.

Turiny 1. Apr. pickuls etc. Rec:*Gerullis,* IJ, XI Bd., 1927, p. 523.

823 a. F e i s t Sigmund, Kultur, Ausbreitung und Herkuft der Indogermanen, Berlin 1913.

LUB D 1313.

319—356 psl. Götterglaube und Religion; 281—318 Hochzeit, Bestattung etc, (liet. rauda 313 p.).

823 b. G e r u l l i s G., Bretke als Geschichtsschreiber.

Žr. nr. 33, 277 plg. nr. 49, 66, 85, 95.

824. G i s e v i u s, Das Fest der Laima. Laume und Laima.

Žiūr. nr. 279, 280; plg. 281.

825. G i s e v i u s, E., Der Kauk — Stein. Eine littauische Volkssage nach mündlicher Mittheilung im Dorfe Kallehnen an der Jura. NPrPrBl VII (1849) psl. 456—463.

Žiūr. nr. 825 a. Plg. 787, 969.

825a. G i s e v i u s, E., Zur Sage vom Kaukstein. NPrPrBl, Bd. VIII (XLII), Heft 6 (1849), p. 469—471. Plg. ten pat, VII, p. 456—463.

825 b. G i s e v i u s, E., Litauische Volkssagen. Die Fürstentochter und Priesterin. Das Heldengrab. NPrPrBl, Bd. X (XLIV), Heft 4 (1850), p. 241—249; Heft 5 (1850), p. 387—388.

Žiūr. 280—81, 294.

825 c. G i s e v i u s, E., (Autobiografija, straipsneliai, pasakos, dainos). Tilsit 1881. (II. Scenen aus dem Volksleben der preussischen Litauer, p. 106—136. III. Litauische Sagen, p. 137—164.)

826. G i s e v i u s E., Einige bei Geburt und Kindtaufe noch vor etlichen Decennien übliche Gebräuche der Littauer. NPrPrBl XI, (1866) Königsbg. 253—254 p.

LUB Dž 25. *Žiūr. nr. 279—281, 294.*

826 a. G o t t s c h a l k, J., Alte Besprechungsformeln. NPrPrBl, Bd. XI (LVII), Heft 2 (1857).

Feuer zu besprechen, Schlangen zu besprechen etc.

827. G o t t s c h a l k F., Anfrage in Betreff einiger litthauischen Götternamen: NPrPrBl, IV (1859) 218—219.

LUB Dž 25.

828. G r e i s e r W., Litauische Mythologie: „Allensteiner Zeitung", n. 244 (1925).

829. G r e i s e r W., Altlitauische Totengebräuche: „Der Erdball", n. 1, Jg. 27, (1926) 391—393.

(830. G r e w i n g k C., Über heidnische Gräber Russisch-Litauens, Lettlands und Weissrusslands, Leipzig 1871).

Fk 11306. Žiūr nr. 111.

831. H. S., Aberglaube der Litauer: „Zeitung der 10. Armee", n. 661 (1918. VIII. 29).

LUB.

Iš Jakb. Grimm'o: Deutsche Mythologie.

832. H a n u s c h I. J., Die Wissenschaft d. slaw. Mythus.

Žiūr. nr. 115, 120, 615. Fk 12442 pažymėtos 5 recenzijos.

833. H e i d n i s c h e r, Aberglauben in Litauen nach 1657: NPrPrBl, X (1865) 159—160.

LUB Dž. 25. *Žiūr. nr. 835.*

(834. H e r m a n n E., Bemerkungen zum altlitauischen Schrifttum in Preussen (Nachrichten d. Gesellsch. d. Wissenschaft zu Göttingen. Phil.-hist. Klasse), 1924, 106—120).

835. H i l d e n b r a n d t, Heidnischer Aberglauben in Litauen nach 1657: NPrPrBl, X (1865), 159—160. „Preuss. Literat. Zeitung", n. 189, (1865); n. 214 (AM II 574).

Bl 5061. Žiūr. nr. 833.

836. G r i e n b e r g e r T h e o d o r, Die Baltica des Libellus Lasicki.
Žiūr. nr. 66.

837. H i r t H e r m a n n, Die Indogermanen (Ihre Verbreitung, ihre Heimat, und ihre Kultur), Strassburg 1907.
LUB D 1490, 1491.
485—522 p. Mythologie und Religion der Litauer (491 p. Gedimino pagoniškas palaidojimas — plati ištrauka). Šaltinių priedai apie mitol. 730—743 p.

838. J. O., Kownos Perkunastempel: „Kownoer Zeitung", n. 292 (1916. X. 20).

838 a. J o r d a n, (Pfarrer zu Ragnit), Geeltän — Giltinė, NPrPrBl, Bd. VIII (XLII), Heft 6 (1849), p. 471—472.
Žiūr. nr. 291. (N)PrPrBl yra daug medžiagos Prūsų Lietuvos gyv. padavimams, prietarams, legendoms etc. Žiūr. (N)PrPrBl.I (1845), p. 398; II, p. 468, III, p. 379; IV, p. 157; 1865 m., p. 159 (medžių kultas).

839. J u n g f e r V i c t o r, Altlitauische Feste: „Das neue Litauen , n. 23 (1918. VIII. 10).

840. J u n g f e r V., Die Totenfeier der alten Litauer: „Kownoer Zeitung" (Beiblatt), n. 291 (1918. X. 21).

841. J u n g f e r V., Kulturbilder aus Litauen (Ein Beitrag zur Erkenntnis des litauischen Volkstums), Berlin—Leipzig—Riga 1918 (Litauische Bücherei, Bd. 1).
105—112 p. Die ältesten religiösen Anschauungen und der Totenkultus. 143—146 p. Citatos (ilgos ištraukos apie pagonybę iš Synodus Miednicensis seu Samogitiae, 3 p. ir Annuae Litterae Societatis Jesu anni 1600: MLLG, IV (1897) 550 sq.). Žiūr. papildymai *plg. nr. 190.*

* 842. J u n g f e r V., Alt-Litauen (Eine Darstellung von Land und Leuten, Sitten und Gebräuchen), Berlin u. Leipzig 1926.
LUB D 16113. *Žiūr. nr. 181.*

Ši knyga yra išaugusi iš 1918 m. išleistos: „Alt-Litauen" (Litauische Bücherei, Bd. 4), imant S. Daukanto „Būdą" pagrindu. Skyrius: „Die Entwicklung der Dachkreuze" yra paimtas iš „Kultubilder aus Litauen", *žr. nr. 841.* Rec.: *P. Ruseckas:* „Mūsų Žinynas", t. nr. 6 (1930) 225. *K. Forstreuter:* AF, VII Jg. (1930) 126. *Grünenthal:* Jahrb. Kult. Gesch. Slav. III, Heft 4 (1927) 510. *R. P.:* „Osteuropa", Heft 10 (1926—27) 621—622.

II Teil. Religion und Kultus 69—135 p. (Die ältesten religiösen Vorstellungen und der Totenkultus, 71—78 p. Die Götterwelt, 91—102 p. Kultstätten, Opfer und Priesterschaft, 103—109 p. Religiöse Feste 110—125 p. Häusliche Feiern 126—135 p.

843. K a m p f m e y e r G., Ein alter Bericht über litauische Totengebräuche: „Globus", Bd. 169 (1896) 375.
Br 3717a.

844. K l e i n s c h m i d t G., Perkunas und Parjanya (Eine Studie über den Feuerkultus): „Zeitschrift d. Altertumsgesellschaft Insterburg", Heft 2 (1888) 163—185. MLLG III 416.

(845. K ö h l e r Reinhold, Vergleichende Bemerkungen zu dem litauischen Märchen von dem listigen Menschen und dem dummen Teufel. MLLG I 164—166).

* 846. K r o l l m a n n Chr., Das Religionswesen d. alten Preussen.
Žiūr. nr. 298.

847. K u r s c h a t A., Berichtigungen zur Übersetzung der Fragmenta mythologie von Basanowicz. MLLG II 340; III (1893) 100.
Žiūr. nr. 801.

848. L a n g k u s c h A. G., Litauische Sagen.
Žiūr. nr. 299.

849. L e h r b e r g A. Chr., Über den Criwe.
Žiūr. nr. 300. Pg. apie Krivę nr. 106, 300, 353, 373, 376.

850. Die l e t z t e heidnische Leichenfeier in Wilna: „Zeitung d. 10. Armee", n. 466 (1918).
LUB.

(850 a. L i d é n, Evald, Baltisch — slavische Worterklärung. Le Monde Orientale, V (1911), p. 196—203).
LUB D 14679. Liet. áitivaras.

851. L i p p e r t Julius, Die Religionen europ. Culturvölker.
Žiūr. nr. 123.
Rec. *Basanavičius* (Bassianis): „Auszra", 1883, Nr. 2, p. 49—50.

852. L i t a u i s c h e Geisterglaube: „Skizzen-Mappe d. Kownoer Zeitung", n. 23 (1916).

(853. L i t a u i s c h e Mythen und Allegorien (Himmel und Erde): „Das neue Litauen", n. 6—7 (1918. II. 20 ir III 1).
Litauische Märchen, Volkssagen, Sitten etc. žiūr. *Wermke,* 416 p. sqq.

854. L u l l i e s H., Zum Götterglauben.
Žiūr. nr. 304.

* 855. M a l e t i u s,
žiūr. nr. 70—71, 338. Plg. nr. 25, 281a, 508, 877.

(856. M a n k o w s k i, Wahrsagen, Kartenlegen, Gesundbeten usw. in Litauen und Masuren: „Aerztlicher Ratgeber", VI [1905] 164).

** 857. M a n n h a r d t W., Die lettischen Sonnenmyten.
Žiur. nr. 504, plg. nr. 125—127, 505—507; 758.

858. M a n s i k k a V. T., Litauische Zaubersprüche, Helsinki 1929, 116.
LUB D 23615. *Žiur. nr. 623, 624.*

858 a. M e š k a u s k a s, Pranas, Volksbräuche im litauischen Familienleben. Diss. Leipzig 1936.
Žiūr. nr. 82. Autorius yra naudojęsis Praetorijaus *(žr. nr. 82)* originalo rankraščiu, kurį *Pierson'as* išleido tik ištraukose.

(859. R. van der M e u l e n, Die Naturvergleiche in den Liedern und Totenklagen der Litauer, 1907).
Plg. *M. Biržiškos* vert.: Gamtos prilyginimai lietuvių dainose ir raudose, 1919.

(860. R. van der M e u l e n, Zwei litauische Totenklagen aus dem Gouvernement Wilna: „Zeitschrift f. vergl. Sprachforschung", Bd. 44 (1911) 360—366.

Plg. 800, 823a.

Su dviem raudų tekstais ir vertimu. Šiaip jau d a i n o s ir r a u d o s šitoj bibl. sistematiškai nežymėta. Žiūr. *Vacl. Biržiška:* Lietuviškų dainų literatūros biblijografija, „Mūsų Tautosaka" (red. V. Krėvė-Mickevičius), t. III (1931) p. 187—229.

860a. R. van der M e u l e n, Über die litauischen Vėlės (Vortrag am 10. Sept. 1912, gehalten auf dem 4. Intern. Kongress f. Religionswiss. zu Leiden). Archiv für Religionswissenschaft, Bd. XVII (1914), p. 125—131.

Žiūr. nr. 1055 liet. vertimą.

861. M i e r z y ń s k i A., Der Eid des Keistutis im Jahre 1351 (Sitzungsberichte d. Altertumsgesellschaft Prussia), Heft 18 (1892—93) 104—112.

Bl 8426; plg. nr. 40, 985, 987; Mierzyńskio darbai *žiūr. 31,* 36—32, 40, 44, *55, 60—1,* 63, 66, 77—9, 82, 93, 130, 184, *192,* 200, 311—12, 382—389, *682—91,* 759—62, *861—63, 914, 922, 1005.*

862. M i e r z y ń s k i A., Die heilige Eiche.

Žiūr. nr. 311.

863. M i e r z y ń s k i A., Die samländische Gottheit.

Žiūr. nr. 312.

864. M o n e F. S., Geschichte des Heidentums.

Žiūr. nr. 134.

865. N e h r i n g A., Die Anbetung der Ringelnatter.

Žiūr. nr. 135, 315; plg. 238, 872, 1013—14; 488, 879.

866. O r i e n t a l i s c h e r Kirchenstaat.

Žiūr. 118, 136.

(867. O s t h o f f H., Allerhand Zauber etymologisch beleuchtet. (Beiträge z. Kunde d. indogerm. Sprachen), Göttingen 1899, XXIV 109—173, 177—214).

LUB Dž 1.

868. P r e l l w i t z Dr., Vortrag über die Namen des Perkunas und über vergleichende Mythologie (Santrauka). MLLG IV 487.

869. P u r y c k i s J., Die Glaubenspaltung.

Žiūr. nr. 26, 49, 89, 209.

870. S c h a d e Maria, Vom Volks- und Aberglauben bei den Litauern: „Unsere Heimat", Jahrg. 6 (1924) 123—124.

(871. S c h i e f n e r A., Der kluge Uburtis und der Teufel (Ein Samogitisches Märchen): „Inland" n. 17 [1861].

Wl 1881.

872. S c h l a n g e n b e s c h w ö r e n in Litauen (aus Popelken): „Ostpreussische Zeitung", nr. 176 (1878).

Bl 5080; plg. nr. 135, 238, 315, 1013—14; 488.

873. S c h l e i c h e r A., Berichte aus Litauen (Bildukai): „Sitzungsberichte der Wiener Akademie d. Wissenschaften“, IX (1852) 524 sqq.

Plg. nr. 979.

** 874. S c h l e i c h e r A., Lituanica: „Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie d. Wissenschaften“ (Phil.-hist. Classe), Bd. XI 1 Heft (1853) Wien, 76—156.

Plg. nr. 34, 72, 75, 76, 224, 336.

Rec. *J. Bs.* (Basanavičius), „Auszra“, 1885 m., nr. 2-3, psl. 42 (yra *J. Bs.* ten strp.: „Schleicheris apie lietuvius“).

Psl. 81—86: ištraukos apie dievų vardus iš Brodovskio žodyno. Psl. 86—89 Mažvydo katekizmo žinios apie lietuvių pagonybę. 89—103 p. („Litauische Götternamen. In litauischer Sprachform aus echt litauischen Quellen zusammengestellt“). Iš Schleicher'io surinktų Rėzos, Mažvydo kat., *(žiūr. nr. 72),* Brodovskio *(ž. nr. 34)* ir Mielkės žodyno *(ž. nr. 76)* sudarytas lietuvių dievų sąrašas. Plg. *Usener:* Götternamen, 85—108 psl. *(ž. nr. 147).* 104—112 psl. Die Laumės.

374a. S c h l e i c h e r , A., Litauisches Lesebuch und Glossar (Handbuch der litauischen Sprache, Bd. II), Prag 1857.

Apie Laumes, psl. 197—202.

(875. S c h ö p f u n g s g e s c h i c h t e in der litauischen Göttersage: „Kownoer Zeitung“ (Beiblatt), n. 265 (1917).

876. S c h u l e n b u r g W., Wetterzauber mit Steinbeilen und Gott Perkunas (Verhandl. d. Berl. Gesellsch. f. Anthrop.), 1896, 362.

Bl 5037.

877. S e m b r z y c k i Joh., Joh. u. Maletius.

Žiūr. 71, 338. Plg. 855. Apie Malecijus žr. nr. *25, 70—71, 281a, 338, 509, 855, 877.*

878. S i e c k e Ernst, Götteratribute und sogenannte Symbole.

Žiūr. nr. 138.

879. S t i e d a L(udw.), Die Anbetung der Ringelnatter: „Globus“, 75 (1899) 160—163.

Plg. nr. 135, 238, 315, 488, 865, 872, 1013—1014.

(880. T e t z n e r Fr., Feste und Spiele d. Litauer: „Globus“, 73 [1898] 317—323).

1. Talkos. 2. Jahres-und Familienfeste. 3. Spiele. 4. Glaube u. Aberglaube. 5. Sprichwörter.

881. T e t z n e r Fr., Alte Gebräuche, Kleidung und Geräte der Litauer: „Globus“, 73 (1898) 110—116 (8 Abbild.).

882. T e t z n e r Fr., Die Slaven in Deutschland, 1902.

Žiūr. nr. 146, 228, 343.

24—112 p. Litauer. Ihre Verbreitung, Geschichte, Literatur, Feste, Spiele, Sitten, Gebräuche und Hausanlage (lietuvių k. žemėl. ir daug pav.). Rec.: Hans *Stumme:* „Litt. Centralblatt“, nr. 47 (1902). Sp. 1560 sq. *A. Brückner:* AfslPh, XXIV (1902) 616—620 (labai neigiama kritika). Tik „Am besten kennt der Verfasser das litauische Gebiet, er scheint sogar litauisch gelernt zu haben... Daher die liebevolle Ausführlichkeit, mit der er bei Litauern verweilt.“ *Bezzenberger A.:* „Deutsche Literaturzeitung“, (1903) Sp. 2091 sq. (neigiama kritika).

883. Der T e u f e l im litauischen Volksglauben: „Kownoer Zeitung", n. 38—39 (1918).

(884. T h o m a s A., Märchen, Sagen und Volksglauben aus dem diesseitigen Litauen: MLLG, II [1887] 167—170).

Bl 5269.

885. (T r a u t v e t t e r E. C., Ueber die neuntägige Woche bei den alten Littauern und Slawen; nebst Erklärung der siebentägigen Woche: „Inland", n. 52 [1853]).

(886. T r e i c h e l A., Die Klucke und die Kriwule [Schulzenzeichen aus Westpreussen und Litthauen]. Verhandlungen der Berliner Gesellschaft f. Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte], Red. v. R. Virchow. Berlin 1882, 11—18 psl. [ypač 17 psl.]).

886 a. U s e n e r u. S o l m s e n, Litauische und lett. Götternamen.

Žiūr. nr. 147, 148, 224. Rec. *Brückner A.:* KH, t. XI (1897) 95—99.

887. W a g n e r E., Vita et mores.

Žiūr. nr. 25, 356.

(888. Wa r n a s A., Litauische kunstvolle Wegkreuze (Jahrb. d. bild. Kunst), Riga, Jg. 8, 3—14).

889. V e c k e n s t e d t E. Dr., Die Mythen, Sagen und Legenden der Zamaiten (Litauer), Heidelberg 1883, I 307, II 345.

Br 2410, papild. 338 p. *Bl 5275. Gw 381.*

Lietuviškas J. Šliupo vertimas lietuvių k. 1890 m.: „Vienybė Lietuvininkų". Dalis išėjo atskira knyga. Plymouth, Pa 1897. Rec.: *Bezzenberger A.:* AM XIX 658; XXII 158—160; XXI 346—352. *Brückner A.,* Mythol. Studien (žiūr. nr. 102): AfslPh, IX (1886) 1—35, 161 sqq (labai neigiama kritika) *J. I. Trusmann:* ŽMNPr 1884, Časť 234, nojabr' otd. II, 69—76. *J. B(asanavičius):* „Auszra", nr. 8—10 1883 272—277. Žiūr. *V. Birž.* bibl. nr. 2410 (nurodytos recenzijos). Ten pat pažymėta A. Dambrausko nuomonė laiške Spuduliui. *J. Žiurlys* Edm. Veckenstedtas — mūsų tautosakos falsifikatorius?: „Mūsų Tautosaka", t. III (1931) 181—186. *Volter, E.,* Dr. Veckenstedt: „St. Peterburger Zeitung", nr. 260 (1887). *Žiur. nr. 900; plg. nr. 912.*

890. V e c k e n s t e d t Edm., Pumphut ein Kulturdämon der Deutschen, Wenden, Litauer und Žamaiten (Mit Originalsagen der Litauer und Žamaiten), Leipzig 1885, 33 .

LUB D 10761, 10738. *Bl 5276. Br 2547.*

(891. V o e l k e l J. A., Papártei [Das Farnkraut]: MLLG, Heft V, [1882] 343—344).

Bl 5085.

(892. V o n dem Aberglauben der Litauer: PrPrBl, VIII [1832]).

* 893. W o l t e r Eduard, Mythologische Skizzen, I. Litauische Götter in Joh. Malala's Chronograph russischer Redaction vom Jahre 1261. AfslPh, IX (1887) 635—642.

Bl 4941. Br 2734. Žiūr. nr. 69; plg. nr. *60, 788.*

894. W o l t e r E., Litauische Zauberformeln und Besprechungen: MLLG II sąs. 11 (1886) 301—306.

Bl 5056. Br. 2634.

895. W o l t e r E., Zur Geschichte des litauischen Hexenwesens (žinawimas): MLLG, IV sąs. 22 (1899) 375—382 ir atskirai.

Gw 417. Bl 5059. Žiūr. nr. 65, 99.

896. W o l t e r E., Die Erdengöttin der Tschuwaschen u. Litauer.

Žiūr. nr. 635. Bl 4943.

897. W o l t e r E., Zum Feuerkultus der Litauer: „Archiv f. Religionswissenschaft", I (1898) 368 sqq.

(898. W o l t e r E., Göttersteine und Steinbilder).

Žiūr. nr. 149, 634. Plg. nr. 244.

899. W o l t e r E., Perkunas und litauische Opfer- und Deivensteine: MLLG. IV sąs. 22 (1897) 393—395 ir atsk. atsp.

Žiūr. nr. 190, plg. nr. 244.

900. W o l t e r E., Dr. Veckenstendts Žemaitische Goettinnen: „St. Peterburger-Zeitung", n. 17 (1887).

Žiūr. nr. 889, plg. nr. 912.

(901 W o l t e r E., Drei litauische Lenorenstoffe: MLLG, IV [1899], 297—298. Mythos).

902. W o l t e r E., Ernst Ed. Kuniks Verdienste.

Žiūr. nr. 361. Visi kiti biblijografijoje Volterio minėtieji dalykai *žiūr. 36, 40, 41, 47, 60, 65, 69, 72, 85, 98, 99, 149, 361, 464, 536—540, 634, 635, 786—793, 794a—794n, 795a—795e, 889 893—902, 924.*

903. W o t s c h k e Th., Johann Lasitius (Ein Beitrag zur Kirchen- und Gelehrtengeschichte des 16. Jhs. Teil 1 und 2): „Zeitschr. für slavische Philologie", Bd. II (1925) 77—104, 442—471.

Žiūr. nr. 66.

904. Z u r M y t h o l o g i e der Litthauer: „Archiv f. wissenschaftliche Kunde von Russland" (hgg. von A. Erman), Bd. 14 (1855).

905. Z u r M y t h o l o g i e der Litauer: „Kownoer Zeitung", n. 302, 303, 304 (1917).

d) Prancūzų kalba

906. A l e x i n s k y G., Mythologie lituanienne.

Žiūr. nr. 113, 132; plg. nr. 610.

907. B a s s e t, Le culte de marteau, I. Chez les Lithuaniens: Le soleil captiv (Revue des traditions populaires), 1891, VI 162 p.

Bl 4916.

908. B e k k e r Balthasar, Croyances et superstitions des Irlandois, des Samogites, des Ceremisses et des Islandois. (La Tradition), 1189, III 186 p.

Bl 5122.

909. C h o d z k o L e o n a r d, La Pologne... illustrée.

Žiūr. nr. 167; plg. nr. 918. Apie L. Chodzko: *M. Biržiška,* Liet. Encikl., V. *Žiūr. nr. 654.*

910. D u k s z t a M., Résumé de Mythologie Lithuanienne (par Miecislas Dukszta, Docteur en Phil., Membre de l'Institut. Travail primé au II-e concours de l'Académie der sciences à Genève. Be datos [Genève 1916]), 44 p.

Rec.: „Litwa", 1914, Nr. 5-6 (Luty 14 (28)), psl. 47. Šitoje recenzijoje tas darbas labai teigiamai vertinamas.

910 a. D u k s z t a, M., Dr., Le culte des Anciennes Lithuaniens. Deuxième édition. Genève 1918.

911. G u i r a n d F., Mythologie.

Žiūr. nr. 113.

912. K a r ł o w i c z J a n, Dr. La Mythologie lituanienne et M. Veckenstedt. Mélusine. Tome V nr. 5 (1890), 122—144.

LUB F 353. *Fk 12470, 12486, Gw 169, Bl 4968.*

Rec.: MLLG III 416 p. Pagrindinė „Zeitschr. f. Volkskunde" leidėjo (J. Karl.) kritika Veckenstedt'o ir jo požiūris į liet. mitologiją. *Žiūr. nr. 889, 900.*

913. M a l t e - B r u n, Tableau de la Pologne ancienne et moderne. (Nouvelle edition par Lénard Chodzko), Bruxelles 1830.

LUB D 14349.

Samogitie, 98 psl. sqg. Žemaičių dievai (Perkūnas, Žemininkas, Vaižgantas etc.) 99—100 p.

914. M i e r z y ń s k i A., Sur quelques objets, trouvés dans des sepultures en Lithuanie (Compte — Rende du Congrès Internationale à Buda — Peszt), 1876, 465—480 p.

Kiti darbai žiūr. nr. 31, 36, 37, 40, 44, 55, 60—1, 63, 66, 77—9, 82, 93, 130, 184, *192, 200, 311—12, 382—89, 682—91, 759—762, 861—863, 922, 1005.*

915. N e u m a n n A., La Lithuanie et ses légendes: „Bulletin polonais, littérair, scientifique et artistique", nr. 49—50 (1891), 47, 80.

916. P i e t k i e w i c z Michal, La Lithuanie et sa dernière insurrection, Bruxelles 1832.

Įžangoje „Žvilgsnis į Lietuvos istoriją". Mitologijos apžvalga.

916 a. V i s c o n t, Antoine, La Lituanie religieuse. Paris — Genève 1918.

Religion paiene des Litauniens, p. 59—79.

(917. W i s s e n d o r f f N., Matériaux pour l'ethnologie lithuanienne [Extrait de la Revue des traditions popul.], Vannes 1893).

Plg. nr. 528, 531.

918. W r o t n o w s k i Felix, Esquisse sur la réligion payenne, sur les traditions populaires et sur les anciens usages des Lituaniens. Atsp. iš

Chodzko Leonard: La Pologne historique, litteraire, monumentale et illustrée..., Paris 1847, 404—416.

Žiūr. nr. 167; plg. 909.

Pirmas leidimas Paryžiuje 1835—45. Wrotnowskio atsp. dar išleista 1863 m.

e) Kitomis kalbomis (italų, latvių, čekų)

(919. B a l y s J., Leišu folklora. Latviešu konversacijas vardnica, 90 burt., p. 22876—83. Riga 1935).

Plg. nr. 666, 951—954.

Rec.: „Rytas", 1935 m., nr. 250 p. 6.

920. (K u n d s i n s c h K a r l i s) K. K., Kriwe kriwaito un Romowe: „Baltijas Wehstnesis", Nr. 3—8 (1871).

921. (M e l n a l k s n i s J.) Melnais — Alksnis: Krivu —krivs un Romove. Imantas Laika gramata 1921.

Žiūr. nr. 445.

922. M i e r z y ń s k i A., Par Romowe swehto osolu (apie šventą ąžuolą Romovėje. Austrums), Riga 1896.

Turinys referato, skaityto Rygoje archeologų suvažiavime.

923. P u m p u r s A., Leischu — latweeschu prekschwehsturigais laikmets. (Pagal Briancevo: Istorija lit. gosud. (žiūr. nr. 160): „Austrums", VIII (1892) 1, schjums. Jelgava, 100—102, 171—175 psl.

924. V o l t e r E., Latweeschu — leischu mitologijas ispehtischanas leeta: „Deenas lapas felet. turpin", nr. 119 (1887).

Bl 4940. Kiti jo darbai *Žiūr. nr. 36, 40,* 41, 47, 60, 65, 69, 72, 85, *98,* 149, 361, 464, 536—540, 634—35, 786—793, 794a—94n, 795a—95e, 889, 893—902.

---

925. J e ž e k J., Romove, k. devitistalete památce mučenicke smrti sv. Vojtecha: „Mariansky kalendar", 1897, Vimperk.

926. M a c h a l H., Nakres slovanského bajeslovi, 1891.

Žiūr. nr. 569.

Barzdukai 101—103 p. *plg. nr. 956.*

927. Z u b a t y J., Romove (Ottü v slovnik naučny).

Plg. nr. 150, 384, 643.

---

927 a. H a b e r l a n d, Arthur, Lietuvių etnografija ir folkloras (ital.). Enciklopedia Italiana, t. XXI, 1934, strp. „Lituania", (etn ir folklr. p. 285—297).

Rec.: *Vetusius* (Blynas): Lietuva „Italų enciklopedijoje", Nauj. Romuva, Nr. 188—89 (1934. VIII. 19.), p. 572—573.

928. S a l v a t o r i Giuseppe, Storia, miti e canzoni degli antichi lituani, 1930).

928a. T u r c h i, Nicola, Lietuvių religija (itališkai). Enciklopedia Italiana, t. XXI, 1934, strp. „Lituania“ (288—304 p.).
Apie liet. religiją p. 299. Rec. Vetusius, žr. nr. 927a.

B. L i e t u v i ų k a l b a

929. A i t v a r a s: Liet. Encikl., I sk. 125—128.
Žiūr. nr. 1010. plg. nr. 64, 165; 76.

930. A k m e n y s: Liet. Encikl., I sk. 161—162.
Žiūr. nr. 1122.

931. A l a b a t h i s: Liet. Encikl., I sk. 186—187.

932. A l c i s: Liet. Encikl., I sk. 206.

933. A l e k s o t a: Liet. Encinkl., I sk. 260.
Žiūr. nr. 984.

933a. A l k o s kalnai, Liet. Encikl. I sk. 324.
Žiūr. nr. 1122. Plg. nr. 947, 1037, 1111, 1114, 1118, 1150.

933b. Ak., N., Gromata iš Paržiaus. „Auszra“, 1884, Nr. 4, p. 197-201).
Filologiškas aiškinimas žodžio „Krivė“ kilmės, p. 199.

934. A l g i s: Liet. Encikl., I sk. 296.

935. A p i d o m ė: Liet. Encikl., I sk. 822.
Žiūr. nr. 1020.

935a. A p y s a k o s.
Iš pagoniškųjų lietuvių tautos laikų yra apysakų (lietuviškai, rusiškai, lenkiškai ir vokiškai), kuriose figuruoja atskiri senosios jų religijos elementai. Jos čia nesužymėtos. Paprastai medžiaga imta iš tų pačių čia nurodytų dalykų. *Žiūr. nr. 707, 1135.*

936. A r buvo Krivė — Krivaiczių?: „Tėvynė“, nr. 1, (1899). 10—12.
Bl 4909.
Apie A. Mierzyńskio Źródla (žr. nr. 78), 2-ją dalį.

937. A s p e l e n i e: Liet. Encikl., I sk. 1280.

938. A t l a j b o s: Liet. Encikl., I sk. 1433.
Žiūr. nr. 985.

939. A u d r o s: Liet. Encikl., II sk. 58.

940. A u k a: Liet. Encikl., II sk. 152—155.
Žiūr. nr. 985.

941. A u k u r a s,

942. A u s k a: Liet. Encikl., II sk. 273.
Žiūr. nr. 985.

943. A u k š t ė j a s. Liet. Encikl., II sk. 273.

944. A u s t e j a, Austheja: Liet. Encikl., II sk. 276.

945. A u š a u t a s (Aušaitis): Liet. Encikl., II sk. 324.
Žiūr. nr. 984.

946. A u t r i m p a s, Atrimpas: Liet. Encikl., II sk. 397—399.
Žiūr. nr. 985.

946a. A v i ž o n i s , K., Kelios istorinės Lietuvos vietos. Kaunas 1927.
Apie alkivietes etc. Rec.: *A. Ruseckas:* „Švietimo Darbas", 1927 m., Nr. 7, p. 680.

947. A v i ž o n i s K., Alkvietės ir alkakmeniniai — senovės lietuvių tikybos paminklai: „Lietuva", nr. 29, (1927).

948. Ą ž u o l a s tikybos istorijoje: Liet. Encikl., II sk. 536—538.
Žiūr. nr. 950.

949. B a b i l o s: Liet. Encikl., II sk. 583.
Žiūr. nr. 985.

950. B(a l d a u s k a s) J., Ąžuolas tik. istorijoje: Liet. Encikl., II sk. 538—538. Budintoja, IV sk. 933 Burtai (Lietuvoje), IV sk. 1173—1175 (Plati bibliografija). Burtininkas, IV sk. 1176—77. Burtų knygos, IV sk. 1178.

950a. B a l d a u s k a s , J., Krivulė. „Gimtasai Kraštas", 1935 m., Nr. 1(5), psl. 204—206.
Apie Krivulę *plg. nr. 886, 959, 987, 991, 1068, 1069, 1143.*

951. B a l y s J., Senovės lietuvių tikybos klausimu: „Lietuva", nr. 45 (1927).

951a. B a l y s , J., Lietuvių kryžiai. „Panevėžio Balsas", 1927 m., Nr. Nr. 43, 44, 49, 50, 52.
Plg. nr. 641, 973, 1023, 1040a.

951b. (B a l y s , J.), Padavimai, legendos, burtai, TiŽ, V. (1928), p. 629—645.

951c. B a l y s , J., Ar senovės lietuviai turėjo stabų? „Jaunoji Lietuva", 1929 m., Nr. 8, p. 33—37; Nr. 9, p. 44—46; Nr. 10, p. 40—45.

952. B a l y s Jonas, Aitvaras: „Gimtasai kraštas", nr. 2—4 (1934) 104—111, 141—146.
Plačiai šaltiniais bei kita medžiaga paremtas straipsnis. Trūksta prie jo su trumpinimuose tekste cituojamų skaitlingų šaltinių sąrašo, kuris bespausdinant buvo pamestas.

953. B a l y s J., Perkūnas medžioja velnią (Lietuviškos kilmės mitologinis padavimas): „Vairas", nr. 3—4 (1935) 293—302, 450—8.
Rec.: Žl., „Lietuvos Aidas", 1935 m., Nr. 56.

953a. B(a l y s), J., Dr., Raganavimai vestuvėse. „Tautosakos Darbai", I(1935), p. 279—283.
Plg. nr. 679, 742, 765, 812, 1098, 1034-35, 1129, 1131.

954. B a l y s J., Lietuvių mitologija „Mythologie Générale" leidinyje (recenz.): „Lietuvos Aidas", nr. 205 (1935).
Žiūr. nr. 113, 132, 610.

954a. B a l y s , J., Dr., Dvasių nunešti žmonės. „Jaunoji Karta", 1936 m., Nr. 3, p. 167—170.

*954b. B a l y s, J., Dr., Gyvi numirėliai, 1936 m., Nr. 6, p. 611—625.
Dr. *J. Balio* kiti bibl. sužymėtieji dalykai *žiūr. nr. 919, 1068, 4—5, 7.; nr. 113, 666, 1045, 1103.*

955. B a n g p u t y s: Liet. Encikl., II sk. 1110—11.
Žiūr. nr. 985. Žiūr. nr. 76.

956. B a r z d u k a i: Liet. Encikl., II sk. 1414—1415.
Žiūr. nr. 985. Plg. nr. 64, 569, 926; ž. nr. 71, 76.

956a. B a r a n a u s k a s, A., A. a. kunigo vyskupo Antano Baranausko laiškai į prof. Boudouiną de Courtenay. „Lietuvių Tauta", I, kn. 3, p. 418—419.
Apie „Żnicz", žinyčią, žinius.

(956b. B s (B a s a n a v i č i u s), J., Apie senovės Lietuvos pilis. „Auszra", 1883 m., Nr. 1—10; 1884 m., Nr. 1, 2—3.
Išskaičiuojant ir užrašant pilis, minima (pav. 1884, Nr. 2-3, p. 37—52), kur buvę deginta amž. ugnis, gerbta krivaičiai etc. Apie tokius pasakojimus žinių galima rasti daug kur, kai aprašoma senos bažnyčios, jų vietos (altorių vietos), piliakalniai ir kt. senoviški pastatai. *Žiūr. nr. 1000b, 1025—26, 1086, 1119, 1128.*

957. B(a s a n a v i č i u s) J., Senovės lietuvių szventenibė: „Auszra", nr. 8—10 (1883) 277—278.
Br 2353.

957a. B s (B a s a n a v i č i u s), J., Ar sena ira lietuviszka „duszia", „Auszra", 1884 m., Nr. 4, p. 131—137.
Pastabos prie senovės liet. religijos.

957b. B s (B a s a n a v i č i u s), J., Bażniczios — kapai. „Auszra", 1884 m., Nr. 4, p. 195—197.
Tarp kitko saulės kultas pas senovės lietuvius.

958. B s (B a s a n a v i č i u s Jonas), Prie Patrimpo: „Auszra", nr. 5—6 (1884) 192.
Nurodo vienam autoriui *(Žr. nr. 1029)* vokišką E. Gigas' strp. *(žr. nr. 278)* tuo klausimu.

959. B s (B a s a n a v i č i u s J.), Prie Krivulės: „Auszra", nr. 5—6 (1884) 192—194.
Mini tuo klausimu įdomų A. Treichel'io darbą (žiūr. nr. 886). *Plg. nr. 950a, 987, 991, 1069, 1088, 1143.* Žiūr. „Auszroje", nr. 12. 1885 402 apie liet. mitol. Bretkūno Postilė). Apie Krivulę žiūr. 886.
Bl 5034.

960. B a s a n a v i t i u s (Bassanovič) J., Fragmenta mythologiae.
Žiūr. nr. 801.

(961. B a s a n a v i č i u s J., Žiponas ir Žiponė, Tilsit 1885).

962. B(a s a n a v i č i u s) J., Saule — menuo „Prie etnologiškų smulkmenų": „Varpas", nr. 9—10 (1895).

(963. B-s (B a s a n a v i č i u s) J., Kaip vadinosi senovės Lietuvoj sanvaites dienos?: „Tėvynė", nr. 7 [1897] 205—206).

964. B a s a n a v i č i u s (Bassanowicz) J., Lietuviszkos pasakos (Medega lietuviszkai mylotogijai). Shenandoah Pa 1898, I.
LUB D 890, 10671. *Br. 4019.*

Veikalas dedikuotas prof. Dr. A. Bezzenbergeriui. Rec.: „Tėvynė", nr. 1 (1899) 32. *Bl 4915.* Dalis čia įdėtų pasakų buvo jau spausdinta: MLLG (1884—1885). Užrašytos jos J. B., V. Vaičaičio, Vinco Basanavičiaus, P. Kriaučiūno, M. Slančiausko, St. Žiupsnio.

965. B a s a n a v i č i u s J., Lietuviškos pasakos, 1902, II.

LUB D 13152.

* * 966. B a s a n a v i č i u s J., Apie vėles bei nekrokultą senowės Lietuvių. Įžanga jo knygoje „Iš gyvenimo lietuviškų Vėlių bei Velnių" surinko Dr. J. Basanavičius, Chicago Ill. 1903, 385+83. 3 leid. elektrotypiškai atsp. Kaune 1928 m. VI—LXXXIII p.

Šito įžanginio strp. VI—LXXXIII psl. yra XII skyrių. Prie jų duota daug biblijografinių nurodymų. R.: *Ivinskis* Z, Apie J. Basanavičiaus raštus senovės liet. religijos srityje: „Soter", nr. 2 (1927) 157—158.

(967. B a s a n a v i č i u s J., Lietuviškos Pasakos yvairios, 1903 I 280; 1904 II 335; 1904 III 333+V p. 1905 IV, XXII+299 p. Chicago Ill. [išl. „Lietuva"]).

4-tas leidimas „Švyturio" Kaune iš A. Olševskio elektrotypų atsp. 1928. m.

(968. B a s a n a v i č i u s J., Levas lietuvių pasakose bei dainose ir prygiškai — trakiškoje dailoje. [Folklориškai — archailogiška studija]: „Lietuvių Tauta", kn. I [1907] 1—70; kn. II [1908] 162—177 [dal. 2]).

969. B a s a n a v i č i u s J., (J. Birštonas), Apie kaukus: „Viltis", nr. 113 (1908).

Plg. nr. 787. Kaukų gerbimas, kurie anot pasakų, nešą savo gerbėjams javus ir įvairius turtus, yra žinomas ne tik pas lietuvius, bet taip pat Trakijoj ir Mažojoje Azijoje. Todėl autorius mano, kad lietuvių proseniai yra iš ten į Lietuvą atvykę. Jis žada parūpinti studiją apie Kaukus ir kreipiasi į lietuvių inteligentus, prašydamas apie juos surinkti jam žmonių pasakojimus. Trumpą strp. santrauką žiūr. „Draugija", 1908 m., II metai, nr. 23, psl. 305.

(970. B a s a n a v i č i u s J., Apie medžių garbinimą senovės Lietuvoje [Lietuvių Mokslo Draugijos visuotiname susirinkime paskaita, 1908 m. rugpiūčio 5—6 d. Pranešimas]: „Draugija", [1908 m.] 105).

* 971. B a s a n a v i č i u s J., Lietuvių Kryžiai archailogijos šviesoje, Vilnius 1912 (atspausta iš Antano *Jaroševičiaus* „Lietuvių Kryžiai", Vilnius 1912 m., 5—33).

(972. B a s a n a v i č i u s J., Iš krikščionijos santykių prie senovės lietuvių kultūros: „Viltis", nr. 144 [1912]).

973. B a s a n a v i č i u s J., Iš krikščionybės santykių su senovės lietuvių tikyba ir kultūra (Prie studijos „Lietuvių kryžiai archailogijos šviesoje"), Vilnius 1912, 100.

Atsakymas „Vienybei", Nr. 47 (1912). Rec.: *Pr. Dovydaitis:* „Ateitis", (1913) 396—401, 456—463, 550—554. Plg. „Soter", Nr. 2 (1927) 158.

(974. B a s a n a v i č i u s J., Lapelis iš senovės lietuvių kultūros istorijos: „Lietuvių Tauta", II 4 [1919] 598—601).

(974a. Basanavičius, J., Gamta lietuvių dainose ir pasakose. Folkloro studija. „Lietuvių Tauta", 1915, kn. 2, p. 619).

Skaityta L. M. Dr-jos susirinkime 1919. VI. 13/26.

794b. Basanavičius, J., Lietuvių kalba archailogijos ir etnografijos šviesoje. „Lietuvių Tauta", III, kn. 2, p. 266—274.

Laidojimo būdai, vaiduliai, vampirai etc.

974c. Basanavičius, J., Dėliai žynio Ilgio, „Lietuvių Tauta", III, kn. 2, p. 345—353.

(974d. Basanavičius, J., Levas lietuvių pasakose ir dainose. Folklero studija. Vilnius, 1919 (235+XLIV tob.) iš „Lietuvių Tautos", 1919).

Plg. nr. 1012h, 1013—14, 1043—1046.

* 975. Basanavičius J., Trakų ir lietuvių mytologijos smulkmenos: „Lietuvių Tauta", III 1 (1921) 169—214; dal. 3 (1925) 169—214. Atsp. 1 d. (1921) 47.

Rec.: *Ivinskis Z.,* Apie Bas. raštus senovės liet. religijos srityje: „Soter", Nr. 2 (1927), 157.

* * 976. Basanavičius J., Iš senovės lietuvių mytologijos: „Lietuvių Tauta", IV sąs. 1 (1926) 5—26. Atskirai atspausta 24 psl.

LUB E 2887.

Skaityta 1926 m. IV. 6. L. M. Dr-jos visuotiname susirinkime.

Rec.: *Ivinskis Z.,* Apie B. raštus sen. liet. rel. srityje: „Soter", nr. 2 (1927) 158.

(977. Basanavičius J., Apie senovės prūsų raštą).

Žiūr. nr. 366; plg. nr. 983. Jo paties „Dėlei žynio Ilgio": „Lietuvių Tauta".

978. B(asanavičius) ir Būga, Apie sen. prūsų raštą ir Videvuto vėliavą.

Žiūr. nr. 367.

Dr. J. Basanavičiaus raštų bibliografija paduota prof. *V. Biržiškos* „Mūsų Žinyne", *žiūr. nr. 6.* Prof. *V. Biržiška,* J. Basanavičius, „Liet. Encikl.", II sk. 1420—1438 (ten sužymėta bibliografija apie Basan.). *Žiūr. nr.* 72, 123, 146, 215, 366, 367, 729, 801, 802, 889.

979. Baubis: Liet. Encikl., II sk. 35.

Žiūr. nr. 985.

980. Bentis: Liet. Encikl., II sk. 516.

Žiūr. nr. 985.

981. Beržanskis - Klausutis, Gediminas, Jonas, kun-tis, Senovės lietuvių tikėjimas. Ką reiškia žodis „Criwe" — Krivis, Kaunas 1928, 12.

Plg. nr. 106, 300, 353, 373, 376, 704, 849, 933b, 989.

981a. Beržanskis — Klausutis, Gediminas J., Ką reiškia žodis „Criwe" — Krivis, „Rytas", 1927 m. IV. 9, Nr. 81.

982. Bildukai: Liet. Encikl., II sk. 987.

Žiūr. nr. 985. Plg. nr. 873.

(983. Biržiška Vacl., Ar senovės lietuviai turėjo savo raštą?: „Trimitas", nr. 18 [1929] 291—293).

Plg. nr. 977, 978.

984. B i r ž i š k a V., Aleksota: Liet. Encikl., I 260; Aušautas (Aušaitis), t. p., II 324.

Plg. nr. 5—7, 30, 32—33, 40—41, 48, 66, 70—72, 76, 115.

985. B i r ž i š k a M., Atlajbos: Liet. Encikl., I 1433; Auka, t. p., II 152—155; Auska, t. p., 273; Autrimpas, t. p. 397—399; Babilos, t. p. 583; Bangputys, t. p., II 1110—11; Barzdukai, t. p., 1414—15; Baubis, t. p., 35; Bentis, t. p., 516; Bildukai, t. p., 987.

Žiūr. nr. 32, 71—72, 168—9, 643, 703, 713.

(985a. B i t a i t i s, J., Kokiu būdu buvo išgręžiamos skylės taip vad. Perkūno kulkose. „Varpas", 1891 m., Nr. 12, p. 185—188.

„Varpe" buvo spausdinta įvairių strp. pavydalu kai kas, kas yra įdomu senovės liet. relig.: 1891 m. Nr. 6 (p. 86—88), Nr. 7 (p. 100—102); Nr. 11: *J. Bitaitis:* Apie išdirbinius iš tekįto akmens, rastus Lietuvoje ir Žemaitijoje (pagal T. Daugirdą). Įdomios pasakos apie Perkūną ir jo kultą. 1892 m. Nr. 2, p. 26—27; Nr. 3, p. 39—42; Nr. 4—5, psl. 61—63; Nr. 6, p. 89—93, Nr. 7, p. 100—101. 1894 m. Nr. 10; 1895 m., p. 153; 1896 m. Nr. 9; Nr. 10, p. 145.

986. B u d i n t o j a: Liet. Encikl., IV sk. 933.

Žiūr. nr. 950.

(987. B ū g a Kaz., Kas tai būta Krivulė?: „Labdarių Draugijos Kalendorius", Peterburge 1904).

Žiūr. nr. 991.

988. B ū g a K., Kęstučio priesaikos žodžių aiškinimas: „Labdarių Draugijos Kalendorius", Peterburge 1904.

Žiūr. nr. 990; plg. nr. 40, 861; 687.

989. B ū g a K., Kunigo Criwe's vardo kilmė.

Žiūr. nr. 376; plg. nr. 106, 300, 353, 373, 849.

990. B ū g a K., 1351 m. Kęstučio priesaika: „Draugija", nr. 2 (1907) 156—160.

Plg. nr. 36, 40, 687; plg. 988.

991. B ū g a K., Krivulė: „Draugija", nr. 3 (1903) 272—274 ir atskirai 2 psl.

Žiūr. nr. 987.

992. B ū g a K., Aistiški studijai (Aistische Studien. Teil. I), Petersburg 1908.

157—159 psl. Perkūnas, Patrimpas, Patulas. Be abejo, tose studijose kalbin. kun. *Jaunius* yra perdavęs Būgai visą savo minties palikimą, kurį jis nemėgo fiksuoti.

993. B ū g a K., Medžiaga lietuvių etc. mytologijai, I.

Žiūr. nr. 106, 368—371 („Idolum", „Suaistix", „Panicke", „Rickoyotas").

* 994. B ū g a K., Medžiaga lietuvių etc. mytologijai, II.

„*Žiūr. 106, 372—375* („Romowe", „Criwe", „Zincz", „Waidelotte").

Plg. nr. 989.

994a. B ū g a, K., Apie lietuvių asmens vardus. Atsp. iš „Lietuvių Tautos", II, kn. 1 (1911), psl. 1—50.

LUB E. 598. Mitologijai psl. 9, (22—23) (Gabija, Gabjauja etc.).

(995. B ū g a K., Kalėdų vardo kilmė: „Vilties" 1913 m. priedas, 9—11 psl.).

(996. B ū g a K., Senovės lietuvių „rojaus" vardas: „Vilties" 1914 m. priedas 200—201 p.).

* 997. B ū g a K., į kun. J. Tumą. Veikėjų korespondencija: „Mūsų senovė" (neperiodinis žurnalas Lietuvos istorijos medžiagai rinkti), I (1920) 126, 129—130, 133, 136—137, 141—143 (laiškai). II (1921) 83—89 (laiškai).

Žiūr. nr. 78.

Tuose laiškuose duota apie Mierzyńskio: Zródła kritiškos pastabos: 127 psl. (dėl Romovės, stabų), 127 p. (Jauniaus prierašai prie Mierzyńskio „Romovės", 129 p. (Jauniaus nuomonė apie Mierzyńskio „Romovę"; 130 psl. (tas pats). 131—132 psl. (Vaidevučio vėliava); 133 psl.; 136—137 psl. (Grünau ir Mierzyński); 141—143 p. (dėl Krivės). Recenzuodamas „Mūsų Senovėje" savo (veikėjų) korespondenciją (Ti Ž, I (1923), p. 422—423) Būga rašo: „Šiandien nebe su visa kuo, ką ten skelbiu, sutinku. Daug kas reiktų pataisyti... Videvučio vėluvos antrašo skaitymas (I 132) tėra gyvas sapnas. Šiandie aš to antrašo nebepaskaitau!"

998. B ū g a K., Lietuvių k. žodynas.

Žiūr. nr. 35, 165.

LXXVI psl. dievų vardai.

(999. B ū g a K., Videvuto vėliavos antraštis: „Lietuvių Tauta", IV [1926] 44—50, 312—313).

Plg. nr. 366, 367. Žiūr. K. Būgos, Lietuvių raštas. Mytol: „Vilniaus žinios", (1907).

* 1000. B ū g a K., Kalba ir Senovė, I d.

Žiūr. nr. 164.

Būgos raštų bibliografiją žr. nr. 7. Apie Būgą žiūr. Lietuv. Enciklop., IV sk. 962—967. *Pr. Dovydaitis,* K. B. raštai apie liet. senovės religiją: „Soter", (1924) 145—146. Būgos raštai iš liet. relig. srities žiūr. nr. 7, 35, 78, 106, 163—165, 367—376.

(1000a. B u r a č a s, B., Šatrija — Žemaičių šventkalnis. „Trimitas", 1931 m., Nr. 49, p. 972—974).

Žiūr. nr. 1014a. Plg. nr. 1001a, 10; 1068, 9—21.

(1000b. B u r a č a s, B., Mūsų istorinės vietos. Šatrijos kalnas. „Mūsų Rytojus", 1935 m., Nr. 84, p. 7).

Žiūr. nr. 1014a. Istoriškų vietų aprašymuose yra dažnai minima senos praeitų amžių ar žmonių papročiuose bei pasakojimuose išlikusios pagoniškos tradicijos.

1001. B u r t a i, burtininkas: Liet. Encikl., IV 1173—1177.

Žiūr. nr. 950.

1001a. B u r t a i, prietarai; plg. papročiai (žr. nr. 1068).

Plg. nr. 670, 672, 706, 718, 740, 743, 768—70, 773, 778, 782, 799, 804, 811—12, 831, 833, 835, 856, 858, 867, 870, 880, 892, 894—95, 950, 951b, 1003a, 1003b, 1011, 1073, 1148.

1. A. M., Joninių apeigos ir burtai, „Ūkininkų Patarėjas", 1932 m. Nr. 25 (126), VI. 24.

2. Ambraziejutė, A., Merga ir tetulė — ragana. „Mūsų tautinės tverybos, Žiedai", priedas prie „Ateities", 1912 m. Nr. 11—12 (23), p. 86—87.

3. Arūnas, Rugpiūtės prietarai ir papročiai Veliuonoje, „Diena", 1932 m. Nr. 32 (209), VIII. 7.

4. Bacevičia, M., Prietarai ir burtai, „Vasaros Darbai", Nr. 6, priedas prie ‚Aušrinės", 1911 m., Nr. 13.

5. Bakanas, J., Velykiniai burtai, prietarai ir papročiai, „Mūsų Rytojus", 1934 m. (Nr. 423), III. 30, p. 25.

6. Bakanas, J., Kalėdiniai lietuvių burtai ir prietarai, „Mūsų Rytojus", 1934 m. Nr. 99 (497), XII. 21.

7. Bakanas, J., Mūsų Velykiniai burtai ir prietarai, „Mūsų Rytojus", 1935 m. Nr. 31 (529), IV-19, p. 2.

8. Balys, J., Kalėdų papročiai ir burtai. „Mūsų Tautosaka", I (1930), p. 124—153

9. B-lis, A., Burtai ir prietarai (Antašavos par., Panevž. apskr.), „Mūsų tautinės tverybos ‚Žiedai'", priedas prie „Ateities", 1911 m., Nr. 11—12, p. 45—46.

10. Buračas, B., Kaip ožį veda aplink beržą, „Mūsų Rytojus", 1935 m., Nr. 92, p. 5.

11. Burtai (12), „Panevėžio Garsas", 1935 m., Nr. 17.

12. Butėnas P., Burtai, spėjimai, įpročiai ir dar šis tas (Joniškėlio vlsč.), TiŽ, (1925), p. 373—375.

13. Dulskiutė, Liudvika, Prietarai, „Mūsų tautinės tverybos ‚Žiedai'", priedas prie „Ateities", 1912 m., Nr. 4 (16), p. 29.

14. Dulskiutė, L., Burtai, ten pat, priedas prie „Ateities", 1912 m., Nr. 10 (22), p. 74—76.

15. Elisonas, J., Burtai (Panevėžio apskr.), Tiž, III (1925), p. 341—363. *(Žiūr. nr. 1012a—14).*

16. Eržvilkietis, Burtai ir prietarai (vaistai dėl karpų), „Mūsų tautinės tverybos ‚Žiedai'," priedas prie „Ateities", 1911 m. Nr. 6—7 (18), p. 47 (priedas prie „Draugijos" Nr. 66—67).

17. E. D., Medega tautiškai medicinai, „Mūsų tautinės tverybos ‚Žiedai'," priedas prie „Ateities", 1912 m. Nr. 9 (20), p. 68—69; 1913 m., Nr. 4, p. 31—32.

18. Galaunė, P. (Golovnia), Prietaringi tikėjimai ir žaislai, „Vasaros Darbai", Nr. 2, priedas prie „Aušrinės", 1911 m. Nr. 2.

19. Janulaitis, A., Iš Lietuvos folkloro, TiŽ p. 333—344 (šeimyniški burtai ir prietarai).

20. Jukna, Povilas, Burtai (96) iš Papilių ir Mongelių km. (Abelių par., Zarasų pav.), „Mūsų tautinės tverybos ‚Žiedai'," priedas prie „Ateities", 1912 m., Nr. 2 (12), p. 11—15 (nr. 1—63 bur.); Nr. 3 (13), p. 21—23 (nr. burtų 75—96).

21. Juokingas prietaras (Gustonys, Pa nvž. apskr.) „Mūsų Rytojus", 1932 m. Nr. 52 (290), XII. 6.

22. Kalėdų burtai ir prietarai, „Mūsų Laikraštis", 1929 m. Nr. 51, XII. 21, p. 6.

23. Kalnų Juozas, Burtai, „Mūsų tautinės tverybos ‚Žiedai'," priedas prie „Ateities", 1912 m. Nr. 4 (16), p. 32.

24. Katilėlis: Prietaringi tikėjimai ir žaislai, „Vasaros Darbai", 1911 m., Nr. 2. (priedas prie „Aušrinės", 1911 m. Nr. 2).

25. Klimas, P. (P. Kl.), Prietaringi tikėjimai, „Vasaros Darbai", 1911 m. Nr. 4 (priedas prie „Aušrinės" 1911 m.. Nr. 4).

26. Kozeris, Prietarai, „Vasaros Darbai", 1911 m. Nr. 3 (priedas prie „Aušrinės" 1911 m. Nr. 3).

27. Krėvė - Mickevičius, V., prof., Burtai Sėdos parapijoj, TiŽ III (1925), p. 363—366.

28. Krėvė - Mickevičius, V., Burtai Pasvalio par., TiŽ III (1925), p. 366—372.

29. Krėvė - Mickevičius, V., Burtai ir prietarai (Marcinkonys, Ratnyčia, Merkinė, Perloja, Nedzingė), TiŽ IV (1926), p. 487—503.

30. Krėvė - Mickevičius, V., Kerai (užkalbėjimai), TiŽ IV (1926) p. 504—508.

31. Krėvė - Mickevičius, V., Prietarai ir burtai, TiŽ V (1928), p. 629—645 *(žiūr. nr. 1042a—1046.)*

32. Kriaučius, K., Kriaučius apie burtus, „Mūsų Laikraštis", 1930 m. Nr. 7 (59), II. 15 (burtininkės).

33. Kūčių papročiai ir prietarai Lietuvoj, 1929 m., Nr. 72 (Kalėdų nr.) (Užrašyta iš Skapiškio apylinkės; vid. mok. mokinių tautosk. rinkin).

34. Kvailas paprotys (Gustonys, Panevėžio apskr.), „Mūsų Rytojus", 1932 m. Nr. 39 (277), IX. 30, p. 7.

35. Margalis, Prietarai ir burtai, „Viltis", 1909, Nr. 127 (312), IX. 1 (14 d.).

36. Matulaičiutė, O., Prietarai, „Mūsų tautinės tverybos ‚Žiedai'," priedas prie „Ateities", 1911 m. Nr. 6—7, p. 15—16.

37. M. J., Prietarai, „Mūsų tautinės tverybos „Žiedai", priedas prie „Ateities", 1911 m., Nr. 11—12, p. 47.

38. Misevičius, A., Burtai ir prietarai, „Trimitas", 1933 m. Nr. 3 (I. 19), p. 59.

48. Miškinis, J., 300 dzūkų burtų ir prietarų, Tiž IV (1926), p. 463—475.

49. Natkevičius, Vl. (Vl. Parausvinis), Prietarai, „Vasaros Darbai", (1911 m. Nr. 3 (priedas prie „Aušrinės", 1911 m. Nr. 3).

50. Neišnykęs prietaras (Žeimiai, Kėdainių apskr.), „Lietuvos Aidas", 1932 m. Nr. 5 (1380).

51. Patašius, J., Prietarai ir burtai, „Vasaros Darbai", 1911 m. Nr. 6 (priedas prie „Aušrinės" 1911 m. Nr. 13 ir „Liet. Žinių", Nr. 150—151).

52. Prietarai ir burtai „Viltis", 1909 m. Nr. 128 (313), IX. 4. (17 d.).

53. Prietarai ir burtai, „Žemaičių Prietelis", 1929 m. Nr. 32 208). VIII. 10.

54. Prietarai (Apie nužadėjimą), „Lietuvos Ūkininkas", 1927 m. Nr. 35 (IX. 4).

55. Prietarai, „Lietuvių Tauta", IV, kn. 1 (1926), p. 146—155.

56. Prietarai (Kur nėra laikraščių, ten prietarai laikosi; Karmėlava), „Mūsų Rytojus", 1932 m. Nr. 31 (269), VII. 5.

57. Prietarai — Kad trobos nedegtų (Skapiškėnuose), „Ūkininko Patarėjas", 1933 m.Nr. (200), VII. 27.

58. Prietarai (Dingo viltis aitvarą išsiperėti), „Mūsų Rytojus", 1933 m. Nr. 34 (330), V. 2.

59. Prietarai (2), „Mūsų tautinės tverybos ‚Žiedai'," priedas prie „Ateities" 1911 m. Nr. 8, p. 24.

60. Prietarai (surinko *Vl. Parausvinis* (žr. nr. 49), *Vl. Stp.* (žr. nr. 70), *J. Sondeckis* (žr. nr. 67), „Vasaros Darbai", 1911 m., priedas prie „Aušrinės" Nr. 3 ir „Liet. Žinių" Nr. 59.

61. Prietaringi tikėjimai ir darbai (surinko *Katilėlis* (žr. nr. 24), Povilas Golovnia (žr. nr. 18); V.), „Vasaros Darbai", (priedas prie „Aušrinės", 1911 m. Nr. 2 (9) ir „Liet. Žinių" Nr. 34).

62. Prietaringi tikėjimai ir darbai (surinko stud. A. Spudas (žr. nr. 68), stud. P. Kl. (žr. nr. 25), V. St. (žr. nr. 70) „Vasaros Darbai", priedas prie „Aušrinės" 1911 m. Nr. 4 (11) ir „Lietuvos Žinių" Nr. 86).

63. Prietarai (gydimosi), p. 48—49.

64. Sėjos laiką nustato pagal vabzdžius (Gudžiūnai, Kėdainių apskr.), „Mūsų Rytojus", 1933 m. Nr. 37 (333), V. 12.

65. Senk., Burtai (surinkti Didvydžių par., Vilkaviškio apskr), „Mūsų Laikraštis", 1929 m. Nr. 37 (IX. 14).

66. Suvainiškėnų burtai, „Panevėžio Balsas" 1931 m. Nr. 37 (393; IX. 13); Nr. 38 (394; IX. 20); Nr. 39 (395; IX. 27) p. 3; Nr. 44, Nr. 45 (IX. 8) p. 3; Nr. 46 (402; XI. 15); Nr. 48 (404; XI. 29); 1932 m. Nr. 9 (417; II. 28); Nr. 19 (427; V. 8); Nr. 21 (429) p. 3; Nr. 25 (433; VI. 19) p. 3.

67. Sondeckis, J., Prietarai, „Vasaros Darbai", 1911 m. Nr. 3 (žr. nr. 60).

68. Spudas A. (St. A. Sp.). Prietaringi tikėjimai (žr. nr. 62).

69. Ščesnulevičius, K., Burtai iš žibančios balanos. „Gimtasai Kraštas", 1935 m. Nr. 6, psl. 276.

70. Steponaitis, (V. St.) Prietarai (žr. nr. 60).

71. Tsb., Prietaringas paprotys (Gustonys, Panevėžio apskr.), „Lietuvos Aidas" 1932 m. Nr. 187 (1562), VIII. 19.

72. Tsb., Už ką tamsūs žmonės keršija (Butrimonys), „Lietuvos Aidas", 1932 m. Nr. 194 (1569), VIII. 27.

73. Tumas, J. Kun., Prietarai ir burtai, „Viltis" 1909 m. 133 (318), XI. 15 (28 d.), p. 3.

74. Vainutis, J., Telšių žemaičių prityrimai, „Viltis", 1908 m. Nr. 63 (98), VI. 1 (14 d.).

75. Viščiukus „aprūko", „Mūsų Rytojus", 1933 m. Nr. 35 (331), V. 5.

76. Vilkų Šlapokšna, Prietarai (4), „Mūsų tautinės tverybos ‚Žiedai'," priedas prie „Ateities", 1912 m. Nr. 5 (17) p. 40.

77. Vyt. P., Lietuviški Kalėdų prietarai ir burtai, „Ūkininkų Patarėjas", 1932 m. Nr. 51 (107) XII. 23.

78. Žemaičių prietarai, „Lietuva", 1927 m. Nr. 221 (2604), X. 1.

79. Žemaičių Posūnis: Liaudies kraitis. Mūsų liaudies prietarai. „Žemaitis", 1930 m. Nr. (XI. 16).

1001b. B u t., Kokie gyvulių ir paukščių balsai ir kaip jie žmonių šaukiami ar mėgzdomi, „Ateitis", 1922 m. Nr. 7, p. 170—171; Nr. 8, p. 199—201.

Žiūr. nr. 1012a, 1051, 1089.

1002. C a p p e l l e r M., „Kaip senëji Lëtuvininkai gyveno" (La vie des anciens Lituaniens), dont j'ai donné ci - dessus une traduction suèdoise, contient les parties suivantes: I — Demeures, II — Agriculture, III — Contes et récits des jeunes bergers, IV — Fêtes, V — Baptême, VI — Diverses superstitions. Le Monde Orientale, I (1906) p. 101—133.

LUB Dž. 110. *Žiūr. nr. 819, 820.*

Vertimas vokiškai *(žr. nr. 819),* MLLG, V, Heft 25. Lietuviškai išėjo 1904 m. Heidelberge (76 psl.). Daug įdomių žinių (apie aitvarus, p. 37). Švedišką vertimą padarė *J. Charpentier* iš 1904 m. leidimo.

1003. C h r o m o p o l i t a n u s, Mažmožei isz lietuviu mitologios: „Vienybė Lietuv.", nr. 26 (1893) 309.

Bl 4931.

1003a. Č i a p a i t ė, E., — M i c k i e n ė, Senovės valgių apžvalga. „Gimtasai Kraštas", 1935 m., Nr. 3—4 (7—8), psl. 341 (prietarai).

1003b. Č i l v i n a i t ė, M., Upynos apylinkės (Tauragės apskr.) bu-

tovė. 1. Kerėjimai, čeravojimai, burtai, monai. 2. Bobalės (kaimo akušerės). „Gimtasai Kraštas", 1935 m., Nr. 3—4 (Nr. 7—8), p. 342—349.

(1004. Cicėnas Jeronimas, Daugėliškiniai burtai, Vilnius 1934, 31 [Vilniaus tautosaka]).

1004a. Dainos.

Dainų bibl. čia nesužymėta. Ją yra davęs prof. *V. Biržiška:* „Mūsų tautosaka" III (1931). p. 187—231. Mitologinių dainų, berods, visai maža pėdsakų tėra užsilikę. *Žiūr. nr. 1127.* Mini jas *A. Niemi (nr. 1060)* psl. 256—262. *Plg. nr. 1007, 1015, 1055.* Žiūr. *Raudos nr. 800, 823a, 859, 860.*

1005. (Dambrauskas) A. Jakštas, A. A. Antanas Mierzynski (1829—1907): „Draugija", nr. 9 (1907) 121.

Žiūr. nr. 78, 383.

1006. Daukantas S., „Darbay". „Buda". „Liet. istorija".

Žiūr. nr. 168, 169, 170. Ištrauka iš „Būdo", MLLG, 1885. Nauj. leidimas (1935) red. *J. Talmanto.* Tikyba, 108—197 psl. Plg.*Ivinskis* Z., Simanas Daukantas ir Lietuvos istorija: „Naujoji Romuva", nr. 11 (1936), 247—250. *Ivinskis Z.,* Lietuvių kultūros istorikas Simanas Daukantas: „Nauj. Romuva", nr. 12 (1936) 275—278. Apie Daukantą žiūr. Liet. Encikl., V.

1007. Davainis-Silvestraitis, Patarlės ir dainos..., 1889, 30 p.

Bl 1502. Br 2848.

10 „patarlių"; iš tikrųjų mitolog. padavimai Plg. nr. *713, 736.*

1008. Demereckis B., Apie senovės žemaičių šermenis: „Lietuvių Tauta", I (1907) 145—147.

(1009. Dovydaitis Pr., K. Būga (Jo raštai senovės liet. senovės religijos srity): „Soter", I (1924) 145—146).

Žiūr. nr. 28, 973.

1009a. Dovydaitis, Pr., Lietuvos gintaras. „Gamtos Draugas", populiarus „Kosmo" priedas), 1929 m. VI, psl. 73—86.

2. Gintaras mituose bei poezijose, p. 75—76. Ten (p. 76) Tacito žinios vertimas lietuviškai.

1010. Dovydaitis Pr., Aitvaras: Lietuv. Encikl., I 125—128; Alabathis, t. p. 186—187; Alcis, t. p. 206; Algis, t. p. 296; Apidome, t. p. 822; Aspelenie, t. p. 1280; Audros, t. p., II 58; Auka, t. p. 152—155; Aukštėjas, t. p. 209; Aukuras, t. p. 254—255; Austeja, Austheja, t. p. 276.

(1011. Dudutis, Burtai: „Ūkiškasis Kalendorius ant 1893 m.", 43).

Bl. 5064.

1012. Ekertis, Žemaicziai (Pagoniškos palaikos): „Tėvynės Sargas", nr. 7 (1897).

Bl. 5065.

(1012a. Elisonas, J., Paukščių balsų pamėgdžiojimai, „Kosmos", I-ji ir II-ji (1920—21 m.) metai, p. 95—96.).

Žiūr. nr. 1001b, 1051, 1089.

1012b. Elisonas, J., Keletas folkloro dalykų apie Lietuvos roplių (Reptilia) atstovus. „Kosmos", V (1924), p. 89—97.

1. Gyvatė pantinė. 2. Driežas vikrasai. 3. Žaltys paprastasai. 4. Gluodenas trapusai. (Pradžioje paduota citata lotyniškai apie „Givoite“ iš Herberšteino. *Žr. nr. 56).*

1012c. E l i s o n a s , J., Kaip lietuvis sodietis iš gyvulių elgesio spėja orų atmainas. „Kosmos“, VI (1925), p. 104—108, 176—184, 235—239.

Žiūr. nr. 1001a, 15.

(1012d. E l i s o n a s , J., Elninių, arba Elnių (Cervidae), šeimos praeitis ir dabartinis jų stovis Lietuvoje, „Kosmos“, VIII (1927), p. 177—186, 265—275; IX (1928), p. 123—137).

(1012c. E l i s o n a s , J., Žinios apie vebrą senovės Lietuvoje, „Kosmos“, X (1929), p. 385—399).

1012e. E l i s o n a s , J., Keletas žinių apie šerno praeitį ir dabartį Lietuvoje, „Kosmos“, XI (1930), p. 11—20).

1012f. E l i s o n a s, J., Keletas folkloro dalykų apie mūsų krašto varles (Amphibia). TiŽ IV (1926), p. 476—485.

(1012g. E l i s o n a s , J., Ožio ceremonijos. „Mūsų Tautosaka“, II (1930), psl. 117—126.).

Gamtos folklioro medžiaga *žiūr. nr. 1043—1046.*

1012h. E l i s o n a s , J., Vilkas tautosakoje. „Mūsų Tautosaka“, II (1930), psl. 127—144.

Vilkas burtuose, prietaruose, patarlėse, priežodžiuose, legendose ir pasakose.

* 1013. E l i s o n a s J., Mūsų krašto ropliai (reptilia) lietuvių folkloro šviesoje: „Mūsų Tautosaka“, III t. (1931) 81—177.

Plg. nr. 135, 238, 301, 315, 865; 488, 879, 1012b.

Pantinė gyvatė. Žaltys paprastasai. Geležinė gyvatė. Driežlai. Geležinė varlė. 81—89 psl. duota in extenso iš šaltinių ištraukos apie žalčių (gyvačių) garbinimą Lietuvoje.

* 1014. E l i s o n a s J., Mūsų krašto fauna lietuvių tautosakoje: „Mūsų Tautosaka“, V t. (1932) 3—231.

Keletas žinių apie gyvulių gerbimą senovės lietuviuose, 6—17 p. Paduotos ilgos ištraukos apie gyvačių, paukščių ir k. gyvulių garbinimą. Bestuburiai. Žuvys. Varlės. Ropliai. Paukščiai. Žinduoliai.

1014a. I s t o r i š k ų vietų aprašymai. Plg. Korespondencijos (žr. nr. 1041). Piliakalniai (žr. nr. 1074a).

Įvairias istoriškas vietas aprašinėjant kartais yra minima gana charakteringų senojo kulto tradicijų bei padavimų likučių. Išrankioti atskirų pastabų nebuvo galima. *Žiūr. nr. 956b, 1025—26, 1086, 1000b, 1119, 1128, Plg. nr. 1075—76, 1080, 1095—96, 1142, 1155.*

1015. I w i n s k i s Laurynas, Diewajtej Lietuwiu ir Żemajcziu pirm krikszczionisties amžiaus (Pasakos, dainos), „Kalendorius 1864“.

Br. 314.

1016. I w i n s k i s L., Apie dwasiszkus dalykus pas Lietuwiu ir Żemajcziu senowes gadinieje pirm Krikszczioniste prijemus: „Kalendorius 1865“.

Br. (Pap.) 1424 a. Rankr. (buvo pas P. Kriaučiūną).

(1017. I v i n s k i s Z., J. Basanavičiaus raštai senovės lietuvių religijos srityje: „Soter“, nr. 2 (1927) 157—158).

1018. I v i n s k i s Z., Biblijografinė senovės lietuvių religijos ir mitologijos medžiaga: „Soter“, nr. 2 (1935) 133—161; XIII (1936), nr. 1 (1936) 55—96, Nr. 2 (1936) p. 54—94.

1019. J a b l o n s k i s, Kast., Lietuviški žodžiai Liet. oficij. kalboje.

1020. J a b l o n s k i s , K., Archyvinės smulkmenos. Žiūr. nr. 61.

Plg. nr. 10, 41, 61—62, 80, 85—6.

(1021. J a n u l a i t i s A., Lietuviškos pasakos, suteikė A. Janulaitis: MLLG, IV Heft 24 (1899) 516—527.

Bl. 5165. Br. 4210.

1022. J a n u l a i t i s , A., En. S. Piccolomini bei Jer. Pragiškis.

Žiūr. nr. 81; 1001 a, 19.

1023. J a r o š e v i č i u s , Lietuvių kryžiai. Vilnius, 1912 (albumas). Basanavičiaus „Prakalba“.

Žiūr. nr. 971, Plg. nr. 641, 951a, 973, 1040a.

(1024. J—č i u s V y t., Knyga apie senovės lietuvių istoriją, mitus ir dainas italų kalba (G. Salvatori: Storia, miti e canzoni degli antichi lituani). „Lietuvos Aidas“, 1930, nr. 134.).

Žiūr. nr. 928.

1025. J o n a s I v., Vilnius (Pilis Gedimino Vilniuje, Aukuras Szventosios ugnies zniczio Vilniuje, Lietuviszkos liekanos). „Tėvynė“, 1898, Nr. 2, p. 52—57.

1026. J o n a s , Kas yra Rambynas. „Trimitas“ 1935 m. Nr. 25, p. 471—472.

1027. J u r a i t i s , J., Mokas. (Apie Moko akmenį). „Žvaigždutė“, 1932 m., psl. 80.

1028. J u r g u t i s , Mitologiszkos smulkmenos. Apie Laumes. „Vienybė Liet.“. 1898, Nr. 11.

(Bl 4965).

1029. J. A. V. L., Sengadiniszkas musu gentės paminklas. „Auszra“, 1883 m., Nr. 8—10, p. 278—279.

Dievaičio Patrimpo paveikslas. *Žiūr. nr. 958. Plg. nr. 51, 319, 326, 989.*

1030. J. K. Sz., Giltinė ir avykirpės žirklės, „Auszra“, 1885 m., Nr. 1, p. 10—13.

Žiūr. nr. 802, 1030.

(1031. Y č a s, Jonas, Dr., Mažosios Lietuvos praeitis, (XIII—XX amžių bruožai). Leidiny „Kovo 20 d.“ 1921 m., p. 24—86.).

Psl. 34—38 tikybos stovis XVI amž. Jurgio Fridricho dokum. (lietuviškai) Tilžės apskr. gyv. (apie pagon. apeigas) 1578 m. *(žiūr. nr. 85)*, paduotas in extenso, p. 35—38. Rec.: *Klaipėdiškis, A. B.*, „Švietimo Darbas“, 1922 m. Nr. 1—2, p. 108. *Yčas, J. Dr.:* Dėl mano „Maž. Lietuvos praeities“ (prie A. B. Klaipėdiškio recenz.), „Švietimo Darbas“, 1922 m., Nr. 3—6, p. 440. Visa, kas „Švietimo Darbe“ 1919—30

m. laikotarpyje spausdinta ir recenzuota žiūr. bibl. „Švietimo Darbas“, Šv. Min-jos knygų leidimo komisijos leidinys Nr. 381 (1919—30 m. rodyklė). Sudarė maj. Aleks. *Ružancovas*, Kaunas 1932.

(1032. Y č a s , J., Lietuvių tikyba ir kultūra ir jų vystimasis istorijos eigoj. Paskaita Karaliaučiuje. „Lietuva“, 1927 m. Nr. 16 (I. 20).).

Dienraštyje „Lietuvoje“ yra tarp kitko tilpę ne maža mokslinio pobūdžio strp. Nėsant prie daugelio metų turinių, sunku susivokti. *V. Bičiūnas*. Kun. Dr. M. Gustaitis „Lietuva“, 1928 m. Nr. 5 (autoriaus pasakojimai apie liepos ir ąžuolo simbolišką reikšmę Lietuvos mitologijoje ir liaudies papročiuose).

1033. Y č a s , J., Simono Grunau XVI a. kronisto reikalu.

Žiūr. nr. 38, 48, 293; plg. nr. 182.

(1034. K—l a , K l., Raganų deginimas Lietuvoje, „Lietuvos Žinios“, 1935 m. nr. 4875; „Diena“, 1935 m. nr. 27.

1035. K l a , K., Raganų deginimas Lietuvoje. (Iš senų, archyvuose randamų dokumentų.). „Lietuvos Žinios“, 1935 m. (Nr. 4875) (VIII. 24).

1036. K—l a , K., Rūdijančios dienos. Tikybiniai papročiai iš vysk. Giedraičio dienų. „Lietuvos Žnos“, 1935 m., Nr. 175, p. 7.

1037. K l y k ū n a s. J., Šis tas iš mūsų senovės. „Švietimo Darbas“, 1926 m. Nr. 6, p. 755—757.

Slaptieji karo keliai. Milžinkapiai. Bažn. istoriniai turtai. Alkakmeniai.

1038. K l i m a s , P., Lietuvių senobės bruožai.

Žiūr. nr. 58, 184. Rec.: *J. Tumas:* „Mūsų senovė“, II (1922) p. 453—58.

1039. K o d a t i s, B., Apie senovės lietuvių astronominę medžiagą „Kosmos“, t. XVII (1936), Nr. 1—3, psl. 10—17; Nr. 4—6, psl. 173—177.

1040. K o n c e v i č i u s, J., Giltinė ir avykirpės žirklės, „Auszra“, 1885 m. Nr. 1.

Žiūr. nr. 1030.

1040a. K o n č i u s, Ign., Žemaičių padangės kryžių ir koplytėlių statistika. Atsp. iš „Soter“1) VIII (1931), Nr. 2, psl. 36—64; 2) X (1933) Nr. 2, psl. 46—71; 3) XI (1934 m.) Nr. 2, p. 143—168; 4) XIII (1936 m.) Nr. 1, p. 24—54. (Gražios iliustr.).

Plg. nr. 641, 951a, 973, 1023, 1059.

1041a. K o r e s p o n d e n c i j o s. Plg. istoriškos vietos (žiūr. nr. 1014a), piliakalniai (1074a).

Korespondencijose (iš provincijos) yra dažnai medžiagos apie įvairias istoriškas senovės vietas (alkakalnius, gojus etc.), apie burtus, prietarus ir t. t. *Žiūr. nr. 1075—76, 1080, 1095—96, 1142,1155.* Čia yra sužymėta tik nedaug korespondencijų (iš „Auszros“, „Liet. Aido“ etc.).

1042. K o s a r z e w s k i, A., Keli tautotyros mažmožiai iš A. Kosarzevskio rinkinio, TiŽ I (1924), p. 101—123 (bóstwa domowe, p. 105).

Žiūr. nr. 674; plg. nr. 673. Kosarzewskiu jau naudojosi prieš D. Karą Būga, rinkdamas iš jo rankr. mitologijos žinias („Lietuvių Tauta“, kn. I, dal. 2, p. 213—214).

1042a. K r ė v ė - M i c k e v i č i u s, V., Prof. Padavimai apie Laumes, apie Perkūną, apie Aitvarą. TiŽ III (1925), p. 333—340.

(1043. K r ė v ė - M i c k e v i č i u s, V., Mūsų paukščiai. „Mūsų Tautosaka“, I (1930), psl. 17—90.).

Gegutė, gandras ir karvelis liaudies burtuose, prietaruose, ir legendose. Berods, turi būti pėdsakų bei reminiscencijų iš gyvulių ir paukščių kulto senovėje. Apie gyvulius ir juos supančią gamtą daug folkloriškos medžiagos yra surinkęs *J. Elisonas, žiūr. nr. 1012a—1012h, 1013—14.*

1044. K r ė v ė - M i c k e v i č i u s, V., Mūsų paukščiai tautosakoje, „Mūsų Tautosaka“, II (1930), p. 94—116.

Kregždė ir vanagas liaudies padavimuose, burtuose, prietaruose, priežodžiuose ir patarlėse.

1045. K r ė v ė - M i c k e v i č i u s, V., Aitvaras dzūkų legendose. „Mūsų Tautosaka“, t. III (1931) p. 3—81.

Aitvaras ir moterys. Aitvaras ir pavargėliai. Aitvaras ir žmonės. Rec.: *Balys, J.*, „Vairas“, 1931 m. Nr. 10 (t. III), p. 272—273.

(1046. K r ė v ė - M i c k e v i č i u s, V., Mūsų paukščiai padavimuose, „Mūsų Tautosaka“, t. VII (1933), p. 3—29.

Žiūr. prof. *Krėvės - Mickevičiaus* kiti darbai *nr. 1001 a,* 27—31.

1047. K r i a u c z i u n a s, Petras: Mitologiszkos smulkmenos. A. Apie ugnį. B. Apie vandenį. „Vienybė Lietuvninkų“, 1898, Nr. 7 ir 8, p. 83—84.

Bl 4978. Br 4153. Žiūr. nr. 752 (iš „Živaja Starina“).

1048. K u o s g a l v i s, J., Senuju Lietuwiu tikiba, „Tilžės Keleiwis“, 1893, Nr. 67.

(1049. K u p r e v i č i u s, M., Dr., Senovės gadynės karšinčių tėvų žudymas Lietuvoje. (Žiupsnelis medžiagos senovei rinkti). „Švietimo Darbas“ 1927 m., Nr. 4, p. 324—327.).

Visa kas spausdinta „Švietimo Darbe“ yra gerai ir sistematiškai sužymėta (1919—1930 m.) rodyklėje, kurią sudarė maj. *A. Ružancovas.* (Šv. M-jos Knygų Leidimo Komisijos leidinys Nr. 381, 1932).

* 1050. K u z m i c k i s, Zig.: Lietuvių religija, „Kardas“ 1931 m. p. 35.

(1051. L i e p a i t ė, E., Gamtos balsų pamėgdžiojimai, „Kosmos“ III—IV (1922—23), p. 98).

Lietuvių gamtinio folklioro daug yra surinkęs J. Elisonas *(žiūr. nr. 1012a—h, 1013—14).* Apie gamtos balsų pamėgdžiojimus žr. nr. *1001b, 1012a, 1089.*

1052. L i č k ū n a s, St., Apie senovės mūsų laidojimo papročius. „Senovė“, neperiodinis Mažeikių muziejaus leidinys, Kaunas 1930, p. 7—8.

Žiūr. nr. 1097a. Plg. nr. 829, 843, 850, 1008, 1052.

* 1053. L i n k s m ū n ė l i s, J., Keletas bruožų iš senovės lietuvių tikybos. „Kultūra“, 1925, Nr. 10, p. 454—460; Nr. 11, p. 526—531.

1054. M a t u l a i t i s, St., Lietuvių Tautos istorija. Kaunas 1923.

Iš visų Lietuvos istorijos v a d o v ė l i ų *(žr. nr. 235)* St. Matulaitis yra daugiausia apie lietuvių religiją pasakęs, p. 37—48, pasinaudodamas P. Klimo bruožais *(žr. nr. 58, 184).* Kiti vadovėliai čia nesužymėti, o tik suminėti vienoje vietoje *(nr. 235).*

1055. R. van der M e u l e n, Apie lietuviškas vėles. „Vilties" priedas 1914 m. Nr. 3, p. 77—82.

Lietuviškas vertimas (vertė Pr. D(ovydaitis)) paskaitos, skaitytos Leidene religijų istorijos tarptautiniame kongrese (1912. VIII. 9—13) ir atspausdintos: Archiv für Religionswissenschaft, XVII (1914), 1. u. 2. Heft, p. 125—131 (žiūr. nr. 860a). Plg. *Dovydaičio, P.,* pranešimą „Draugijoje", Nr. 69, p. 103.

(1056. M i n k e v i č i u s, A. Dr., Laumių šluotos, „Mūsų Girios", 1935 m. Nr. 4, psl. 201).

1057. M i t o l o g i s z k o s smulkmenos. Pasakojimas mano dieduko apie velnius. „Vienybė Lietuvninkų", 1898, Nr. 10.

(Bl 5009).

(1058. N e s p a u s d i n t i laiškai iš Valančiaus archyvo. Ganytojiški laiškai apie burtininkus. „Literatūros Naujienos", 1935 m., Nr. 11, p. 2).

(1059. N e z(a b i t a u s k a s), A., Apie Žemaitijos dievukus, „Lietuva", 1935 m., 255 nr.

Plg. nr. 641, 951a, 973, 1023, 1040a.

* 1060. N i e m i, A. R., Lietuvių liaudies dainų tyrinėjimai.

Žr. nr. 49, 66, 72, 204.

Iš suomių k. išvertė A. Sabaliauskas, Skyriuje „Lietuva istorijos priešaušry" (p. 19—30) randame apie religiją (20 p.), Kęstučio priesaiką (22, 28 p.) Autorius paduoda iš įvairių šaltinių (Lasitius, p. 38) ištraukų apie lietuvių relig. papročius. Psl. 256—262. Mytologinės dainos. *Plg. nr. 1004a.*

1061. N k. J n., Žiloji senovė. Lietuvių sentėvių tikyba. „Trimitas", 1932 m., Nr. 14, p. 272.

1062. N k. J n., Ar garbinę lietuviai stabus? „Trimitas", 1932 m. Nr. 15, p. 301.

1063. N k. J n., Lietuvių dievai ir kunigai. „Trimitas", 1932 m. Nr. 15, p. 301—302.

1064. N(o r e i k a), L.: Senovės lietuvių tikyba. „Vilniaus Kalendorius 1911 metams". Vilnius 1910.

1065. O l e c h n o v i č, Pasakos, pritirimaj wesełos ir giesmes sudierinimays lietuwiszkay paraszitos. Wilniui 1861 [p. 140]).

Plg. *A. Mierzynski'o,* Romowe *(žr. nr. 383).*

1066. P a d a v i m a i, legendos.

Žr. nr. 139, 642, 657, 668, 710, 736, 803, 825, 825a—25c, 849, 871, 890, 951b.

(1067. P a k u c k a s, Č., Kas yra tie vadinami kaukspeniai? „Gamtos Draugas", populiarus „Kosmos" priedas, Liepos mėnuo p. 106—108, 112. [Įdomus redakc. prierašas, p. 112]).

1068. P a p r o č i a i (įvairių švenčių), apeigos. Plg. burtai ir prietarai (nr. 1001 a, 1—79).

Žr. nr. 675, 693, 697—698, 699, 705, 738, 769, 772, 777, 789, 808, 819—820, 825c, 826, 839—40, 881, 1002, 1091, 1096, 1105, 1139, 1194.

Patarlės, priežodžiai paprastai su senąja lietuvių mitologija ir religija vargu ką bendrą turi. Todėl čia neįtraukta jų bibliografija. (plg. nr. 1007)

1. *A. B.*, Kūčios ir Kalėdos. Iš liaudies papročių. „Lietuvos Aidas", 1932 m. Nr. 292 (1667), XII. 23, p. 5.

2. *Artojas*, Stabmeldystės laikų papročiai (Vėliuona, Kauno apskr.), „Mūsų Rytojus", 1935 m. Nr. 8 (506), I. 29.

3. *Banguolis, P.*, Užgavėnių tradiciniai papročiai Žemaičiuose, ‚Trimitas", Nr. 8 (793), psl. 180—81.

* 4. *Balys, J.*, Joninės „Lietuvos Aidas", 1928 m. Nr. 114 (328), VI. 22 (medžiaga iš įvairių istor. šaltinių).

* 5. *Balys, J.* Jonas Krikštytojas ir Joninių kultas, „Rytas" 1926 m. Nr. 223 (X. 3), Nr. 236 (XI. 19). Plg. ten pat V. Bičiūno repliką.

6. *Bičiūnas, V.*, Šv. Jonas Krikštytojas ir Šv. Jonas Nepomukas, „Rytas" 1926 m. Nr. 246 (X. 30). (Redakcijos prierašas).

7. *B-ys, J.*, Kalėdų papročiai, „Mūsų Kraštas", 1932 m. XII. 23, Nr. 51 (137), p. 2.

8. *B-nas, V.*, Joninių kilmė ir prasmė, „Trimitas", 1934 m. Nr. 24, p. 471—472.

9. *Buračas, B.*, Sekminės — piemenų šventė. „Ūkininko Patarėjas", 1933 m. Nr. 22 (192), VI. 1.

10. *Buračas, B.*, Užgavėnės Žemaičiuose (Lietuvių liaudies papročiai). „Trimitas", 1933 m. Nr. 9 (III. 2).

11. *Buračas, B.*, Senieji Kalėdų papročiai, „Trimitas", 1932 m. Nr. 51—52 (XII. 21—28), p. 1010.

12. *Buračas, B.*, Kūčios ir jų papročiai. „Sekmadienis", 1933 m. Nr. 52 (203; gruodžio m.).

13. *Buračas, B.*, Užgavėnės Šiaulių apylinkėse. „Ūkininkų Patarėjas", 1934 m. Nr. 6. (II. 8).

14. *Buračas, B.*, Kupiškėnų Gavanas (senovės papročiai kaime), ilustr. „Ūkininkų Patarėjas", 1935 m, Nr. 9, p. 12 (Visa, kas rašyta 1935 m., lengva susekti iš *M. Šneideraitienės:* Lietuviškos tautosakos bibliografijos 1935 m., „Tautosakos Darbai", I (1935), p. 284—304).

15. *Buračas, B.*, Javų sėjos papročiai, „Naujoji Romuva", 1935 m. Nr. 25—26, p. 582.

16. *Buračas, B.*, Trys Karaliai (mūsų tautiniai papročiai kaime), „Ūkininkų Patarėjas", 1935 m. Nr. 1, p. 9.

17. *Buračas, B.*, Jurginės, 23. IV.

18. *Buračas, B.*, Kupiškėnų Velykos, „Ūkininkų Patarėjas", 1935 m. Nr. 16, p. 2 (IV. 8).

19. *Buračas, B.*, Raudos ir raudotojos prie mirusiųjų. Iš Kupiškėnų senovės (Vėlinių proga). „Mūsų Rytojus", 1935 m., Nr. 85, p. 4.

20. *Buračas, B.*, Kupiškėnų rugiapiūtės papročiai. „Ūkininkų Patarėjas", 1935 m. Nr. 34, p. 14.

21. *Buračas, B.*, Šiaulėniškių rugiapiūtės pabaigtuvės, „Jaunoji Karta", 1935 m. Nr. 32.

22. *Cemkus, C.*, Kaip seniau švęsdavo Verbas, „Lietuvos Ūkininkas", 1934 m. Nr. 12 (III. 22), p. 12.

23. *Čilvinaitė, M.*, Šventės ir jų apeigos, „Gimtasai Kraštas", 1935 m. Nr. 2 (6), p. 261—266.

24. *Daugeliškis, A.*, Kalėdų švenčių papročiai, „Jaunoji Karta", 1935 m. Nr. 51—52.

25. *Demereckis, B.*, Pabaigtuvės Žemaičiuose, „Lietuvių Tauta", I, (1), 1907 m., psl. 147.

26. *Dovydaitis, J.*, Kanapinskis ir Lašinskis užgavėnių tautosakoje, „Gimtasai Kraštas", 1935 m. Nr. 1 (5), p. 206—210.

27. *Dovydaitis, J.*, Joninės, „Gimtasai Kraštas", 1935 m. Nr. 2 (6), p. 257—261.

28. *G. Pr.*, Kaimo ir miesto Velykos, „Mūsų Kraštas", 1935 m. Nr. 16 (68), IV. 21, p. 6.

29. *Joninių* pradžia ir dabartis, „Mūsų Rytojus", 1935 m. Nr. 48, p. 6.

30. *Iš žiemos* švenčių papročių istorijos, „Lietuvos Aidas", 1930 m. Nr. 293 (1074), XII. 24.

31. *Ivošiškis, S. L.*, Pabaigtuvės, „Lituvos Aidas" 1935 m. Nr. 197 (VIII.29), Nr. 198 (VIII. 30).

32. *Kalėdų* papročiai Lietuvoje, „Mūsų Laikraštis", 1935 m. Nr. 51, p. 6.

33. *Kazys*, Senovės lietuvių laidotuvių papročiai, „Sekmadienis", 1934 m. Nr. 10 (314), III. 11.

34. *Koncė, Al.*, Kam šv. Jono išvakarėse degina stebules. „Panevėžio Balsas", 1926 m. Nr. 4.

35. *Ks. Gs.*, Paslaptingos gyvulių naktys, „Mūsų Laikraštis", 1931 m. Nr. 52 (156), XII. 26, p. 7 (rišama su žila senove).

36. *KSŠ.*, Sekminių šventė Zanavykijoje, ‚Mūsų Kraštas", 1935 m. Nr. 23 p. 3.

37. *Kupiškėnų* Gavėnas, „Ūkininkų Patarėjas", 1935 m. Nr. 9 (283), II. 28 (žr. nr. 14).

38. *Kzm. Z.*, Kalėdos ir jų apeigos. „Trimitas", 1928 m. Nr. 51—52 (XII. 21).

39. *Laskauskas, L.*, Ganymo pabaigtuvės. „Žvaigždutė", 1930 m. p. 339—340.

40. *M. D.*, Kalėdų papročiai, „Žvaigždutė", 1926 m. Nr. 10 (XII.).

41. *N. A.*, Trimpos ir Velykos, „Lietuvos Aidas", 1929 m. Nr. 72 (556), III. 28 (Lietuvių pavasario šventė ir jos papročių palyginimas su Velykų papročiais).

42. *Pavasario* romantika Žemaitijoje, „Diena", 1936 m. Nr. 18 (874), V. 3. p. 2 (papročiai pavasarį, pav., griaustiniui graudžiant).

43. *Ragaišis, A.*, kun., Senovės papročiai Žemaičiuose. „Rytas", 1931 m. Nr. 72 (2118), III. 30 (Stabmeldiški papročiai Luokės vlsč., Beibelio ir Upynos apylinkėje).

44. *Senkus, J.*, Velykiniai lietuvių papročiai, „Mūsų Rytojus", 1934 m. (Nr. 423), III. 30.

45. *Senobės* paprotys, „Viltis", 1908 m. Nr. 82 (117), VII. 18 (31 d.). (Iš „Sievero — Zapadnij Telegraf: rugiapiūtės pradžioje savotišku būdu (Vidžiuose) pagerbiama Saulė).

46. *Senovės* lietuvių paprotys pavasario šventė, „Ūkininkų Patarėjas", 1935 m. Nr. 16, p. 1.

47. *Serb. R.*, Velykiniai vaikystės prisiminimai, „Mūsų Kraštas", 1935 m. Nr. 16, p. 8.

48. *Šlekys, Vincas*, Užmirštos Kapsų Joninės, „Trimitas". 1933 m. Nr. 29 (VI. 29).

49. *Tarasenka, P.*, Senovės lietuvių pavasario šventės (Žeminės, Sekminių ir „rasos" šventės), „Karys", 1927 m. Nr. 22.

50. *Trinka, Vl.*, Užgavėnių ir Peleninių dienos papročiai, „Gimtasai Kraštas" 1935 m. Nr. 1. (5) p. 210—212.

51. *Trinka, Vl.*, Baigtuvių papročiai, „Gimtasai Kraštas", 1935 m. Nr. 1 (5) p. 243—245.

52. *Užgavėnės*, „Ūkininkų Patarėjas", 1933 m. Nr. 8 (178), II. 24.

53. *Vabalkšnis, A.*, Kada kalba gyvuliai, „Mūsų Rytojus" 1929 m. Nr. 51 (133), XII. 20 („. . .Tvartuose dirbdavo išsijuosę aitvarai, žmones ir gyvulius nakties glū-

dumoj smaugdavo slogučiai, klonuose sukinėdavosi valniūkščiai, striuko buko vokietuko pavidalo, apie šulinius ir balas klegėdavo laumės...").

54. Vainikų, dainų ir liepsnojančių laužų šventė (Joninės), „Ūkininkų Patarėjas", 1935 m. Nr. 25.

55. Vaižgantas: Lietuvių papročiai per šventes I. Gavėnas. II. „Šventasai", 1908 m. „Viltis" Nr. 25.

56. Vaižgantas, Lietuvių papročiai per šventes: Velykius. „Viltis", 1908 m. Nr. 44.

57. Vaitkus, J., Joninių šventė, „Trimitas" 1935 m. Nr. 25, p. 461.

58. Valentas, Ap., Kada Dzūkijos žemėje nelabos dvasios šelmavojos, „Diena", 1935 m. Nr. 39.

59. Valentas, Ap., Kaip seniau dzūkai sėją pradėdavo. Lietuvių sėjos apeigos. „Diena" 1935, Nr. 21.

60. Velykų papročiai. „Trimitas", 1933 m. Nr. 15 (IV. 13; palyginimas su lietuvių pavasario švente).

61. Verpstys, Lietuviškos Velykos. „Sekmadienis", 1935 m. Nr. 16, p. 3.

62. Viekšnys, Jonas, Velykiniai papročiai Žemaičiuose, „Diena", 1935 m. Nr. 16.

1069. P a r p l i s: Isz Lietuvos. „Auszra", 1884 m. Nr. 2—3, p. 81—82.

Apie Krivulę ir kt. mitol. liekanas. *Žiūr. nr. 886, 950a, 959, 987, 991, 1068 1088, 1143..*

1070. P a s a k o s.

Pasakų bibliografija čia pilnai nesužymėta. Tik kai kas iš tų rinkinių, kur galima aptikti senojo kulto reminiscencijų, yra čia paminėta.

Žr. nr. 964—968.

1071. P e r k o w s k i, J., Senovės gadynės pėdsakai Telšių apskrity, „Gimtasai Kraštas", 1934, Nr. 2, p. 112—114; Nr. 3—4, 160—163.

Žiūr. papildymai.

1072. P e r k ū n o szwentenyczia i krikszczioniczka baznycze pawercziama. I. M. V. „Liet. Ceitunga", 1882, nr. 36.

1073. P e t k e v i č a i t ė, G., Materijaly po narodnoj medicine.

Žiūr. nr. 770 LUB E 4558 (atsp.); *Dž. 1540.* Šalia rusiško teksto lygiagretis tekstas lietuviškai. *Plg. nr. 1001, 17; 1094, 1125.*

1074 a. P i l i a k a l n i a i. Plg. istoriškos vietos (1014 a), korespon-
1935 m. Nr. 26 (69), VI. 25).

(1074. P e t k e v i č a i t ė, G., Mūsų senovė, „Panevėžio Balsas",
dencijos (1041 a).

Piliakalnių bibliogr. ir jų inventor. žiūr. P. Tarasenkos: Medžiaga *(nr. 1121).* Aprašinėjant senus piliakalnius, dažnai minima senojo kulto tradicijų bei pasakojimų. *Žiūr. nr. 956b.;* plg. nr. *1000b, 1025—26,* 1086, *1119, 1128.*

1075. P l e š k y s, A., Įpilties piliakalnis ir Alkos kalnas. „Trimitas", 1927 m. Nr. 1, p. 18—20.

(1076. P l e š k y s, A., Nuo Gargždų ligi Lapių. „Trimitas", 1927 m. Nr. 14).

Pasakojama, kad kadaise ant Dykliaus piliakalnio (Minijos ir Želsvos santakoje) buvę draudžiama net mažiausias medelis nukirsti.

(1077. P r a n a s, Liudv. Adomas Jucevičius, „Draugija", III (1909) Nr. 30, p. 168—177).

Žiūr. nr. 178—180, 663—66.

Apie L. A. Jucevičių yra dar: *D. D.*, Liudvikas-Adomas Jucevičius, Lietuvos etnografas, „Lietuvių Tauta", I, (1), 1907, p. 84—88. *J. M. Balčiūnas,* Liudviko Adomo Jucevičiaus asmuo ir reikšmė, TiŽ VI (1930), p. 315—349.

(1078. P r e s a s, A., Šv. Jono bažnyčia Zapiškyje. „Lietuva" 1924 m. Nr. 67 m. [III. 21]).

Bažnyčios vietoje buvę pagonių šventykla ir t. t.

(1079. P u r i c k i s, A., Senovės kapų kalnai, „Viltis", 1910 m., Nr. 77).

1080. P u p a l e i g i s, G., Beižonių milžinkapiai, „Rytas" 1927 m. Nr. 181 (1066), VIII. 13.

Aprašoma aukuro liekanos.

1081. R a d v i l i š k ė n a s (A. Sabaliauskas), Senovės kapų kalnai. „Viltis", 1910 m., Nr. 72.

1082. R a g a i š i s, A., kun., Senovės papročiai Žemaičiuose, „Rytas", 1931 m., Nr. 72.

1083. R a m o v a, „Tėvynė", 1899, Nr. 5, psl. 118—120.

(Bl 5031). Yra paveikslas, skirtingas nuo Hennenbergerio *(žr. nr. 54).*

1084. R a u d o n i s: Žaltvyszles. „Ukininkas", 1891, 263.

(Bl 5079). Žiūr. nr. 1100.

1085. R a u d o s. Plg. Dainos (nr. 1004 a).

Žiūr. nr. 800, 823a, 859—860.

1086. R i m k u s, J., Apie vieną piliakalnį. „Lietuvos Žinios", 1923 m., Nr. 153 (VII. 14).

Aprašo Šiaulių Kryžių kalną. Pasakoja ten buvus lietuvių pagonių aukurą. *Žiūr. 1074a.*

1087. S a v a s i s (V. Pietaris), Apie Lietuvos senovę. „Žinyčia", 1901 m., Nr. 4—5.

1088. S e l i m a s, Krivė ir Krivulė. (Apie Mierzyńskio veik. „Nuncius cum baculo", žiūr. nr. 387). „Tėvynė", 1897 m., p. 301—304.

Žiūr. nr. 687. Plg. 886, 950a, 959, 987, 991, 1069, 1088, 1143.

(1089. S k a r d i n s k a s, Vl., Kai kurių paukščių giesmės ir kalbos. „Gamtos Draugas", 1930 m. Balandžio mėn., psl. 78—80).

Žiūr. nr. 1001b, 1012a, 1051.

(1090. S(e n k u s), J., Apie įvedimą katalikiszko tikėjimo Lietuvoje, „Szwiesa", 1888, Nr. 3).

1091. S e n o v ė s lietuvių pasavario šventė. „Ūkininkų Patarėjas", 1935, Nr. 16.

1092. S k a r d ž i u s, Pr., Kai kurie žodyno dalykai. „Švietimo Darbas", 1928 m., Nr. 7, p. 799—800.

Analizuojama žodžio „auka" kilmė.

1093. Spragaruczio žedas (poparczio), papasakojimas. Žemaicziu ir Liet. Apžvalga, 1894, Nr. 24.

(1094. Spudienė, Em. (užrašė St. A. Spudas), Žmonių medicina. „Vasaros Darbai", priedas prie „Aušrinės" 1911 m., Nr. 4 (11) ir „Lietuvos Žinių", Nr. 86, p. 61—62).

Žiūr. nr. 1001a, 17; 1073, 1074, 1094, 1125.

1095. St., Senosios lietuvių tikybos palaikai Siesikuose (Ukmergės apskr.), „Lietuvos Aidas", 1935, nr. 162 (VII. 18).

1095 a. St., Velnio duobė (prie Taujėnų), „Lietuvos Aidas", 1935 m., Nr. 162. (VII. 18).

1096. Staugaitis, J., kun., Zanavykai. Pirmoji dalis. Zanavykai prieš lenkmetį. „Švietimo Darbas", 1921 m., Nr. 3—4, p. 66—105.

III. Senovės Zanavykų būdas ir papročiai (p. 70—73). V. Naminės Zanavykų apeigos (p. 77—94). Vestuvės, šermenys, krikštynos, talkos. Toliau darbo tąsoje (t. p. 1921 m. Nr. 5—6 p. 108 ir Nr. 7—8, p. 44) sen. liet. relig. klausimui žinių nebėra.

(1097. Steikūnas, J., kun., Senovės kapų kalnai. „Viltis", 1910 m., Nr. 63).

1097 a. Šermenys. Plg. Raudos (žr. nr. 1085).

Žiūr. nr. 27, 62, 85, 829, 843, 850, 1008, 1052.

1098. Šinkūnas, P., Lietuviški žavėtojai ir raganos. „Mokykla ir Gyvenimas", 1930 m., Nr. 6, p. 293—301.

Žiūr. nr. 679, 742, 765, 953a, 1034—35, 1129, 1131.

1099. S(zliupas), J. (Kuoksztis), Lietuviu senoviszkas pantejistiszkas pažvilgis į gamtą. „Auszra", 1884 m., Nr. 7—8, p. 282—283.

1100. Šliupas, Jonas: Vaikszcziojančios žvakelės. „Auszra", 1883, Nr. 8—10, p. 279—282.

Žiūr. nr. 1084.

1101. Szliupas (N.), Lietuv - Latviszkoji tauta po valdžia Kryvio. „Nauja Gadynė", lietuviszkas darbininkiszkas laikraštis. 1895 m., Nr. 29.

1102. Šliupas, J., Lietuvių tauta senovėje ir šiądien.

Žiūr. nr. 221.

* * 1103. Šliupas, J., Lietuvių, Latvių bei Prūsų arba baltų ir jų prosenių mythologija. Kaunas, 1932.

Žiūr. nr. 393. Rec. *Balys, J.* Dr., „Vairas", 1933 m. Nr. 3 (t. VII) p. 403—404.

1104. Šliūpas, Jonas, Dr.: Palyginamoji pasaulio religijų historija. 1936.

Žiūr. nr. 394.

Aisčių arba Baltų (lietuvių, latvių ir prūsų) religija, p. 205—228. Dr. Šliūpas nuo 1918 m. yra parašęs keletą dalykų bendrais religijos klausimais: Palyginamoji eligija. J. Estlin'as Carpenter'is. Kaunas 1926. Moteriškės religija. Pagal Melabe's „The Religion ef Woman", Šiauliai 1929.

(1105. Š l i ū p a s, J., Dr., „Morynę veža!“ Iš Žemaičių švenčių papročių. „Lietuvos Aidas“, 1931 m., Nr. 45 (1123), II. 25.

Žiūr. nr. 1068.

(1106. Š n e i d e r a i t i e n ė, M., Lietuviška tautosakos bibliografija. 1935 m., Tautosakos darbai, I (1935), p. 284—304.

* 1107. Š t u o p i s, P., Romuva mūsų mitologijoj. „Naujoji Romuva“, 1931 m., Nr. 27, p. 638—640.

1108. Š t u o p i s, P., Seniausios aiščių vedybos. „Akademikas“, 1935 m., Nr. 1, p. 17—20. 2. Tikyba ir vedybos.

Aisčių vedybos su religin. apeigomis. V e s t u v i ų aprašymų ir jų papročių bibliografija čia liko nesužymėta. Vestuvinės liaudies apeigos yra, žinoma, jau perdaug nutolusios nuo pirmykščių kulto papročių.

1109. Š v e n t ė s, žiūr. papročiai (nr. 1068, *1—62*), burtai (1001, *1—79*).

1110. T a m u l a i t i s, Vyt., Perkūno kūjis. (Perkūnas, Strauklys, Vaiva). „Žvaigždutė“, 1931 m., p. 401—404.

1111. T a r a s e n k a, P., Alkakmenys (alko akmenys) Trakų apskrityje, „Kultūra“, 1923, Nr. 1, 25—34.

Plg. nr. 933a, 947, 1037, 1114, 1118, 1150.

1112. T a r a s e n k a, P., Gimtoji senovė. Šiauliai, 1923. II l. 1935.

Žiūr. nr. 225.

(1113. T a r a s e n k a, P., Panerio pirmykštės kultūros sodybos. „Kultūra“, 1924 m., Nr. 7—8).

1114. T a r a s e n k a, P., Rambyno alkvietė, „Klaipėdos Žinios“, 1924, Nr. 115.

Žiūr. nr. 933a, 947, 1037, 1111, 1118, 1150.

(1115. T a r a s e n k a, P., Kretingos stabakūliai. „Klaipėdos Žinios“, 1924 m., Nr. 160 ir 161).

(1116. T a r a s e n k a, P., Tauralaukių Velnio akmuo. „Klaipėdos Žinios“, 1924 m., Nr. 193).

(1117. T a r a s e n k a, P., Kretingos mengirai, „Krivulė“, 1925 m., Nr. 1).

1118. T(a r a s e n k a), P., Senovės lietuvių šventyklių vietos — alkvietės. „Lietuva“, 1926 m., Nr. 288 (XII. 22 d.).

1119. T a r a s e n k a, P., Mūsų senovės liekanos. „Trimitas“, 1927 m., Nr. 5.

Nedzigės bažn. akmuo su žalčio atvaizdu, gal iš pagonystės laikų etc.

* 1120. T a r a s e n k a, P., Senovės lietuvių šventovės, „Švietimo Darbas“, 1926 m., Nr. 6, p. 706—715.

1121. T a r a s e n k a, P., Priešistorinė Lietuva. 1927.

Žr. nr. 226. Rec.: *P. Šinkūnas,* „Švietimo Darbas“, 1927 m. Nr. 4, p. 370.

1121 a. T a r a s e n k a, P., Lietuvos archeologijos medžiaga. 1928.

Žiūr. nr. 227. Rec. *J. Balys,* „Švietimo Darbas", 1929 m. Nr. 8, p. 776.

1122. (T a r a s e n k a, P.), Akmenys (kulto), Lietuv. Enciklopedija, I, 161—162. Alkos kalnai, t. p. I, 324.

1123. T a r a s e n k a, P., Akmuo „Laumių stalas", „Gimtasai Kraštas", 1934 m., Nr. 1, p. 48.

1124. T a r a s e n k a, P., Apeiginiai Lietuvos piliakalniai, „Židinys", 1935 m., p. 409—418.

(1125. T(a r v y d a s), B., Apie prūsų stabmeldybę, apeigas ir papročius, vert. Petro Dusburgo „Cronica terrae Prussie", III, 5, „Naujoji Romuva", 1931 m., Nr. 5, p. 120.

Žiūr. nr. 44.

(1125a. T i š k u s, Vl., Mūsų liaudies medicina, „Medicina". 1931 m., Nr. 7, p. 4).

Žiūr. nr. 1001a, 17; 1073—74, 1094.

1126. T o t o r a i t i s, J., Senovės liekanos ir mitologiški atminimai. „Šaltinis", 1906 m., Nr. 22, 24—25, p. 342, 376 ir 391.

Šio strp. tąsa *žr. nr. 1127.*

* * 1127. T o t o r a i t i s, J., Senovės liekanos ir lietuvių mytologiški atsiminimai, Lietuvių Tauta, kn. I, dal. 2, 1908, p. 177—204.

Žiūr. nr. 1004a.

Yra sužymėta tarp kitos įdomios medžiagos m i t o l o g i š k ų dainų.

(1128. T o t o r a i t i s, J., Liškevos piliakalnis ir Vokės raganos. Lietuvių Tauta, kn. I, dal. 2, 1908, p. 204—208).

1129. T u č a s, P., Ragana ant laužo Ukmergėje. „Lietuvos Aidas", 1936 m., Nr. 130 (2746), III. 20, p. 4.

(1130. T u m a s, J., kun., Apie lietuvių namą. L. M. Dr-jos visuot. 1907—08 metų susirinkime paskaita (1908. IX. 5—6 (18—19 d.), „Draugija" 1908, p. 105).

1131. T u m a s, J., kun., Kalbamieji žmonės, „Švietimo Darbas", 1921 m., Nr. 3—4, p. 116—120; Nr. 5—6, p. 3—10.

Žiūr. nr. 679, 742, 765, 812, 953a, 1098, 1034—35, 1129.

(1132. T u r a u s k a s, J. (R. M.), Senovės kapų kalnai. „Viltis", 1910 m., Nr. 68).

1133. V. B., Vysk. M. Valančiaus gadynės papročiai ir prietarai. „Gimtasai Kraštas", 1934 m., Nr. 1, psl. 51—52.

Meškininkai (kaip jie su savot. papročiais priiminėta), burtininkai, pakaruoklių savot. laidojimas. Iš vysk. Valančiaus gan. laiškų ištraukos.

(1134. V a i d i l a s, P., Devintas Rusijos archeologų kongresas, „Varpas", 1893 m., Nr. 9).

Yra atpasakotas Mierzyńskio referato apie Krivę *(žiūr. nr. 382)* turinys.

(1135. V a i s g a m t a s: Vaisiû dievaitis, „Auszra", 1883 m., Nr. 4, p. 97).

(Žodžių paaiškinimas prie L. Kondratavičiaus vertimo „Margis").

* 1136. V a l a n č i u s (Wołonczewskis), Motiejus, Żemaijtiu wiskupiste.
Žiūr. nr. 233, Plg. II. p. 168—196. Vysk. Valančius nurodo dar 17-me amž. labai daug senojo kulto reminiscencijų, žavėjimų, etc. (II d., 178—196 p.).

1137. V a l a n č i u s, M., Palangos Juzė, par. 1869.
Aprašoma žemaičių papročiai, vestuvės etc. *Žiūr. nr. 1068.*

(1138. V a r n a s, kun., Senovės kapų kalnai, „Viltis", 1910 m., Nr. 63).

1139. V a s a r o s saulėgrąžų šventei artėjant. „Trimitas", 1933 m.; Nr. 24 (VI. 15).

1140. V e c k e n s t e d t, Edm., Mytai, pasakos ir legendos Žiamaicziu. Lietuviszkai iszguldė J. S z l i u p a s. I dalis. Plymouth, Pa. 1897 (191 psl.). Atsp. iš „Vienybė Lietuvninkų", 1897, Nr. 15—33, 35—51.
Br 3996, 3999. Žiūr. nr. 889. Rec.: (vok.) *J. Bs.,* „Auszra" 1883 m. Nr. 8—10, p. 272—277.

1141. V e c k e n s t e d t, Edm., Mytai, pasakos ir legendos Žiamaicziu. Lietuviszkai išguldė J. S z l i u p a s. (II dalis). Plymouth, Pa. 1900. Atsp. iš „Vien. Lietuvn." 1898, Nr. 1—50, 1899, Nr. 1—14.
Br 4489 (tiksliai sužymėta), plg. ten *nr. 4153, 4315. Žr. nr. 889.*

1142. V ė v(e r s y s), Betygala (korespond.), „Auszra", 1885 m., Nr. 2—3, p. 61.
Apie senojo tikėjimo dievus. *Žiūr. nr. 1041.*

1143. V ė v e r s y s, Dar apie krivulę. „Auszra", 1885 m., Nr. 2—3, p. 64.
Žiūr. nr. 886, 950a, 959, 987, 991, 1060, 188, 1143.

1144. V e v e r s y s, Diena priesz szventą Joną (apie Panevėžį). „Varpas", 1889 m., Nr. 6, p. 83—84 (Papročiai).
Žiūr. nr. 1068.

1145. V i d i v u t o vėliavos antrašas (minimas pas Grunau, K. Jaunius), „Vilniaus Žinios", 1905 m., Nr. 55.
Plg. nr. 977—78, 983. Vidiv. vėl. iliustr. žr. „Ūkininko" 1927 m. Nr. 19 (V. 5).

(1146. V i n g e l a, A., Ten, kur Girinis viešpatavo (įspūdžiai iš lietuviškos „taigos"). „Mūsų Kraštas", 1935 m., Nr. 23, p. 3).

(1147. V o l t e r i s, Ed., Prof., Apie senovės lietuvių tikybą.
Paskaita Liet. Mokslo Draugijos visuotiname susirinkime, 1908 m. rugpiūčio mėn. 5—6 d. (18—19). Pranešimas „Draugija", 1908 m., p. 105.

(1148. W o l t e r, E., (Lokavos kalns). Gidymai su burtais. Burtai MLLG V (1911), p. 198—202).
Žiūr. nr. 1001a.

(1149. V o l t e r i s, E., Kai kurie iš senovės Lietuvos gyvulių. Iliustr. Lietuva, 1927, Nr. 38 (91), p. 306—307).
Plg. nr. 1012c, 1012d, 1012e.

1150. V o l t e r i s, E., Alkiai ir alkvietės — Lietuvos šventovės ir jų vadinimas. „Akademikas", 1933 m., Nr. 4.
Žiūr. 933a, 947, 1037, 1111, 1114, 1118.

1151. **V o l t e r i s**, E., Vytauto Didžiojo laikų laidotuvės ir žmonių aukojimas. „Akademikas", 1933 m., Nr. 6.

1152. **V o l t e r i s**, E. Prof., Aisčių kilmės ir protėvynės klausimas. „Akademikas", 1936 m., Nr. 13—14, p. 263—264.

Lavonų deginimas.

1153. **V o l t e r i s**, E. A., D. L. Kunigaikščio Kęstučio 1351 metų priesaika ir senieji lietuvių prietarai. „Židinys", 1936 m., Nr. 4, psl. 453—455.

Volterio kiti čia suminėtieji dalykai, *žiūr. nr. 36, 40, 41, 47, 60, 65, 69, 72, 85, 98, 99, 149, 361, 464, 536—640, 634, 635, 786—793, 794—794n, 795a—795e, 889, 893—902, 924, 1147—1152.*

1154. **Ž**. Senovės lietuvių tikėjimas, „Vilniaus Rytojus", 1930 m., Nr. 29, 30.

1155. **Ž a g a r a s**, A. I. B., Nauj. Žagarė (koresp.). „Auszra", 1885 m., Nr. 10, p. 355—56.

Minima Raktuvės piliakalnis. *Žiūr. nr. 1041.*

1156. **Ž i l e v i č i u s**, J., Mitologinė lietuvių muzikos pradžia, „Naujoji Romuva", 1936 m., Nr. 43, p. 840—841.

Sutrumpinta ištrauka iš J. Žilevičiaus veikalo, paruošto spaudai — „Muzikos Žinynas".

1157. **Ž i l i u s**, Jonas, Jonila, Istoriškai mitiški padavimai. 1 k n y g a Palemonas ir jo padermė. Klaipėda 1928 (68 p.).

Maišoma dievų mitologiški vardai su įvairiais legendariškais XI—XIII amž. kunčiais. Apskričių dievai — globėjai etc.

1158. **Ž i l i u s**, J. J., Istoriškai mitiški padavimai. 2 k n y g a. Liet. karalius ir jo giminė.

Žiūr. nr. 396. Rec.: *B. Sruoga*, „Liet. Aidas", 1928 m. Nr. 222.

1159. **Ž i l i u s**, J. J., Istoriškai mitiški padavimai. 3 k n y g a: Prutėnas ir Vaidevutis. Klaipėda 1929 (62 p.).

1160. **Ž i l i u s**, J. J., Istoriškai mitiški padavimai. 4 k n y g a. Gelionas ir Kurkas.

Žiūr. nr. 395. Visos keturios knygos yra tikras įvairiausių dalykų mišinys. *Plg. nr. 377—78, 648* (apie Kurką).

1161. **Ž i u r l y s**, J., Dr. Edm. Veckenstedtas mūsų tautosakos falsifikatorius? Mūsų Tautosaka, III (1931), p. 181—187.

Žiūr. nr. 889.

IV. PAPILDYMAI.

1. Šaltiniai.

1162. **A n n u a e L i t t e r a e S o c i e t a t i s** Jesv anni 1600. Antverpiae 1618. In min. 8⁰.

Psl. 564 apie lietuvių (šventus) dievų akmens: *„Alibi l a p i d e s non parui in horreis, in terra defossi, superficie plana sursum versus, non terra sed stramine confecti*

asseruantur, quos D e y v e s *appellant, atque ut custodes frumentorum et pecorum religiose colunt. Focus ipse ita ab omnibus observatur religiosè, it nemo accedere propriùs audeat; quòd si quis eum attingat, cum confractum iri credunt. Mactant porcellum lactante omni parte nigrum, quem coctum pater et mater familias, cum anu sacrifica comedunt; particulas autem tam ex porcello, quam ex aliis cibis, si qui forte parati fuerint, cum ter novem buccellis panis, anus in horreum defert, ubi dictum* D e y v e s *sola, remotis omnibus, placat. Ad quendam rusticum e morbo decumbentem daemon, specie deum referens venit, suadens, vt si pristinam recipere vellet salutem, pateram ceruisiae sibi quotannis offerret, et sextaferia ab omni opere abstineret. Alius* g a l l i *(551) nam ad ripam fluminis sacrificium annuum offerebat, quod aliquando in eius fluminis transitu grave periculum adiisset: illa oblatione placatum sibi fluuium reddere studebat. Nonnulli, quoties nascitur infans, ad lacum dedecunt hoedum, ibi capite et pedibus praecisis, truncum in lacum iniiciunt: quo ritu Deo gratias agunt, quod partus sit editus feliciter. Vulgo credunt feminam, quae non placato prius* D e y v e s, *Christiano eum non colenti nuberet, macie confectum iri; pecora, si quae in domum mariti, non facto pro illis oblatione, adduceret, esse interitura. Hos* l a p i d e s, *primum quidem* a e g r e, *ut demonstraret, adduci, potuere, veriti ne quod malum grave in poenam numinis violati incurrerent. At vbi viderunt impune a nostris suos deos abiecte tractari, et pedibus conculcari, stultitiamque suam rideri; tum et ipsi accurrere intrepidi, lapides* e f f o d e r e, *suamque in tam vilibus diis colendis stultitiam ridere et admirari non cessabant".* Psl. 978: *„Quidan rudissimi villani, opera nostrorum, prauam exuere consuetudinem colendi* l a p i d e m *quendam, quem horrei ac foecundatis, domesticae felicitatis deum putarunt".* Cituota iš *E. Volterio:* „Perkunastempel und litauische Opfer — oder Deivensteine, MLLG IV (1899), 393—395.

1163. **B e d n a r s k i S t a n i s ł a w Ks. T. J.: Geneza akademji wileńskiej. Odbitka z „Księgi pamiątkowej ku uczczeniu 350 rocznicy założenia uniwersytetu wileńskiego". Wilno 1929.**

Duota ištrauka iš „Archivum Societatis, dział. Poloniae, tom 50, folio 48: (Blogas katalikų Bažnyčios stovis Lietuvoje). *„Parochiae autem utriusque Episcopatus vix 800 numerantur. Haec ruditas multa secum incommoda trahebat, inde enim nascebatur, quod serpentes, viperas, aliasque creaturas pro diis colebat, varia sacrificia animalium, boum, porcorum, ovium, caprarum, gallorum, gallinarum illis offerebant. Alii deos segetum, alii pecorum, alii alios prout caeca gentilitas tradiderat mordicus retinebant"...*

1164. **B r a n d J. A. (1647—1691): Reisen durch die Mark Brandenburg, Preussen, Churland, Lievland... wie auch der Litthauer Lebensart, Gottesdienst, allerhand Ceremonien... angemercket etc. Wesel 1702, 23+516 in 8⁰.**

LUB Cs 853. Br 111.

99—101 *Begräbnüss — Ceremonien der Litthauer* (lietuv. tekstai). 101—102 *Beygläubige Gewohnheiten der Litthauwen* (Ypatinga — šventa liepa; *„...aberglaubisches volck es und koennen die übrige reliquien des Heydenthumbs nicht gantz aussgerottet werden"),* liet. k. žodynėlis, dainos.

1165. **C h y t r a e u s, David. Chronicon Saxoniae et vicinarum aliquot gentium, 1500—1593. 1593.**

De russorum religione, ritibus nuptiarum, funerum, etc. Epistola ad D. Davidem Chytraeum recens scripta, 1582.

1166. *Corpus constitutionum Prutenicarum, oder Koenigliche Preussische Reichs-Ordnungen, Edicta und Mandata. . . in drey Theil, . . . herausgeb. v. D. George Grube, Königsberg 1721.

LUB Fs 517.

I Teil, 72 psl.: *Recessus Generalis der Kirchen — Visitation Insterburgischen und anderer Littawischen Embter im Hertzogthumb Preussen. De anno 1638:* apie burtininkus, žynius etc. (*„Von den Wahrsagern und Ziegeinern)*, tekstą žiūr. nr. 86. Ištrauką paduoda *K. Jablonskis:* Lietuviški žodžiai Lietuvos oficijalinėje kalboje, 1936, 20—21. II Teil, psl. 41: *Land-Ordnung von Anno 1640: „Von Zauberey und Bockheiligung. Nach dem Zauberey in unserm Lande gemein und auch die Bockheiligung bey den Sudawen noch in Ubung sein mag, wollen wir alten unsern Ampt — Leuten. . . befohlen haben, fleissig darauff su sehen, und wo jemands befunden, es sey Mann oder Weib, so Zauberey treibet, oder dem Bockheiligen, und dergleichen Dingen anhaengig ist, soll es uns anezeiget werden, und. . . gestraffet werden.* 66 pus.: *Landesordnung von* Anno 1640, cap. 4: *„Weil auch die Zauberey, Wahrsagen, Buessen und was des Aberglaubischen Wesens mehr ist, sehr gemein wird, das man mehr solchen Leuten als Gott und seinem Worte nachlaeuffet, als sollen dieselbigen vom Leben zum Tode mit dem Schwerdt gestraffet werden. . ."* Psl. 382—383: *„Wegen des Processes in Hexensachen von Anno 1714.*

1167. David, L., Preussische Chronik.

Žiūr. nr. 42. Bd. I p. 23—64. Aprašyti prūsų dievai, Videvuto vėliavos rašto paveikslas (p. 40) etc.

1168. Decretales Summorum Pontificum pro regno Poloniae et Constitutiones Synodorum provincialium et dioecesanarum regni ejusdem ad summam collectae. Editae cura et studia Zenonis Chodyński et Eduardi Likowski. Tomus III (Complectens librum IV. et V. Decretalium et in Additam. Decreta Congreg. Decan. Dioc. Gnesn. et Posnan.). Posnaniae 1883.

Titulus XXI. *De sortilegiis* (psl. 194—197). Cap. III. Psl. 196: „Vilnensis an. 1717. *Pastoribus, inquit, animarum inculcamus, quatenus sagas et maleficos a pernicioso illo cum daemone commercio in concionibus et catechismis dehortentur et deterreant".*

Cap. VI. Recensentur et damnantur nonullae superstitiones vigentes in Samogitia: Pastoralis Karpiana. (Žiūr. nr. 1177). *Adhuc vigent in hac dioecesi aliquae reliquiae paganismi et vanae observationes, quales sunt: 1) dum tonitru prima vice auditur, prostrati capite terram quatiunt et se invertunt. 2) In festo S. Joannis Baptistae in pagis et oppidis ignes succeduntur et ad eos congregati, maxime juniores, per ignem saltant, choreas ducunt, totam noctem in hac laetitia ac petulancia traducunt. 3) A Nativitate Dni usque ad Epiphaniam vespere mulieres fila ducere habent pro peccato, sed eo tempore convenientes in unam domum, maxime juniores, in solescunt, cum occasione proxima offensae divinae. 4) Feria 2 et 3 Paschatis perfundunt se aqua invicem excedendo etiam modum perfusionis, puellas aquis immergendo. 5) Feria 4 Paschatis vacant ab opere servili et tanquam celebrem habent, ne isto anno grando, tempestas frugibus noceat, et vulgo vocatur ista dies: Ladą Diena(!). Has et similes vanas observationes mandamus omnibus curatis, ut eas tanquam praeceptis Decalogi adversantes, tum verbo in cathechismis, tum aliis modis suaviter et fortiter eradicare studeant.*

1169. **Dusburgo kronika.**

Žiūr. nr. 44. Sudeginimas su apeigomis vokiečio, part. 3, c. 5. Apie šventus arklius (part. 3 cap. 5), žiūr. koment. Scr. rer Liv. I p. 54, psl. n.

1170. **G e r u l l i s, Georg, Dr., Die altpreussischen Ortsnamen, gesammelt und sprachlich behandelt. Berlin und Leipzig 1922.**

Vietovardžiuose (žemės vardyne) yra likę daug senojo kulto pavadinimų. *Dewitte* (114, 28 p.), *Dewslauks, Dewune, Dewynne, Dievupelis, Diwite, Kaucaliskis* (p. 58), *Kaukelawke* (p. 201), *Kavken* (p. 234), *Kurke* (paprastai yra tie žodžiai su paaiškinimais), *Alkayne* (138), *alka, Laumygarbis* (234 p.), *Patollen* (234 p.). Įvairiausiose formose užtinkama: *Kaukenynen, Kaukėnai, Kaukeyne,* ir t. t. *Laumygarbis* (242 p.), Milden (p. 34). *Potollen* (254, 94; 5). *Ragow, Ragav, Romaw* (p. 88)), *Rome, Romiten, Rummowe, Šventybrastis, Stabegaide, Stabayen, Stabelauken, Svent, Swenwtegarben, Swentyn, Swyntheynen, Swinteyn* — šventainė, etc. Rec.: *K. Būga:* TiŽ I (1923) p. 420—421. Plg. nr. *34, 35, 62, 64, 76, 91, 165, 1181, 1182.*

1170a. **G i e d r a i č i o laiškas jėzuitų generolui.**

Žiūr. nr. 47. Aleks. Brückner, Dzieje kultury polskiej, t. II (1931) psl. 371 (lenkiškas teksto vertimas).

1171. **H a r t k n o c h, Chr., Alt-und Neues Preussen.**

Žiūr. 52. Das V. Capitel: *Von denen zum Gottesdienst gewidmeten Oertern bey den alten Preussen* (p. 115—146; p. 116 ir 139 yra tas pats prūsų Romovės paveikslas su tradicine trejybe) . Das VIII. Capitel: *Von den heidnischen Pfaffen der alten Preussen* (p. 146—155). Das IX. Capitel: *Von der alten Preussen Goetzendienst* (p. 155—166). Das X - Capitel: *Von den alten Preussischen Festtagen* (p. 166—175). Das XI - Capitel: *Von den Hochzeiten der alten Preussen* (p. 175—180). Das XII - Capitel: *Von den Begräbnüssen der alten Preussen* (p. 181—191). Das XIII - Capitel: *Von der alten Preussen Hauszhaltung und gemeinem Leben* (p. 191—218. Plg. tokius pat Hartknoch'o traktatus lotyniškai *nr. 51* (§ 2 — § 7). Naudota Metrop. kunigų semin. egz.

1172. **H a r t k n o c h, Chr., Preussische Kirchen-Historien. Darinnen von Einführung der christlichen Religion in diese Lande, wie auch von der Conservation, Fortplanzung, Reformation und dem heutigen Zustande derselben ausführlich gehandelt wird. Frankfurt am Mayn und Leipzig 1686.**

Psl. 39, 152, 179, 190, 211. Naudota *K. Jablonskio* egz. *Plg. nr. 51, 52.*

1173. **H e i n r i c i Chronicon.**

Žiūr. nr. 55. Kronikos psl. 39 (relig.). Atitinkamos vietos Scr. rer. Livon I p. pagonių burtai, žr. komentarai psl. 55, pstb. p.); p. 66 (livių dievas — medis; žr. koment. psl. 66—67, pstb. I, Oliverus Scholasticus); p. 90 (pom. gyvenimas, moterų pasikorimas; žr. koment. t. p. pstb. e ir pstb. f.); psl. 108.

1174. **J a c o b s o n, Heinrich, Friedrich, Dr., Geschichte der Quellen des Kirchenrechts des Preussichen Staats, mit Urkunden und Regesten. Erster Theil: Die Provinz Preussen und Posen. Erster Band: Das k a t h o l i s c h e Kirchenrecht. Königsberg i. Pr. 1837.**

Žr. nr. 63. 1—242 p. (kat. bažn. teisės istorija). 1—328 p. Anhang: Urkunden — Sammlung. Nr. 7 (p. 20—59): S t a t u t a P r o v i n c i a l i a C o n c i l i i R i g e n s i s a n n o 1428 c o n g r e g a t i *(žr. nr. 63).* Nr. 8 (p. 59—72): S t a t u t a p r o v i n c i a e R i g e n s e s d. a. 1428 a b b r e v i a t a (psl. 64—65): *„...qui reiectis fidu-*

ena creatorum et sufragiis sanctorum (64 p.) *a creaturis, videlicet a tonitruo quod deum suum appellant, a serpentibus, vermibus, anibus et arboribus etc...*" (p. 65; *žr. nr. 63).* Nr. 52 (psl. 127—130): Statuta synodalia ecclesiae Sambiensis edita Regiomonti c. a. 1427 (psl. 287: Sauferei, Trinken; p. 292: Kindelbier).

1175. Jacobson, H. Fr., Die Quellen des Kirchenrechts des Preussischen Staats mit Urkunden und Regesten. Erster Teil: Die Provinz Preussen und Posen. Zweiter Band: Das evangelische Kirchenrecht. Königsberg i. Pr. 1839 (Geschichte d. Quellen des evangelischen Kirchenrechts der Provinzen Preussen und Posen).

Žr. nr. 63 Psl. 69 Recessus Generalis (tik paminėtas). Psl. 1—408 (bažn. teisės istorija). 1—225 p. Anhang (Urkunden — Sammlung). *Nr. (3 Urkunden — Anhang): Landesordnung von 1526): [Psl. (12)]: „Art. 32 Von zauberey vnd Bockheyligen. Nachdem Zaubery In vnserem Landt vnnd sonderlich das pockheyligenn auf Samlandt etwas gemain ist, wollen wir allen vnnsern Amptleuten Auch denen vom...*" *Nr. 8 Verordnungen gegen verschiedene abergläubische Missbräuche, 1541:* (psl. 20—21) *„...sönderlich mit opfferung der wichsenen bilder jnn menschlicher gestalt... nicht minder wichsene krentze.* Nr. 14. Andreas Ossiander's Visitations — Fragepunkte, 1551. (psl. 48): 1) *„ob nicht ymand sey, der da Abgotterey vnnd falschen Gottes Dinst treybe, heimlich oder offenlich.* 2) *Ob nicht ymand sey, der da Zauberey treyb oder ime andre mit Zauberey lass helffen oder dienen...*" Naudota prof. A. Janulaičio egz.

1176. Jeroschin, Nicolaus, Kronike von Pruzinlant. Scr. rer. Prussicarum, I (1861) psl. 348, eil. 4020 sqq.

Apie Romovę, Krivę etc. Plg. Dusburgo kron. III c. 5 (*žr. nr. 44*).

1177. Karp, Michael, Josaph., Epicopus Samogitiensis. Epistola Pastoralis ad clerum dioecesis Samogitiensis ex mandato illustrissimi, excellentissimi ac reverendissimi domini, D. Josaphati Michaelis Karp, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopi Samogitiensis. Edita et impressa anno domini 1737. Vilnae (Typis Academicis Societatis Jesu).

Caput III. De maleficis et superstitiosis (p. 14): *„...notitiam accepimus, quod in hacce Dioccesi Nostra Samogitiensi quidam Nobiles... non verentur mulieres ex levi imo levissima aut penitus nulla conjectura sibi de maleficiis suspectas per aquarum supernatationem experiri, easq; tandem torturis gravissimis afficere; ...igne etiam vivas comburere, aut alio genere mortis enecare...*" Psl. 16 (apie Žemaičių prietarus, žr. nr. 1168).

1178. Kleinas Danielius: Neu Littauisches ... Gesangbuch ... — Naujos giesmjų knygos .... Karalauczuje 1666.

Įžangoje yra įdomios lotyniškos eilės su lietuviškais deivių vardais. Plg. *J. Gerulis:* Senieji lietuvių skaitymai, 1927, 302.

1179. Krollmann, Chr., Eine merkwürdige samländische Urkunde. AF, XI Jahrg., Heft 1 (1933), p. 32—38.

Statuta Sambiensis episcopi (für die Geistlichen seiner Diözese). Apie šermenis, p. 34. Psl. *„Item a crapula et ebrietate et illo abuso (!) potandi, quo se ad equales potus et immoderatos obbligant, et a potacionibus Pruthenorum, que serme dictuntur,*

et ab illis eciam, que fere ad medium noctis vel ultra se extendant, abstineant diligenter". Žiūr. nr. 27, 61.

1180. Kromer, M., Polonici Regni cum adiunctis provinciis descriptio, išl. in Scriptores rerum Polonicarum, Krakòw, 1894, t. XV, psl. 174.

„. . *Reperiuntur tamen multi inter silvas degentes, praesertim in Samagitia, qui solem et lunam, serpentes, arbores eximias et lucos seu praesides eorum, daemonios et lares pro diis colunt. His lac, mel, fruges et cibos coctos libant, mortuis etiam inferias super sepulchris ponunt et incantationibus magicaque arte multum utuntur*". Tą ištrauką mini *J. Fijalek:* Uchrześcijanienie Litwy przez Polskę. Polska i Litwa w dziejew. stosunku, 1914, p. 301, pst. 1.

1181. Kurschat, Friedr., Littauische-deutsches Wörterbuch. Halle a. S. 1883 (p. 529).

Apgėbai, Jagaubis, baubis, wélnias, welniawà, welniksztis, wèls, wėlės, diewė, deiwės, giltinė, deiwys, Kaukanius, Kaukas, Kaukoras, Kaukiénai, kirvis, krivule, Gabiáuja, Gabwartas, bildukas, bangputys giltinė, graudulinis, Pykùlas, Lauksargiai, laumė, laumžirgis, monai, Žemìjna, Žempati, Žynė. Žiūr nr. 34, 35, 62, 64, 76, 91, **165, 1170.**

1182. Lietuvos apgyventos vietos. Pirmojo visuotinojo Lietuvos gyventojų 1923 m. surašymo duomenys. Finansų Ministerija. Centralinis Statistikos Biūras. Kaunas 1925.

Vietovardžiuose yra daug mitologiškų liekanų: ***Aitvariškiai, Laumaičiai, Laumakiai, Laumalinkos, Laumėnai, Pašventupės, Šventybrastis, Apidėmės (Apidomės)*** km., ***Epidėmės*** km., ***Dievaičiai, Dievogalos, Dievalis, Raganiškiai, Raganynės, Ragiškiai*** etc., ***Vaideliotai, Vaidylai, Vaidilionai, Šventupis, Šventarėčius*** ir t.t. ***Kaukalnis*** (Alvito v.), ***Velniakalnis*** (Rok. v.), ***Paalkupė*** (Pan. apskr.), „Vyr. Žinios", Nr. 261, 262. Žemės vardyne yra daug tokių reminiscencijų. Žiūr. registerius (vietovardž.): Istorijos Archyvas. XVI-tojo amž. inventorius, išld. *K. Jablonskis,* Vyt. D. un-to bibl. leid. 1935. Akty Vilenskoj kommisiji t. I— XXXIX (1865—1915). Litovskaja Metrika (Russkaja istorič. biblioteka, t. XX, XXVII, XXX, XXXIII), Opis dokumentov Vilenskago Centralnago aschiva drevnich aktovych knig. 1901—1913 (t. I—X) ir kt. rinkiniai. ***Žiūr. nr. 34, 35, 62, 64, 76, 91, 165, 1170, 1181.***

Dr. St. Gruodis

Eutanazija[1]

(Euthanasia)

4. Eutanazija dorovės atžvilgiu

Įvertindami eutanaziją dorovės atžvilgiu, galvoje turėsime eutanaziją plačiąja ir griežtąja prasme, nes eutanazija negriežtąja prasme, kaip jau pačioje pradžioje paminėta, nesudaro ypatingų sunkenybių.

Moderniosios etikos atstovai, norėdami įtikinti, kad jų siūlomoji eutanazija dorovės atžvilgiu esanti visai nekaltas dalykas, visų pirma, operuoja pasigailėjimo jausmu. Reikia pasakyti, kad šis argumentas psichologiškai stipriausiai veikia. Bet pasigailėjimo jausmas, kaip ir kiekvienas jausmas, pats yra akla jėga, reikalaujanti proto kontrolės ir vadovavimo. Todėl ji negali būti žmogaus, protingos būtybės, elgimosi norma. Taigi iškeltam klausimui įrodyti reikia racijonalių argumentų, ir juos stengiamasi imti iš bendros pažiūros į žmogų, jo gyvenimo tikslą ir jo santykius su kitomis būtybėmis. Vieni iš jų eutanazijoje nemato nieko blogo todėl, kad, pasak jų, žmogus esąs visiškas savo gyvenimo suverenas, galįs elgtis su savo gyvybe, kaip tik patinka.[2]) Tai yra daugiau ar mažiau individualistinė pantejistinė pažiūra. Kiti, priešingai, žmoguje mato mažą dalelę didelio socijalinio organizmo, kuriam žmogus nelygtinai esąs subordinuotas ir su kuriuo šis organizmas galįs elgtis, kaip norįs.[3]) Tai yra daugiau ar mažiau materijalistinė komunistinė pažiūra.

Šios pažiūros yra griežtai priešingos ne tik Dievo apreiškimui, bet ir sveikam protui. Žmogus nėra aukščiausias, nelygtinasis savęs viešpats. Kaip visas pasaulis, taip ir jis yra tik Aukščiausiojo Kūrėjo kūrinys. Iš Dievo žmogus yra gavęs savo pradžią, savo būtybės konstitutyvias dalis; Dievo pagalba yra reikalinga, kad žmogus galėtų egzistuoti ir savo galias paversti iš potencijos į aktą. Taigi, gyvybė yra brangi Dievo dovana. Iš kitos pusės

---

1) Pradžia nr. 1 (1936) 3—16.

2) K. Binding, Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens, 67.

3) E. Mann, Die Erlösung der Menscheit vom Elend. Weimar 1922.

gyvybė drauge yra ir didelė priedermė. Dievas, būdamas žmogaus būtybės pradžia, yra drauge ir jos pabaiga, aukščiausias gyvenimo tikslas. Dievas nebūtų Dievas, jei Jis nebūtų paskyręs žmogų sau, bet būtų paskyręs kam nors kitam. Be to, šį savo aukščiausią tikslą — susijungti su Dievu — žmogus gali pasiekti, tik sąžiningai išpildydamas Dievo skirtą uždavinį, atseit, sąžiningai atlikdamas visas savo priedermes Dievui, artimui ir sau pačiam. O tų savo priedermių jis negalės kitaip atlikti, kaip tik stropiai palaikydamas vienybę tarp kūno ir sielos, kitaip sakant, palaikydamas savo fizinę gyvybę. Iš čia išplaukia aiški išvada, kad pagrindinė žmogaus teisė yra teisė į savo gyvybę. Šią teisę žmogus gauna nuo pat savo prasidėjimo valandos, ir joks žmogus negali savivališkai atimti iš jo šios teisės, kaip ir joks žmogus negali atleisti jo nuo priedermės siekti galutinį tikslą. Kita vertus, žmogus nėra nelygtinas savo gyvybės suverenas, galįs ja disponuoti savo nuožiūra. Ne! Jis yra tik kuklus šios gyvybės valdytojas, šeimininkas, turįs teisę pasinaudoti ja Dievo skirtiems tikslams pasiekti. Todėl kiekvienas savivališkas pasikėsinimas prieš savo ar svetimą gyvybę yra pasisavinimas svetimų teisių, įžulus įsibrovimas į vienam Dievui rezervuotą teisinę sferą — veiksmas griežtai draudžiamas.

Bet žmogaus gyvybė nėra aukščiausias, nelygtinas gėris. Ji yra, tiesa, labai svarbi, bet vis dėlto tėra priemonė galutiniam tikslui pasiekti. Gali pasitaikyti, kad tas ar kitas individas savo nedorovingu, bent objektyvioje tvarkoje, elgesiu pastato į pavojų betarpiškai atskiro asmens ir tarpiškai taip pat visos visuomenės egzistenciją. Šitokiu savo kriminalinio pobūdžio elgimusi pasikėsintojas sueina į koliziją su tais tikslais, kuriuos Dievas turėjo, tverdamas pasaulį ir žmones. Šitokiais atvejais Dievas gali suteikti ir kitoms būtybėms išimtinai vien savo teisę disponuoti svetima sunkiai nusikaltusia gyvybe. Nepripažinti tokios galimybės reikštų Dievo veikime matyti tikrą nelogiškumą: Dievas nori ir net įsako siekti tam tikrą tikslą, bet nenori leisti pasinaudoti būtinai reikalinga priemone įsakytam tikslui pasiekti. Atsitikimai, kada Dievas netaikina savo griežto draudimo tiesiog atimti kitam žmogui gyvybę, nėra palikti subjektyviai suinteresuoto asmens nuožiūrai, bet yra griežtai precizuoti. Einant sutartinu tradicinės, atseit, krikščioniškos moralės mokslu, tik šiais atsitikimais tėra leista tiesiog atimti kam nors gyvybę: 1) kai iškyla reikalas gintis nuo neteisingo ir neteisaus užpuoliko ir nėra kitos pakankamos priemonės;[4]) 2) kai karas belieka vienintelė priemo-

---

[4]) S. Thomas, 2, 2, q. 64 a. 7. Čia šv. Tomas, tiesa, mato dar netiesioginį gyvybės atėmimą. Bet kiti teologai pripažįsta užpultajam teisę gintis, atimant net tiesiog užpuolikui gyvybę, pav., De Lugo, De Justitia, disp. 10, nr. 149. Ball. - Palm. Th. Mor., II, n. 888 Wouters, Th. Mor. I, n. 746.

nė valstybei apsisaugoti nuo neteisaus ir neteisingo užpuoliko[5]) ir 3) kai iškyla reikalas didžiausia bausme sudrausti labai sunkiai nusikaltusį asmenį ir tuo būdu sėkmingai patikrinti visuomenės gerovei reikalingą saugumą.[6]) Visais kitais atvejais tiesioginis svetimos gyvybės atėmimas yra griežtai smerktinas, nuodėmingas veiksmas. Tai yra sunkus nusikaltimas Dievui, visuomenei, nukentėjusiam asmeniui. Tik svarbiame reikale yra leidžiama netiesiog atimti sau ar kitam gyvybę, atseit, galima daryti tokį veiksmą, kuris savaime dar nėra žudąs gyvybę, bet gali būti daugiau ar mažiau pavojingas gyvybei; tačiau ir tai leistina yra tik tuo atveju, kai nėra kitos priemonės tikslui pasiekti ir veikiant vadovaujamasi gera intencija. Šitokie yra dėsniai, kurie reguliuoja normas mūsų elgimosi su svetima ar sava gyvybe. Jie išplaukia iš esminių žmogaus santykių su Dievu, aplinkiniu pasauliu ir savimi pačiu. Todėl jie yra griežtai privalomi be skirtumo visiems žmonėms, vis tiek, kokiame amžiuje gyventų ir kokį darbą dirbtų. Gali keistis jų pritaikinimo sritis, bet jie patys nesikeičia, kaip nesikeičia iš esmės ir pati žmogaus prigimtis. Nėra iš esmės skirtingų dėsnių, kurie, pav., vienaip leistų elgtis su savo ar svetima gyvybe kariui, kitaip teisėjui ir dar kitaip medikui. Yra viena ir visiems privaloma etika ir drauge vienas ir visur tas pats kategoriškas reikalavimas respektuoti žmogaus gyvybę, vis vien, kieno ji yra.

Bet moderniosios etikos atstovai nelabai nori sutikti su šitokiu griežtu reikalavimu. Jiems atrodo, kad ką tik minėtojo griežto reikalavimo turį būti daugiau išimčių, nekaip tradicinė moralė leidžia. Visų pirma, jie norėtų turėti daugiau laisvės psichiškai nesveikų ir šiaip kitų, anot jų, beverčių ar mažaverčių elementų atžvilgiu. Jie norėtų mažinti jų skaičių, net tiesiog atimdami jiems gyvybę. Kad tai turi būti leistina, jie bando įrodyti maždaug tuo pačiu būdu, kaip ir tradicinė moralė aukščiau nurodytas išimtis. Pagrindinė jų mintis yra ši: Beverčių ir mažaverčių elementų skaičius valstybėje pastaraisiais laikais ėmęs labai sparčiai didėti, o pilnaverčių individų — proporcingai mažėti. Jei valstybė greit ir energingai nestosianti į kovą su bepročiais, silpnapročiais, ligoniais, sergančiais sunkia ir nepagydoma liga, ir kitais pavojingais elementais, tai greit sveikieji turėsią ištirpti nesveikųjų jūroje, o tuo būdu turėsianti žlugti pati valstybė. Kita vertus, vienintelė sėkminga šios kovos priemonė esanti pasistengti dirbtinu, bet neskausmingu būdu praretinti jų eiles. Taigi, eutanazija turinti būti leistina. Autoriai, daugiau teistiškai nusiteikę, dar bando paremti savo mintį logiškumo ar tikslingumo trūkumu, kuris susidarytų Dievo veikime, atmetus eutanaziją: Dievas būtų paskyręs visuomenei tam tikrą tikslą ir nedavęs būtinai reikalingos prie-

---

5) 2, 2 q. 40.
6) 2, 2 q. 67 a. 2—3.

monės tam tikslui pasiekti. Kiti bando pasinaudoti šv. Tomo argumentu, kurį jis vartoja bausmėms prieš kriminalistus pateisinti: bausmės todėl yra leistinos, kad yra reikalingos.[7]) Bet, anot eutanazijos sekėjų, valstybei būtinai esanti reikalinga eutanazija — ji turinti būti leistina.

Bet su šitokia argumentacija jokiu būdu negalima sutikti. Išeitų, kad žmogus tik tiek beturįs teisės egzistuoti, kiek galįs prisidėti prie visuomeninės gerovės. Kai tik individas prarandąs tokią galimybę, tai tuo pačiu prarandąs ir teisę egzistuoti. Visuomenė turinti teisę šalinti iš gyvųjų tarpo nepageidaujamą narį, kaip fizinis organizmas šalina kiekvieną sau nenaudingą ir žalingą organą.

Bet tokia pažiūra yra perdėm klaidinga. Žmogus nėra totus quantus vien tik pro bono publico; santykiai tarp individo ir visuomenės yra toli gražu ne tokie pat, kaip tarp fizinio organizmo ir jo organų. Žmogus, protinga būtybė ir viso sutvėrimo viršūnė, yra paskirtas siekti tikslą, kuris kur kas pranešа šį pasaulį. Jis yra tam tikra prasme pats sau tikslas. Todėl joks žmogiškas autoritetas neturi teisės pasinaudoti juo, kaip priemone savo specifiniam tikslui pasiekti. Priešingai, kas tik pasaulyje egzistuoja, turi padėti žmogui pasiekti be galo aukštą ir kilnų jo tikslą. Taigi, jei mes griežtai pastatysime klausimą, kas kam galų gale yra sutvertas: ar individaas valstybei ar valstybė individui, turėsime pasirinkti antrąją alternatyvos dalį, būtent, kad valstybė yra sutverta žmogui. Tik su šitokiu klausimo išsprendimu derinasi Išganytojo žodžiai: „Nes ką padės žmogui, jei jis laimėtų visą pasaulį, savo gi sielai kęstų nuostolį? Ką žmogus duos savo sielai atvaduoti?“[8]) Žinoma, tai nereiškia, kad valstybė būtų individui visais atžvilgiais vien tik priemonė. Taip nėra. Kiekvienas individas turi valstybei aiškių priedermių, reikalaujančių iš jo nekartą labai didelės aukos. Tačiau tų priedermių buvimas negali pakeisti jųdviejų esminio santykiavimo būdo. Šitokiems santykiams tarp individo ir valstybės ir šiaip organizuotos visuomenės esant, aišku, ne kiekvienas, nors ir atsitiktinai iškilęs, reikalas jau tuo pačiu turėtų suteikti valstybei teisę disponuoti svetima gyvybe. Tokią teisę valstybė ar net atskiras individas gauna tik tada, kai reikalas yra pagrįstas pačia dalykų prigimtimi, kada jis, techniškai tariant, „est per se, sed non per accidens“. Šitoks reikalas, sekant tradicinės moralės mintimi, iškyla tik tada, kai, kaip aukščiau buvo nurodyta, individas savo objektyviai sunkiai nuodėmingais veiksmais pastato į pavojų kitų labai svarbių gėrių egzistenciją ir tuo drauge sueina į koliziją su tais tikslais, kuriuos Dievas turėjo, tverdamas pasaulį ir

---

[7]) „Bonum non indiget malo sed e converso. Illud. igitur quod est necessarium ad conservationem boni non potest esse secundum se malum. Ad conservationem autem concordiae inter homines necessarium est quod poenae malis infligantur. Punire igitur malos non est secundum se malum“ (5. c. Gent. 3, 146).

[8]) Mat. 16, 26.

žmones. Toliau žengti ir tvirtinti, kad bet koks svarbus reikalas jau tuo pačiu duodąs teisę valstybei ar net atskiram individui disponuoti nekalto žmogaus gyvybę, reikštų atsisakymą nuo objektyvių normų, reikštų sankcijonavimą dėsnio, kad tikslas pateisinąs visas priemones. Šitoks beprincipiškumas įvestų, be abejo, anarchiją doroviniame gyvenime arba vestų prie valstybės suabsoliutinimo. Ir viena ir antra išvada griežtai priešinga tiems tikslams, kuriuos Dievas turėjo, tverdamas žmogų. Tuo būdu apie suteikimą tokių plačių teisių valstybei ar net atskiram suinteresuotam individui negali būti nė kalbos.

Ne kitaip manė ir šv. Tomas. Jis jokiu būdu nemanė tvirtinti, kad bet koks svarbesnis reikalas jau tuo pačiu turėtų legalizuoti priemonę. Tai mes galime matyti iš jo pavyzdžio, sprendžiant klausimą, ar turi būti krikštijami dar negimę kūdikiai ar ne.[9]) Jei šv. Tomas būtų laikęsis dėsnio, kad reikalas pateisinąs priemonę, tai būtų, be abejo, priėjęs išvadą, kad esą leistina atimti motinai gyvybę, kad galėtų būti pakrikštytas dar negimęs kūdikis: antgamtinė kūdikio gyvybė, be abejo, yra kur kas vertingesnis gėris, nekaip natūrali motinos gyvybė. Bet šv. Tomas griežtai kratosi panašios minties. Tai jis daro, pasiremdamas apaštalo Povilo žodžiais: „Non sunt facienda mala, ut eveniant bona".[10]) Tokiu būdu ir tariamai bevertė ar mažavertė gyvybė, kadangi yra visai nekalta gyvybė, turi būti visų respektuojama. Ne jos kaltė, kad ji tokia gimė šiame pasaulyje. Tuo daug kalta pati visuomenė. Ji savo girtavimu, seksualiu palaidumu, netoleruotinu iš vienos pusės liuksusu, o iš kitos pusės skurdu užteršia pačios gyvybės šaltinius arba palaužia jauną, gležną gyvybę tuo momentu, kai ji daugiausia reikalauja svetimos pagalbos. Būtų tad didžiausias nelogiškumas ir barbariškumas priversti niekuo nekaltas aukas prisiimti visą skaudžią atsakomybę už ne iš jų kaltės kilusią negerovę, o kaltininkams leisti ir toliau varyti pragaištingą darbą! Kur kas tikslingesnis ir teisingesnis dalykas yra pasistengti užtvenkti pačius negerovių šaltinius, nekaip žudyti negerovių aukas. Iš to, kas pasakyta, aišku, kad eutanazija plačiąja prasme nėra būtinai reikalinga priemonė valstybių egzistencijai apsaugoti, ir ryšium su tuo dar labiau ryškėja jos neleistinumas doroviniu atžvilgiu.

Reikia pasakyti, kad su šitokia išvada sutinka nemaža eutanazijos sekėjų. Bet užtat jie yra pasiryžę dar griežčiau kovoti už eutanazijos griežtąja prasme pripažinimą, atseit, kada ligonis serga sunkia ir nepagydoma liga ir rimtai prašo sutrumpinti jo vargingo gyvenimo dienas. Jų nuomo-

---

9) 3 q. 68 a. 11.

10) „Ad tertium dicendum, quod non sunt facienda mala ut vieniant bona, ut dicleur Rom. 11, 8; idco non debet homo occidere matrem, ut baptizet puerum. Si tamen mater mortua fuerit vivente prole in utero, debet apreriri, ut puer baptizetur". (T. p.).

ne, čia esą ne kas kita, kaip tik vienos mirties priežasties pakeitimas kita priežastimi; skirtumas esąs tik tas, kad pasirinktoji mirties priežastis esanti mažiau skausminga; bet juk niekas negalįs drausti vengti skausmų, kai jų galima išvengti. Prieš tokį priežasčių sukeitimą, atrodo, nieko negalėtų turėti nei Dievas nei visuomenė, nes ligonio gyvenimo valandos esančios suskaitytos; todėl jo mirtis nebūtų niekam nuostolis, priešingai, daugeliui — sunkios naštos palengvinimas.

Visai sutinkame su tuo, kad geras dalykas yra pasirūpinti palengvinti artimui sunkią jo naštą; taip pat nesmerktinas yra dalykas vengti nereikalingų skausmų. Bet visa tai turi būti siekiama geromis priemonėmis. O šiuo atveju pasirinktoji priemonė kaip tik ir nėra gera. Tariamai nekaltas mirties priežasčių sukeitimas nėra jau toks nekaltas dalykas, kaip tai pirmu pažvelgimu gali atrodyti. Iš tikrųjų yra tai ne kas kita, kaip tiesioginis svetimos gyvybės sutrumpinimas, padarytas savo valia. Tuo pačiu yra tai pasisavinimas svetimų teisių, įsibriovimas į vienam Dievui rezervuotą teisinę sritį. Nieko čia negali pakeisti paties ligonio sutikimas ar net prašymas, nes atskiras žmogus, kaip matėme, nėra visiškai nepriklausomas savo gyvybės suverenas ir todėl negali kitam suteikti teisės disponuoti savo gyvybės. Ligonio sutikimas ar net prašymas gali, tiesa, padaryti, kad toks veiksmas nebus, griežtai imant, neteisingas jo paties atžvilgiu (scienti et volenti non fit iniura), bet jis jokiu būdu negali padaryti, kad toks pasielgimas nebūtų neteisingas Dievo atžvilgiu. „Kadangi, nors ir maža gyvybės kibirkštėlė, užsilikusi ligonyje, — teisingai pabrėžia Paryžiaus medicinos fakulteto dekanas Thierry, — yra labai brangus, mums paties Dievo patikėtas šventas dalykas, todėl mes esame įpareigoti stropiai ją saugoti. Kaip neleistinas dalykas yra trumpinti gyvybę metais ar mėnesiais, taip lygiai neleistinas dalykas yra trumpinti jos net valandėlėmis".[11])

Tą pačią tiesą dar temperamentingiau pasako Dr. Donnat: „Nors per klaidą trumpinti ligoniui gyvenimą, kurį tykoja išplėšti mirtis, net trumpą valandėlę mums atrodo didžiausiu nusikaltimu".[12])

Bet toks griežtas draudimas sutrumpinti ligonio skausmingo gyvenimo valandas, eutanazijos sekėjų nuomone, jokiu būdu negalįs būti suderintas su tobulu Dievo gailestingumu. Kaip be galo gailestingas Dievas galįs versti ligonį be reikalo kankintis ištisomis savaitėmis ar net metais?! Taip, būtų, be abejo, tikras Dievo beširdiškumas ir net žiaurumas, jei kentėjimas apskritai ir fizinis skausmas atskirai neturėtų gilesnės pras-

11) Fr. Walter, Euthanasie und die Heiligkeit des Lebens, 90.

12) „Enlever, fût-ce par erreur, une minute à l'existence que guette le néant, nous paraît le plus grand des crimes". Žr. G. Kiselstein, L'euthanasie, 22.

mės ir Dievas negalėtų kentėjimo pagalba pasiekti labai kilnių ir aukštų tikslų. Bet iš tikrųjų taip nėra. Kentėjimas visų pirma yra labai gera priemonė vyriausiam viso sutvėrimo tikslui, būtent, Dievo išorinės garbės padidinimui, pasiekti. Bepigu, jei žmogus pasilieka Dievui ištikimas pasisekimo ir džiaugsmo valandėlėmis. Tai nėra jau toks sunkus dalykas. Kas kita, kai ateina bandymo valanda, kai gili dvasios kančia ar fizinis skausmas ima raižyti žmogaus širdį. Pasilikti Dievui ištikimas ir tokiu metu reiškia, be abejo, didesnį Dievo autoriteto pripažinimą, gilesnės meilės pareiškimą Jam ir ryšium su tuo didesnį Jam prideramos garbės atidavimą.

Bet, eutanazijos sekėjų nuomone, šitoks Dievo pasielgimas kaip tik ir atrodo toks beširdis ir egojistiškas: Jis savo garbei padidinti reikalaująs iš žmogaus tokio skaudaus bandymo!

Taip, šis priekaištas būtų visai vietoje, jei kentėjimas ar skausmas neturėtų pačiam žmogui jokios gilesnės prasmės. Taip iš tikrųjų nėra. Kentėjimas ir skausmas yra daugeliu atvejų žmogui naudingas ir išganingas. Visų pirma, jis padeda suprasti tikrą sutvertų dalykų vertę, apsaugodamas nuo per didelio prie jų prisirišimo. Kentėjimas nekartą padeda labai aiškiai ir giliai suprasti nedorovingo elgimosi padarinius, kartu sužadindamas didesnį pasibjaurėjimą nuodėme ir griežtesnį pasiryžimą ja kratytis Savo akivaizdumu ir gyvu realumu jis padeda lengviau suvaldyti aistras ir nuvalyti savo sielą nuo įvairių dvasinių puvėsių. Kaip tik kančios metu žmogus išmoksta kelti savo žvilgsnį aukštyn, suranda pamestą tiesos ir doros kelią. Labai gražios iliustracijos šiai minčiai pavaizduoti duoda Dostojevskio[13]) ir kitų jam giminingų rašytojų romanai. Kentėjimas išmoko žmogų nuolankumo, kantrumo, stiprumo, ištesėjimo ir kitų brangių dorybių; jis užgrūdina žmogaus charakterį, padaro jį daugiau pasirengusį įvairiems netikėtumams. Labai vykusiai sako A. Jakštas, kad kas nėra ragavęs kentėjimų, tas amžinai pasiliks naivus vaikas, nors ir būtų jau pražilęs išminčius.[14]) Kentėjimas drauge labai sušvelnina žmogaus sielą, padaro ją ypačiai jautrią svetimam vargui bei skausmui, išugdo joje tikrą meilę, didvyrišką pasiaukojimą. Šis dalykas sužavėjo net patį Übermensch'o kūrėją Nietsche; iš jo lūpų, atrodo, nesąmoningai išspruko šiaip jo pasaulėžiūrai svetimi žodžiai: „Ar jūs nežinote, kad tik ši, atseit, kentėjimo, drausmė išugdė visą lig šiol pasiektą pažangą?"[15]) Be to, kentėjimas, priimtas antgamtinio gyvenimo šviesoje, padeda neatmezgamai sujungti savo sielą su Tuo, kuris taip pat išgėrė

---

13) Pav., Prestuplenie i nakazanie.
14) Pikto problema, Kaunas 1935, 131.
15) Ew. Meltzer, Das Problem der Abkürzung „lebensunwerten" Lebens, 37.

skausmų taurę ligi dugno, kad galėtų patikrinti neskausmingą ir garbingą amžinatvę. Tuo būdu kentėjimas virsta žmogui tikra charakterio, tobulybės mokykla, kur žmogus gali greit surasti savo geresnį „aš" ir gali trumpu laiku pakilti iki šiaip nepasiekiamų dvasios viršūnių. Kentėjimo tad metas nėra be prasmės praleistas laikas, bet nuolatinis krovimas tokių turtų, kurių „nei vagys neiškas ir nei rūdys bei kandys nesugadins".[16]) „Bet daugeliui — atkerta eutanazijos gynėjai — kentėjimas nėra prisikėlimo, bet nupuolimo proga: pastumia nevieną į nekantrumą, nusiminimą ir kitas nedorybes." Negalima sutikti, kad daugeliui taip atsitiktų. Bet jei vienam kitam tai atsitiktų, tai būtų ne Dievo, bet paties žmogaus kaltė. Dievas nė vienam neužkrauna nepakeliamos naštos. Juo sunkesnis patikėtas uždavinys, juo daugiau pažadėta malonių, tėviškos pagalbos. Tik žmogus turi pasistengti tų malonių prašyti ir su jomis bendradarbiauti. „Prašykite, ir bus jums duota; ieškokite ir rasite, belskite ir bus jums atidaryta".[17]) Tai patvirtina dvasiškai aukštai iškilusių asmenų gyvas pavyzdys ir gilus išvidinis patyrimas. Bet jei žmogus sąmoningai nusigręžia nuo Dievo, paniekina Jo teikiamą pagalbą ir paskui negali pakopti taip aukštai, kiek reikalinga, ir išteséti ten, kame reikia išteséti, tai kaltę už tai turi priskirti ne Dievui, bet pačiam sau.

„Gerai, sutinkame, kad taip iš tikrųjų yra", atsako eutanazijos sekėjai: „Bet Dievas, visagalinti Būtybė, be abejo, galėjo pasirinkti mažiau skausmingų priemonių žmonėms skaidrinti ir tobulinti. O jei galėdamas vis dėlto nepasirinko, tai meta labai nesimpatingą šešėlį visam Dievo pedagoginiam darbui."

Kaip ribotos būtybės, mes, žinoma, negalime žinoti visų Dievo planų ir tikslų. Bet nemaža šviesos šiam klausimui nušviesti mums duoda, jei ne protas, tai bent Dievo apreiškimas. Iš jo mes sužinome, kad pirminio žmogaus padėtis buvo visai kitokia, nekaip dabar yra. Tobulas ir sąžiningas žmogus išėjo iš betarpiškų Dievo rankų. Be kentėjimų ir skausmų jis turėjo galutinai grįžti pas savo Sutvėrėją. Bet žmogus neišlaikė privalomo bandymo; įvyko nuodėmės katastrofa su visais skaudžiais padariniais. Lengvas būdas galutiniam tikslui pasiekti pasirodė žmogui nenaudingas. Dievui nieko daugiau nebeliko, kaip leisti žmogui eiti skaudesniu, bet jo paties pasirinktu keliu. Taigi, ne Dievas yra kaltas, kad dabartinis žmogaus kelias į dvasios viršūnes yra ankštas ir dygluotas; tai yra maištingos žmogaus dvasios padaras.

Be to, niekas žmogaus neįpareigoja ieškoti vis naujų skausmų arba didinti esančius. Jis turi teisę vengti naujų kentėjimų ir mažinti esančius. Tik tai turi būti daroma leistinomis priemonėmis; o tokių priemonių šiandien

---

16) Mat. 6. 19.

17) Mat. 7. 7.

medicina jau turi nemaža. Tai žmogus gali daryti ir paskutinę savo gyvenimo valandą, ypač jei skausmai yra labai dideli ir yra pavojaus, kad nekantrumas gali pastumėti jį į kurią nuodėmę. Tik, žinoma, visų pirma yra griežta priedermė sutvarkyti visus savo dvasinius ir materijalius reikalus: nuo mirties valandėlės pareina paties žmogaus amžinas likimas ir jo paliekamos šeimos gerovė. Šiaip, jei nėra ypatingų sunkenybių, ligonis turi stengtis praleisti paskutinę savo gyvenimo valandėlę visai sąmoningai. To reikalauja didelis tų valandėlių svarbumas.

Taip atrodo eutanazijos sekėjų argumentai krikščioniškos etikos šviesoje. Jie nieku būdu neįrodo, kad būtų leista tiesiog atimti gyvybę nekaltam žmogui. Toks veiksmas yra griežtai smerktinas. Čia nesvarbu, ar gyvybė yra pilnavertė ar tariamai bevertė, ar ligonis su tuo sutinka ar nesutinka. Sąžinės balsas ir pozityvus Dievo žodis primena kiekvienam šventą ir nepakeičiamą įsakymą: „Neužmuši nekalto ir teisiojo".[18])

5. Eutanazija juridiniu atžvilgiu

Kaip žiūrėti į eutanaziją juridiniu atžvilgiu? Šis klausimas kyla todėl, kad moralinis neleistinumas ir juridinis neleistinumas nėra vienas ir tas pats dalykas. Ne viskas, kas moraliai neleistina, turi būti juridiškai neleistina, ir, priešingai, ne viskas, kas juridiškai draudžiama, yra moraliai tuo pačiu bloga. Mat, juridinis kokio nors veiksmo neleistinumas pareina nuo jo santykio su visuomenine gerove. Valstybė yra įpareigota drausti ir bausti tik tokius moraliai blogus veiksmus, kurie yra daugiau ar mažiau žalingi visuomenei. Čia galioja dėsnis: juo kuris veiksmas yra visuomenei žalingesnis ir pavojingesnis, juo turi būti aštriau draudžiamas ir baudžiamas. Ši valstybės pareiga yra labai svarbi. Todėl nuo jos pildymo valstybę gali atleisti tik labai svarbi priežastis, pav., kai dėl tokio priedermės vykdymo valstybei susidarytų dar didesnių nuostolių arba valstybė fiziškai nepajėgtų to darbo atlikti.

Lig šiol kiekviena kultūringa valstybė suprato, kad turinti saugoti kiekvieną nekaltą gyvybę, visvien, ar ji būtų genijaus ar paprasto žmogelio. Kiekvienas savivališkas kieno nors gyvybės atėmimas ar net pasikėsinimas prieš ją yra laikomas dideliu nusikalstamu darbu, vertu aštrios bausmės. Laikomas nusikaltimu net toks gyvybės atėmimas, kur to prašė nukentėjusis.[19]) Valstybė laikosi tos nuomonės, kad ligonio sutikimas ar net prašymas atimti jam gyvybę negali panaikinti to veiksmo neteisumo ir padaryti jo

---

18) Iš. 23, 7.

19) Lietuvos B. K. S. 460 skamba šitaip: „Kas nusikalto nužudęs, nužudyto įprašytas ir jo pasigailėjęs, tas yra baudžiamas: kalėti tvirtovės kalėjime ne ilgiau kaip trejus metus. Pasikėsinimas baudžiamas".

nežalingu visuomenei. Visuotinis įsakymas respektuoti ir saugoti artimo gyvybę, anot žinomo Austrijos teisininko Dr. L. E b e r m e y r'i o, yra kur kas svarbesnis ir vertingesnis dalykas, nekaip išpildymas atskiro asmens pageidavimų, susijusių su jo beveik jau užgesusia gyvybe.[20]) Valstybė nemano net savižudžiams pripažinti teisės disponuoti savo gyvybės. Yra valstybių, kuriose už pasikėsinimą atimti sau gyvybę yra baudžiama lygiai su kitais nusikaltimais: pav., Anglijoje ir Bolivijoje.[21]) Bet, jei valstybė nebaudžia, tai išplaukia iš to, kad čia bausmė yra ne visai tinkama priemonė norimam tikslui pasiekti. Savižudys yra asmuo, nusivylęs gyvenimu. Baudimas už pasikėsinimą reikštų ne ką kita, kaip jo pastūmėjimą, atkartoti kitą kartą tą pat, kas nepasisekė pirmąjį kartą. Bet valstybė neatsisako pavartoti bausmės tuo atveju, kai toks baudimas gali duoti teigiamų vaisių. Taip, beveik visose kultūringose valstybėse yra baudžiamas padėjimas[22]) ir patarimas[23]) nusižudyti.

Aišku, šitoks gana aštrus baudimas už nusižudymo kooperaciją ar bendrininkavimą būtų visai nesuprantamas, jei čia valstybė nematytų nieko pikto. Šitokiu savo nusistatymu valstybė parodo, kad nekaltų piliečių gyvybių teisinę globą laiko būtinai reikalingu dalyku bendrame žmonių sugyvenime, ir tikros kultūros darbas yra, jos nuomone, įmanomas tik ten, kame yra pakankamai respektuojama žmogaus gyvybė.

Bet eutanazijos gerbėjų ir gynėjų nuomone, šitoks valstybės nusistatymas esąs jau pasenęs, reikalaująs žymių pakeitimų. Tam tikslui jie stato klausimą, ar esama visuomenėje gyvybių, kurios būtų netekusios tiek savo teisinių gėrybių savybių, kad tolimesnis jų egzistavimas jau neturėtų jokios prasmės ne vien tik tokių nelaimingų gyvybių savininkams, bet ir visai visuomenei.[24]) Ir jie nedvejuodami atsako, kad tokių atsitikimų galį būti.

---

[20]) „Theologisch — Praktische Quartalschrift", 1933) 68: „Die Einwilligung des Sterbebereiten kann die Rechtwidrigkeit der Tötung nicht ausschliessen, denn das allgemeine, menschliche, sociale und staatliche Gebot der Achtung und Erhaltung des Lebens des Mitmenschen sei ungleich wichtiger und wertvoller als die private Rücksicht auf das erloschene Lebensinteresse des Einzelnen".

[21]) Ew. M a l t z e r, Das Problem der Abkürzung „lebensunwerten" Lebens, 9.

[22]) B. K. § 462: „Kas nusikalto pristatęs kam priemonių nusižudyti, jei šis dėl to nusižudė, tas yra baudžiamas kalėti grąsos kalėjime ne ilgiau kaip trejus metus arba kalėti tvirtovės kalėjime ne ilgiau kaip trejus metus".

[23]) B. K. § 463: „Kas nusikalto kalbinęs nusižudyti žmogų, kuriam nesukako 21 m. amžiaus arba žmogų, kuris žinomai negali numanyti savo darbo savumo ir reikšmės arba valdyti savo elgesio, arba padėjęs tokiems žmonėms žudytis, patardamas, nurodydamas arba statydamas arba šalindamas kliūtis, jei dėl to kas nusižudė arba kėsinosi, tas yra baudžiamas: kalėti sunkiajame kalėjime ne ilgiau kaip aštuonerius metus.

[24]) K. B i n d i n g, Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens 27.

Tokiomis bevertėmis būtybėmis jie laiko: a) ligonius, sergančius sunkia ir nepagydoma liga; b) mirtinai sužeistus, kurie, suprasdami savo beviltišką padėtį, prašą mirties arba prašytų, jei turėtų sąmonę, ir c) bepročius arba silpnapročius, kurie savo išlaikymui reikalaują iš visuomenės milijoninių sumų, reikalaują karžygiško patarnaujančio personalo pasiaukojimo, o patys visuomenei nieko neduodą. Juk visas šitas milijonines sumas ir intelektualines bei fizines pajėgas, anot jų, būtų galima sunaudoti kur kas produktingesniam darbui, nekaip leisti joms ištirpti ar nuvysti bepročių namuose! Todėl, jų nuomone, valstybė turinti liautis variusi visuomenei nuostolingą darbą; ji turinti, kiek galima, greičiau panaikinti baudžiamame kodekse atitinkamus paragrafus ir leisti tokioms bevertėms būtybėms pritaikinti eutanaziją. Šitokiame reikalavime nieko blogo nemato net rimtas mokslininkas, teisių profesorius K. B i n d i n g.[25])

Bet su tokiu klausimo išsprendimu jokiu būdu negalima sutikti. Visų pirma, nėra žmogaus, kuris būtų visuomenei absoliučiai nenaudingas. Tokie nėra nė tariamai bevertės būtybės. Nėra reikalo šio dalyko įrodinėti asmenų atžvilgiu, ilgus metus dirbusių visuomenei naudingą darbą, o po to susirgusių. Jų nuopelnai visuomenei yra aiškūs. Bet reikia pasakyti, kad net bepročių namų gyventojai, jau praradę sąmoningą kontaktą su visuomene, taip pat yra visuomenei naudingi daugeliu atžvilgių. Jie, be kitko, yra visuomenei naudingi savo įspėjimu. Jie yra gyvas, labai giliai veikiąs paveikslas, iliustruojąs, kur veda nedovanotinas nukrypimas nuo priedermės kelio, sąmoningas nepaisymas dorovingo gyvenimo gairių. Daugumą jų sudaro alkoholikų, sifilitikų, svetimo prakaito išnaudotojų aukos. Šių įstaigų vedėjai dažnai su pasitenkinimu konstatuoja, kad jų įstaigų lankytojai, išgirdę nevieną tiesos žodį ir sava akimis pamatę ligi šiol dar jiems nematytą gyvenimo reginį, išeidavę giliai susikaupę ir regimai su tvirtesniu pasiryžimu vengti dvasinio purvo. Be to, svetimo vargo ir kentėjimo vaizdas visados ugdo stebėtojo sieloje pasigailėjimą, užuojautą ir kitus švelnius, giliai socijalinius jausmus. Ypač tai tinka visam personalui, kuris pasiaukoja, kad galėtų padaryti tų likimo nuskriaustų būtybių gyvenimą, kiek galima, pakenčiamesnį. Nevienas iš jų, išėjęs ar išėjusi šitokią vargo ir pasiaukojimo mokyklą, ilgainiui taps pavyzdingu tėvu, motina ar kitu visuomenei labai naudingu darbininku. Šis tad pasiaukojimo gyvenimas, kurį veda gailestingųjų įstaigų personalas, nėra prarastas gyvenimas, bet laimėtas gyvenimas. Meilės auka yra žmogiškojo gyvenimo atbaigimo viršūnė! Bepročių namų egzistencija

---

25) Die Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens, 32. „Wieder finde ich weder vom rechtlichen, noch vom socialen, noch vom sittlichen, noch vom religiösen Standpunkt aus schlechterdings keinen Grund, die Tötung dieser Menschen, die das furchtbate Gegenbild echter Menschen bilden und fast in jedem Entsetzen erwecken, der ihnen begegnet, freizugeben“.

turi tam tikros reikšmės ir pedagoginiu atžvilgiu. Mokymo bandymai, atliekami su silpnapročiais, padeda surasti nevieną naudingą priemonę ir sveikiems. Apie tai plačiau rašo R. Gürtler, per 20 metų dirbęs pedagoginį darbą Grosshennersdorf'o įstaigoje Saksonijoje, ir Vienos prof. K. Bühler.[26]) Šia proga reikia pabrėžti, kad bepročių įstaigų gyventojai nėra visai nenaudingi ir ekonominiu atžvilgiu. Nemaža jų dalis gali patys užsidirbti sau ir kitiems duoną. Be to, jie duoda progos surasti darbo gana dideliam skaičiui įvairių profesijų asmenų. Iš to, kas pasakyta, aiškėja, kad ir likimo nuskriaustos būtybės šiokiu ar tokiu būdu prisideda prie visuomenės gerovės. Toji ekonominė disproporcija, kuri, tiesa, šiandien vis dėlto susidaro tarp to, ką bepročių namai duoda ir ko jie iš visuomenės reikalauja, vargu galės išsilyginti, pripažinus eutanaziją. Pamatas yra tas, kad tada reikės steigti labai daug ir brangiai kainuojančių komisijų, kurioms išlaikyti turės ištirpti visos santaupos, padarytos iš priverstinio bepročių arba silpnapročių likvidavimo.

Taip pat per daug išpūstas dalykas yra skausmų vaizdavimas, kuriuos tariamai kenčia bepročių namuose internuoti asmenys. Jų gyvenimas, pasak eutanazijos sekėjų, esąs jiems patiems toks sunkus, nepakenčiamas, kad valstybė tikrai turėtų gauti beširdės vardą, jei jų nepasigailėtų ir neleistų jiems pritaikinti eutanazijos. Bet su tuo nenori sutikti net labai eutanazijai simpatizuojantieji psichijatrai, turį gana ilgą praktiką. Pav., med. Dr. Ew. Meltzer, remdamasis 30 m. praktika, tvirtina, kad bepročių įstaigose viešpataująs gyvenimo džiaugsmas, tų įstaigų gyventojai esą savo likimu patenkinti ir nepasitenkinimo jausmas prasiveržiąs tik tada, kai kylą didesni fiziniai skausmai arba iš jų atimami jų mėgstamieji dalykai arba verčiama laikytis tvarkos.[28]) Tas pats autorius ir toje pačioje vietoje pabrėžia, jog visai klaidingai manoma, kad bepročiai arba silpnapročiai trokštą mirti ir bodįsi gyvenimu. Savo ilgos praktikos metu jis turėjęs, išskyrus liguistos depresijos atvejus, idijotų įstaigoje tik vieną ir bepročių įstaigoje kelis, kurie troškę mirti ir buvę linkę nusižudyti; šiaip tų įstaigų gyventojai turį didelę baimę

---

26) Triebgemässer Erlebnisunterricht.

27) „Die Kinderstube , Idioteranstalt und die Hilfsschule sind Orte, wo man über die Struktur des menschlichen Geistes und die grossen Linien seiner Entwicklung am meisten lernen kann": Die geistige Entwicklung des Kindes, Iena.

28) „Wer das Leben in einer Schwachsinnigen = oder Idiotenanstalt näher kennt, weiss ganz genau, dass in diesen menschlichen „Larven" eine unbändige Lebenslust steckt, dass sie ihr Leben in den engen ihnen gesteckten Grenzen in vollen Zügen geniessen, und dass Unlusterscheinungen nur auftreten, wenn sie durch körperliches Leiden bedingt sind — vor allem Reizungen des Gehirns und insbesondere alte Hirnhauptentzündungen — oder wenn ihrer Lebens = Spiel = und Zerstörungslust Grenzen gesetzt werden müssen": Das Problem der Abkürzung „lebensunwerten" Lebens, Leipzig 1925, 55 p.

mirti ir su dideliu pasitikėjimu kreipiąsi į gydytoją ar patarnaujančius kitus slaugytojus, laukdami atsakymo, kad jie dar nemirsią.[29]) Taip pat ir psichiškai sveiki ligoniai ne visados kenčia tokius skausmus, kaip kad žiūrovams atrodo. Pav., gali nevienam atrodyti, kad sergantieji vėžio liga ir negalį valgyti, turį iškęsti visas bado tortūras. Bet tai yra savų jausmų projekcija. Toks ligonis ne tik nejaučia bado, priešingai — jis turi didžiausią aversiją bet kuriam valgiui. Taip pat ir kitais atvejais jau pati gamta pasirūpina palengvinti tokių ligonių padėtį.

Sutikime valandėlę, kad valstybė, pasigailėjimo jausmo raginama, priima eutanazijos sekėjų pasiūlymą ir leidžia eutanaziją pritaikinti visiems ar bent kai kuriems kenčiantiems. Sutikime taip pat, kad valstybė turės iš šitokio dalyko šiokio tokio pelno. Bet šis materijalinis pelnas niekados negalės atsverti tų milžiniškų dvasinių nuostolių, kuriuos pajustų visuomenė, leidus laisvai praktikuoti eutanaziją.

Visų pirma, šitokia laisvė labai daug prisidėtų prie dorovinio pakrikimo. Šitoks valstybės žingsnis būtų ne kas kita, kaip atsisakymas nuo visuotinių ir nesikeičiančių dorovės dėsnių ir nusilenkimas plikam natūralizmui bei mamonizmui. Valstybė aiškiai ir nedviprasmiškai pasisakytų, kad jai viską nulemianti materijalinė nauda, kad kiekviena priemonė, jeigu tik yra pakankamai naudinga, savaime esanti gera ir priimtina, nepaisant jos santykių su dorovės dėsniais; tuo pačiu būtų viešai pripažintas dėsnis, kad tikslas pateisinąs priemones, kuo ligi šiol buvo taip labai piktinamasi ir kuo buvo inkriminuojami visai nekalti asmenys. Valstybė tokiu savo žingsniu aiškiai ir nedviprasmiškai prisipažintų, kad jai nerūpi teisingumo įgyvendinimas. Ji labai gerai žino, kad bepročių namuose internuoti asmenys yra visai nekalti už savo defektus; už tuos defektus yra atsakingi, kaip buvo nurodyta ir kaip pabrėžia patys psichijatrai,[30]) jų tėvai, tėvų tėvai ar net pati vi-

---

[29]) „Auf Grund meiner 30 jährigen Erfahrungen behaupte ich nun, dass in Idiotenanstalten ganz vereinzeit nur einmal in Form einer Krankhaften Depression Lebensüberdruss, Sehnen nach dem Tode oder Selbsttötungsversuche beobachtet werden. Ja, auch in Irrenanstalten habe ich bei verblödeten Geisteskranken, sofern sie nicht an einer Depression litten, für die ja Lebensüberdruss ebenso typisch ist, wie heitere lebenslustige Stimmung für die sog. Manie, ganz selten einmal nur eine derartige Idee aussprechen hören. Im Gegenteil, trotz ihres armseligen eingeengten Lebens hängen sie am Leben. Ich erinnere mich vieler solcher Kranken, die an akuten oder chronischen körperlichen Leiden erkrankt, aus ihrer sonst an ihnen gewöhnten Unzugänglichkeit herausfallen, sich vertranensvoll an Arzt und Pflegerin lehnen und wohl auch die angstvolle Frage stellen: Ich verde doch wohl nicht gleich sterben? Unsere Erwachsenen Geistesschwachen haben, ebenso wie die blöden Kinder, eine ganz unglaubliche Angst vor der Tode": E w M e l t z e r, Das Problem der Abkürzung „lebensunwerten" Lebens, 54.

[30] T. p. 119—126.

mirti ir su dideliu pasitikėjimu kreipiąsi į gydytoją ar patarnaujančius kitus slaugytojus, laukdami atsakymo, kad jie dar nemirsią.[29]) Taip pat ir psichiškai sveiki ligoniai ne visados kenčia tokius skausmus, kaip kad žiūrovams atrodo. Pav., gali nevienam atrodyti, kad sergantieji vėžio liga ir negalį valgyti, turį iškęsti visas bado tortūras. Bet tai yra savų jausmų projekcija. Toks ligonis ne tik nejaučia bado, priešingai — jis turi didžiausią aversiją bet kuriam valgiui. Taip pat ir kitais atvejais jau pati gamta pasirūpina palengvinti tokių ligonių padėtį.

Sutikime valandėlę, kad valstybė, pasigailėjimo jausmo raginama, priima eutanazijos sekėjų pasiūlymą ir leidžia eutanaziją pritaikinti visiems ar bent kai kuriems kenčiantiems. Sutikime taip pat, kad valstybė turės iš šitokio dalyko šiokio tokio pelno. Bet šis materijalinis pelnas niekados negalės atsverti tų milžiniškų dvasinių nuostolių, kuriuos pajustų visuomenė, leidus laisvai praktikuoti eutanaziją.

Visų pirma, šitokia laisvė labai daug prisidėtų prie dorovinio pakrikimo. Šitoks valstybės žingsnis būtų ne kas kita, kaip atsisakymas nuo visuotinių ir nesikeičiančių dorovės dėsnių ir nusilenkimas plikam natūralizmui bei mamonizmui. Valstybė aiškiai ir nedviprasmiškai pasisakytų, kad jai viską nulemianti materijalinė nauda, kad kiekviena priemonė, jeigu tik yra pakankamai naudinga, savaime esanti gera ir priimtina, nepaisant jos santykių su dorovės dėsniais; tuo pačiu būtų viešai pripažintas dėsnis, kad tikslas pateisinąs priemones, kuo ligi šiol buvo taip labai piktinamasi ir kuo buvo inkriminuojami visai nekalti asmenys. Valstybė tokiu savo žingsniu aiškiai ir nedviprasmiškai prisipažintų, kad jai nerūpi teisingumo įgyvendinimas. Ji labai gerai žino, kad bepročių namuose internuoti asmenys yra visai nekalti už savo defektus; už tuos defektus yra atsakingi, kaip buvo nurodyta ir kaip pabrėžia patys psichijatrai,[30]) jų tėvai, tėvų tėvai ar net pati vi-

---

[29]) „Auf Grund meiner 30 jährigen Erfahrungen behaupte ich nun, dass in Idiotenanstalten ganz vereinzeit nur einmal in Form einer Krankhaften Depression Lebensüberdruss, Sehnen nach dem Tode oder Selbsttötungsversuche beobachtet werden. Ja, auch in Irrenanstalten habe ich bei verblödeten Geisteskranken, sofern sie nicht an einer Depression litten, für die ja Lebensüberdruss ebenso typisch ist, wie heitere lebenslustige Stimmung für die sog. Manie, ganz selten einmal nur eine derartige Idee aussprechen hören. Im Gegenteil, trotz ihres armseligen eingeengten Lebens hängen sie am Leben. Ich erinnere mich vieler solcher Kranken, die an akuten oder chronischen körperlichen Leiden erkrankt, aus ihrer sonst an ihnen gewöhnten Unzugänglichkeit herausfallen, sich vertranensvoll an Arzt und Pflegerin lehnen und wohl auch die angstvolle Frage stellen: Ich verde doch wohl nicht gleich sterben? Unsere Erwachsenen Geistesschwachen haben, ebenso wie die blöden Kinder, eine ganz unglaubliche Angst vor der Tode": E w M e l t z e r, Das Problem der Abkürzung „lebensunwerten" Lebens, 54.

[30] T. p. 119—126.

krikimo valstybėje. O žlugus saugumui, turės žlugti bet koks kultūros darbas, nes pagrindinė kiekvieno kultūros darbo sąlyga yra pakankamai apsaugoti kultūros darbininko gyvybę. Kame to nėra, ten ramus darbas neįmanomas.

Be jau kalbėtų skaudžių padarinių, eutanazijos pripažinimas, reikia pasakyti, nemaža prisidėtų prie depopuliacijos ir nekartą išrautų iš gyvųjų tarpo visuomenei labai vertingą narį. Eutanazijos gynėjai tvirtina, kad jie taip pat nemaną leisti be jokios kontrolės šeimininkauti su žmonių gyvybėmis. Tam dalykui turinčios būti įsteigtos specijalios gydytojų, juristų ir net... dvasiškių komisijos! Visų pirma, didelis dar klausimas, ar kas panorės būti tokios komisijos narys. Yra žinomas faktas, su kokiu nenoru teisėjai sprendžia tokias bylas, kur nuo jų žodžio pareina kaltinamojo gyvybė ar mirtis. O ką bekalbėti apie tokias komisijas, kur kasdien būtų skelbiami mirties verdiktai visai nekaltiems asmenims! Bet sutikime, kad norinčių atsiras. Bet tuo dalykas dar nesibaigia. Komisija turi savo veikime vadovautis kokiu nors kriterijumu. Koks tad dalykas galės eiti tokiu kriterijumu? Gal skausmo intensivumas? Bet skausmas yra perdaug subjektyvus dalykas. Vienas ir tas pat dalykas įvairių asmenų įvairiai atjaučiamas ir įvertinamas. Kaip visai svetimas žmogus galės nustatyti, kokius skausmus ligonis dar gali pakęsti ir kokių negali! Jei komisijos nariai bus įpareigoti „vaduoti" visus, kurie skundžiasi tariamais nepakeliamais skausmais, tai daug neurastenikų„ histerikų, hipochondrikų, melancholikų, alkoholikų, kokaino ar morfijaus mėgėjų turės be jokio reikalo keliauti į kapus. Iškentėję savo skausmus ir išėję atitinkamą gydymą, jie būtų lengvai tapę sveikais ir visuomenei naudingais nariais. Tuo tarpu nesveika skausmo baimė atims nevienam, gal būt, labai gabiam asmeniui gyvybę. Sakysime dabar, kad vienas skausmas negali būti neklaidingu kriterijumu, kad prie jo dar reikia pridėti ligos nepagydomumą. Bet ir šitoks papildymas negali visai apsaugoti nuo paklydimų. Šiandien, tiesa, medicinos mokslas jau gerokai pažengė į priekį. Tačiau toli gražu dar ne viskas išaiškinta. Dar daug yra neaiškių dalykų. Patys gydytojai nekartą prisipažįsta, kaip sunku yra nustatyti gerą diagnozę ir kaip lengva šiuo atveju suklysti. Pusė bėdos, jei ligonis pasilieka dar gyvas; tada galima klaidą pataisyti. Bet kaip pataisyti, kai eutanaziją jau bus jį nuvariusi į kapus! Tą patį galima pasakyti ir apie kitus kriterijus. Tokiu būdu tikrų kriterijų nebuvimas padarys ligonių ar paliegėlių jau šiaip netikrą padėtį dar netikresnę. Viskas priklausys nuo komisijos narių subjektyvaus nusistatymo. O kas būtų, jei tai ar kitai komisijai ateitų pagunda panaudoti savo taip plačias teises piktam, pav., sąskaitų suvedimui su tuo ar kitu ligoniu, su ta ar kita šeimyna?! Su tokiais galimumais reikia skaitytis. Ypatingai daug piktnaudojimo galėtų pasitaikyti didesnių katastrofų metu, kai jokių oficijalių komisijų nebus ir kur viską turės spręsti vietos žmonės.

Kiek nereikalingų aukų pareikalaus tokiais atvejais išgąsdinta vaizduotė ir pikta valia?! Ar nebus pagundos suinteresuotiems asmenims pasirūpinti, kad įvyktų katastrofa, o katastrofos aukas nuvaryti į kapus ir vėliau afišuotis jų geradariu?! Ypač tai gali atsitikti turistams kalnuose, nelaimingais atsitikimais nuošalesnėse vietose, kur kontrolė yra beveik neįmanoma. Taigi, valstybė, norėdama eutanazijos pagalba pigiai nusikratyti sau nepageidaujamais elementais, turės prisidėti prie nemažo skaičiaus sveikų asmenų nužudymo, tuo pačiu pati griaudama savo fizinės egzistencijos pagrindus.

Bet dar ryškiau paaiškės eutanazijos pripažinimo žalingumas, svarstant jojo padarinius betarpiškai medicinai ir tarpiškai tautos sveikatingumui.

6. Eutanazija medicinos atžvilgiu

Visų pirma, eutanazijos pripažinimas labai skaudžiai pakirs ligonių pasitikėjimą gydytojais ir jų gydymo priemonėmis. Lig šiol ligonis buvo ir yra gydytojui visai atviras. Jis jam pasisako savo slapčiausius dalykus, atveria visą savo sielą. Tai gali įvykti tik todėl, kad ligonis gydytoją laiko didžiausiu savo geradariu, gelbėtoju iš mirties ir skausmų. Jis žino, kad gydytojui jo gyvybė yra šventas dalykas, gydytojas yra pasiryžęs paaukoti jo gyvybei išgelbėti ne vien tik savo patogumus ir materijalinius interesus, bet reikale net savo gyvybę. Ši taip gydymo tikslams reikalinga pasitikėjimo atmosfera greit išnyks, jei ligonis pastebės, kad žmogaus gyvybė gydytojui nėra jau toks brangus dalykas, kad gydytojas gali visai ramia sąžinė nužudyti „humanišku" būdu ne vien tik tuos, kurie prašo, bet ir tuos, kurie neprašo. Tada nuo gydytojo asmens nukris lig šiol jį apsupanti aureolė ir gydytojas ligoniui atrodys klastingas priešas ir net budelis. Ligonio atvirumas išnyks, jo lūpos susičiaups, ir jis išgąstingai seks kiekvieną gydytojo judėsį, drebės dėl kiekvienos mažiausios injekcijos. Tada niekas neturės noro turėti reikalo su gydytoju; kiekvienas stengsis jo vengti. Į ligoninę žmonės ims žiūrėti, kaip į kalėjimus ar dar piktesnes įstaigas. Visai bergždžias darbas yra mėginti piešti būsimo eutanazijos viešpatavimo amžiaus ligonines maldyklomis, gydytojus — kunigais, kur ligoniai ramiai laukią mirties sprendimo ir priimą pačią mirtį su šypsena. Tai yra visai pigi ir nereali svajonė. Gali M a n n ir panašūs autoriai kažin kaip gražiai vaizduoti būsimas ligonines, vis tiek toks nerealus vaizdavimas negalės užtušuoti pačios realybės ir atimti iš mirties jai priklausomą rimtį ir pagarbą. Mirties valanda žmogui niekados netaps vien saldaus miego valanda: ji žmogų visados vers giliai susimąstyti, padaryti praleisto gyvenimo refleksiją, iškęsti specifinį mirties skausmą. Taip yra skirta Aukštesnės Valios, ir niekas negalės šio paskyrimo pakeisti. O jei kartais žmonių pasitikėjimas gydytojais bus pa-

[31]) Die Erlösung der Menschheit vom Elend.

laužtas, jei ligonis pradės laikyti gydytoją savo budeliu, o ligoninę — mirties sprendimų vieta, tai lengva įsivaizduoti, kiek nuo to turės nukentėti tautos sveikatingumas, ypatingai epidemijų ir didesnių nelaimių laikais. Labai vykusiai pastebi med. dr. E w. M e l z n e r, kad jau pats svarstymas projekto leisti ar neleisti eutanaziją žalingai veikia tautos sveikatingumą.[32]) Eutanazijos pripažinimas dar ir kitu atžvilgiu turėtų pakenkti medicinai: jis atimtų iš jos brangius observacijos ir tyrimo objektus. Medicinai, kaip mokslui, kiekvienas ligonis gana daug reiškia. Jojo stebėjimas ir gydymas padeda surasti vis naujų dalykų ir įnešti naujos šviesos. Ligonių trūkumas paraližuoja patį medicinos mokslą. Štai kodėl epidemijos, karai ir kitos panašios nelaimės, nors savaime yra labai skaudus dalykas visuomenei, bet medicinai tokie laikotarpiai yra įdomūs ir vaisingi. Tada medicina praturtėja naujais pastebėjimais ir išradimais. Tuo būdu eutanazija, susiaurindama medicinos tyrimo ir veikimo plotą, nebūtų jai sveikas ir naudingas dalykas.

Galop, eutanazija nebūtų medicinai sveikas ir naudingas dalykas tuo atžvilgiu, kad ligšiolinis griežtas reikalavimas respektuoti kiekvieno ligonio gyvybę ir ją gelbėti visomis leistinomis priemonėmis, verste vertė medicinos atstovus su nepaprasta energija ir užsidegimu ieškoti vis geresnių ir tikresnių gydymo būdų. Tas šventas užsidegimas paskutiniais laikais padarė kuone stebuklus. Pav., per paskutines 50—60 metų medicina daugiau laimėjo, nekaip anksčiau per ištisus šimtmečius. Dabar tai ir kyla labai rimtas klausimas, ar, sankcijonavus eutanaziją, nesumažės šis taip naudingas lenktyniavimas? Ar nepakirs medicinos genijaus sparnų pražutinga mintis: kam sielotis, kentėti ir aukotis, jei galima ir „kitu būdu" išgelbėti vėžiu ar kita sunkia liga sergantį ligonį?!

Štai tie motyvai, dėl kurių dauguma gydytojų labai skeptiškai žiūri į eutanazijos sekėjų pranašaujamas geradarybes. Taip, D e s g e n e t t e s drąsiai atsako Napoleonui I, pareiškusiam nuomonę, kad gydytojas turėtų gyvybės kaina sutrumpinti sužeistų kareivių kančias: „Mūsų priedermė ne atimti, bet saugoti gyvybę".[33]) Med. dr. I. B r e n n e c k e mato eutanazijoje po humaniškumo skraiste pasislėpusį pliką egojizmą.[34]) Prof. dr. K e l l n e r pa-

---

32) Das Problem der Abkürzung „lebensunw." Lebens, 57: „Die Aerzte haben also schon im Interesse der Verhütung eines Rückschrittes unseres ganzen Gesundheitswesens die dringende Plicht, auf die üblen Wirkungen solcher gemeinschädlicher Forderungen hinzuweisen, denen gegenüber der nationalökonomische Vorteil durch die Tötung einiger Idioten für die Allgemeinheit gewonnen würde, gar nich zu Buche schlagen würde".

33) „Notre devoir n'est pas de tuer, mais de conserver la vie" G. K i s e l s e i n, L'Euthanasie, 3.

34) Kritische Bemerkungen zur Forderung Binding und Hoche der Freigabe der Vernichtung lebensunwerten Lebens, 4: „Psichiatr. = Neurolg. Wochenschrift", (1921/22).

siūlymą leisti masėmis žudyti eutanazijos pagalba beverčias ar mažavertčias gyvybes vadina „Mord aus Gewinnsucht"[35]. Dr. med. Ew. Meltzer palengvinti tariamai beverčių ar mažaverčių būtybių gyvenimą laiko herojiškesniu ir kultūrai naudingesniu dalyku, nekaip juos prieš laiką varyti į kapus.[36]) Šiais ir panašiais žodžiais apibudina eutanaziją ir daugelis kitų gydytojų.

*

* *

Ilgai gyventi ir gražiai mirti yra kiekvienos žmoniškos širdies troškimas. Deja, siūlomoji eutanazija negali patenkinti šito troškimo. Ji tik dirbtinu būdu pridengia tą tragediją, kuri kyla žmogaus sieloje paskutinę gyvenimo valandą. Gyvenimas ir mirtis pasilieka du nesutaikinami antipodai. Tik Kristaus mokslo šviesoje šis griežtas antagonizmas tarp tų dalykų sušvelnėja ar net visai išnyksta. Krikščioniui mirtis nėra visko baigimas ir paskendimas nirvanoje, bet tik pakeitimas šio netobulo gyvenimo į nepalyginamai tobulesnį ir laimingesnį Dangiškojo Tėvo prieglobstyje. Todėl ir gražios bei lengvos mirties problemos išsprendimas glūdi ne eutanazijos įgyvendinime, bet nuoširdžiame nusilenkime autoritetui To, kuris pasakė ir turėjo teisę pasakyti: „Aš atsikėlimas ir gyvenimas; kas tiki į mane, nors būtų miręs, bus gyvas ir kiekvienas, kurs gyvas ir tiki į mane, nemirs per amžius".[37])

---

35) Briefen und Bilder aus Alsterdorf, 45 (1921) 23.

36) Das Problem der Abkürzung des „lebesunwerten" Lebens. VIII: ‚Ich halte es für viel heroischer, sich dieser Wesen nach Kräften anzunehmen, Sonne in ihr Leben zu bringen und der Menschheit zu dienen. Ja, ich bin überzeugt, dass wir dadurch den grossen Kulturidealen der Menschheit näher kommen werden als auf jenem Wege, der auch Ernst Mann in seinem Buche „Die Erlösung der Menschheit vom Elend" nur in weit über Binding hinausgehender Art empfiehlt.

37) Jon. 11, 25—26.

Dr. Ig. Česaitis

Kronika

(Chronica)

† Enr. Lépicier.

Šių m. geg. 23 d. mirė Enrikas Lépicier, gimęs 1863 m. vas. mėn. 28 dien. Vaucoulers'e, Verdun'o vyskupijoje. 1873 m. kovo mėn. 1 dien. įstojo į servitų vienuolyną Londone.1885 m. rugs. mėn. 19 dien. išvęstas kunigu. Tais pačiais metais pasiųstas į Romą, kame Propagandos kolegijoje gavo akademinius mokslo laipsnius. Jis buvo uolus Mgr. Satolli dogmatinės teologijos profesoriaus studentas.

1890—1892 m. Lépicier eina naujokų magistro pareigas Bognoro vienuolyne Anglijoje. Šv. tėvas Leonas XIII 1892 m. pakvietė jį užimti dogmatinės teologijos katedrą Romoje Mgr. Satolli vietoje. Čia prasideda jo ilga ir graži profesoriavimo karjera iki 1913 m. Nuo šių metų iki 1920 m. buvo savo vienuolijos generolas.

1895 m. jis įsteigė servitų vienuoliams šv. Alekso Falconieri kolegiją. Labai brangindamas šitą institutą, jis čia iki paskutinių savo gyvenimo dienų mokė dogmatinės teologijos. 1924 m. išvęstas vyskupu ir 1927 m. paskirtas kardinolu.

Apaštališkasis Sostas skyrė jam atsakingas pareigas: apaštališkojo vizitatoriaus Anglijoje, Rytinėje Indijoje, Etiopijoje ir Eritrėjoje ir buvo šv. tėvo pasiuntinys Orleane, Kartaginoje ir Maltos saloje. 1928 m. paskirtas Vienuolių Kongregacijos prefektu.

Lépicier, būdamas nepaprastai veiklus, parašė daug įvairių veikalų. Daugeriopos sritys jį domino. Jo paskelbtų veikalų katalogas, be 22 quodlibetalijų, sudaro ilgą sąrašą, liečiantį Šv. Raštą, apologetiką, filosofiją, asketiką ir ypač dogmatinę teologiją. Be keturių evangelijų konkordancijos, jis parašė Apaštalų Darbų, Psalmių, laiškų Romiečiams ir Žydams, Giesmių Giesmių komentarus. Jis paskelbė dvidešimts aštuonis tomus dogmatinės teologijos. Paskutiniaisiais metais jis išleido sutrumpintą trijų tomų dogmatiką, skirtą seminarijoms.

Suprantama, jo veikaluose nerasime to gilumo ir originalumo, kaip Billot veikaluose, bet negalima nepripažinti jo didelio nuopelno teologijai,

ypač studijoms šv. Tomo, kurio jis buvo ištikimas mokinys. Jo paskaitas studentai labai brangino. Pastebėtinas jo didelis traktatas „ De B. V. M. Matre Dei“, susilaukęs net penkių leidimų. Šitas jo traktatas buvo pirmasis mūsų laikais marijologijos srityje. Iš šitos studijos jis sukūre specijalų mokslą, nesustodamas tik ties kai kuriais klausimais, bet apimdamas gerai sutvarkytą visumą, visa apie Šv. P. Mariją.

† Tomas Pègues.

Š. m. bal. mėn. 28 dien. mirė Tomas Pègues, O. P., gimęs 1866 m., teologijos profesorius Collegium Angelicum Romoje (1909—1921), Saint Maximin'e, Pistojos vienuolyne, Minervoje (1935). Iki paskutinio laiko, kiekvieną šeštadienį Romoje sakydavo konferencijas intelektualų elitui. Jis atnaujino dominikonų provincijos Toulouse'os teologijos kolegiją. Jo gausūs veikalai supažindina su šv. Tomo Akviniečio doktrina. Jis parašė: Commentaire littéral français de la Somme théologique, tos pačios Sumos Dictionaire La somme théologique en forme de catéchisme pour tous les fidèles, Propedeutica thomistica ad sacram theologiam ir daug kitų veikalų, liečiančių šv. Tomą, jo asmenį ir doktriną.

† P. Mandonnet.

Vienas iš įžymiausių dominikonų ordeno teologų tėvas P. Mandonnet, didelis lietuvių Šveicarijos Friburgo studentų ir Lietuvos bičiulis, baigė savo gyvenimo kelionę Saulchoir'o (Kain, Belgique) vienuolyne š. m. sausio mėn. 4 dien. Jis gimė 1858 m. sausio mėn. 26 dien. Beaumont'e (Puy de Dôme). 1882 m. spalių mėn. 28 dien. įsivilko į dominikonų abitą Belmont'e (Naujoje Kastilijoje). 1887 m. gruod. 11 d. Corte (Korsikoje) įšvęstas kunigu. 1888 m. nukeltas į Lille vienuolyną, kame dvejus metus ėjo pamokslininko pareigas. 1889 m. lapkr. mėn. 3 dien. paskirtas lektorium Corbara vienuolyne, kame dėstė apologetiką ir Bažnyčios istoriją. 1891—1918 m. pakviestas dėstyti Bažnyčios istoriją Friburgo universitete. Čia 1893—1894 ir 1906—1907 m. buvo teologijos fakulteto dekanas ir 1902-1903 m. universiteto rektorius. Teologijos magistro laipsnį įgijo 1903 m. 1918 m. perkeltas į šv. Jokūbo vienuolyną Paryžiuje. Šv. Jėzaus Širdies universitetas Milane 1932 m. jam suteikia daktaratą h. c. ir Friburgo universitetas 1934 m. garbės profesoriaus titulą.

Jo mokslinė veikla bemaž išimtinai koncentruojasi istorijos studijose. 1921 m. jis įsteigė Saulchoir'e Tomistinių istorijos studijų institutą; 1922 m. su Mgr. Beaussard'u ir J. Maritain'u įsteigia Paryžiuje Société thomiste, kuriai jis pirmininkauja iki 1932 m. Jis buvo „Bulleten thomiste“ steigėjas.

1930 m. jam įteikiama „Mélanges Mandonnet“, kurs duoda 81 jo veikalų sąrašą. Gerai žinomas jo veikalas „Les Ecrits autentique de saint Thomas d'Aquin. Bendradarbiaujant tėvui Destrez, O. P., išleidžia „Bibliographie thomiste“. Jo tyrinėjimai apie „Siger de Brabant“, averoistinio judėjimo vadą ir didįjį šv. Tom. antagonistą, sudaro didelio autoriteto veikalą. Jo paskutinis, didelio originalumo ir naujų požvilgių, veikalas skirtas didžiajam italų poetui „Dante le théologien“.

Mandonnet teisingai laikomas vienu iš geriausių vidurinių amžių šv. Tomo ir scholastikos istorininku. Gausūs jo draugai, gerbėjai ir studentai, kuriuos jis ilgus metus formavo Friburgo universitete, ilgai su pagarba minės didelio masto mokslininką.

† Juozapas Ubach.

1935 m. spalių mėn. 2 dien. mirė Buenos-Aires (Argentinoje) moralinės teologijos profesorius Juozapas Ubach, S. J., 64 metų. Stambi intelektualinė asmenybė, Ubach pasižymėjo savo natūralinėmis ypatybėmis ir savo atkakliu darbu. Be gamtos mokslų veikalų, 1935 m. pradžioje išleido antrąjį „Theologia Moralis“ leidimą, tikrai mokslišką vadovėlį, pasižymintį aktuališkiausiomis problemomis.

† Fuelscher.

Š. m. rugp. mėn. Innsbruk'e mirė Fuelscher, S. J. 1930 m. jis paskelbė veikalą „Die ersten Seins — und Denkprinzipien“. Jo studija „Akt und Potenz“ sukėlė gyvą reakciją tomistų tarpe ir užkūrė aštrią polemiką.

† Mgr. Schoepfer

Š. m. kovo 25 dien. Innsbruk'e mirė Mgr. Schoepfer. Jis buvo Brixeno seminarijos teologijos profesorius, 1907 m. įsteigė spaudinių leidyklą „Tyrolia“. Nuo 1927 m. leidžia „Neue Reich“. Parašė: Geschichte des Alter Testamentes, 1893; Bibel und Wissenschaft 1896; Verschuldugsfreiheit oder Schuldenfreiheit ir kt.

† Artūras Vermeersch.

Š. m. liepos mėn. 12 dien. mirė Louvain'e Artūras Vermeersch, S. J., dvidešimts metų profesoriavęs Jėzuitų Collegium maximum Louvain'e ir šešioliką metų Grigaliaus universitete Romoje.

Art. Vermeersch buvo moralistas, kanonistas, socijologas, asketas ir t. t. ir t. t.

Moralistas, — išleido Theologiae Moralis principia, responsa, consilia, kurios III^3 XVI+846 išėjo 1935 m. Visa jo teologija yra kapitališkas

veikalas. Galima pasakyti, kad šitoj srityje nėra to principinio klausimo, tos moderniškos aplikacijos, kurios mokytas vienuolis nebūtų gvildenęs.

K a n o n i s t a s,—redagavo žurnalą „Periodica de re canonica et morali, utilia praesertim religiosis et missionariis" ir su Creusen'u išleido Epitome iuris canonici cum commentariis.

S o c i j o l o g a s, — ypatingai stengėsi precizuoti teisingumo klausimus, susijusius su visuomenine santvarka, besiremdamas encikl. „Rerum novarum" ir „Quadragesimo anno"; jo Catéchisme du mariage chrétien d'après I'Encyclique „Casti Connubii" jau išverstas į penkias kalbas.

A s k e t i k a s, — parašė: La Grande Promesse, Le Coeur de Jésus et le Coeur du Travailleur, Pratique et Doctrine de la devotion au S. Coeur à l'usage du clergé et des fidèles, L. objet propre de la dévotion au Sacré Coeur. Méditations sur la Sainte Vierge ir Commentaire sur les Litanies du Sacré Cour.

Defunctus adhuc loquitur! Bet dar prie gyvos galvos š. m. sausio mėn. 9 d. Romoje šitam didžiajam mokslo vyrui suruoštas minėjimas, pastatytas neišgriaunamas paminklas—išleista Miscellanea Vermeersch, scritti in onore del R.P. Arturo Vermeersch, I-II, XXX+454 ir 406, 65 liros.—Appendice de 42 p., 3 liros. Jame bendradarbiauja 47 viso pasaulio mokslininkai. Visas veikalas suskirstytas į keturias dalis, kurios nurodo pagrindines velionies mokslo darbų sritis: moralinę teologiją, bažnytines teises, privatinę ir viešąją civilinę teisę santykiuose su teologija, teisės filosofiją, socijologiją. Šituo būdu norėta pabrėžti intelektualinę priklausomybę ir pagarbą savo mokytojui.

Neįmanoma išskaičiuoti visus jo raštus. Tai padaryta minėtajame leidinyje, gale, dvidešimts aštuoni puslapiai. Gili ir plati veikla! Vermeersch buvo mokytas, iškalbingas ir kritiškas asmuo.

Redakcijai atsiųstos knygos

H. Bremond, Was würde Christus tun? (Religiöse Charaktere. Übertragung aus dem Französischen von Rudolf von der Wehd und Helmut Bockmann), Freiburg im Br. 1936 (Verlag Herder), 316 in 8⁰, 2,80 mark., in Leinen 3,80 mark.

Turinys: Vorwort, Einführung. — 1. Ein heiligmässiger Anglikaner: John Keble, 2. Das religiöse Leben eines Bürgers in 17. Jahrhundert: Jean Maillefer, 3. Die Berufung des Abbé von Broglie, 4. Ein englischer Erzieher: Eduard Thring, 5. Die Spieler von Oberammergau, 6. Was würde Christus tun? — Anhang.

Bremond yra vienas iš didžiausių paskutiniųjų laikų religinių rašytojų. Jis pasižymi religiniu gilumu ir gražia rašymo forma. Ne be rekalo vokiečiai išleido kalbamąjį vertimą savo kalbą.

Otto Schöling, Die Verwaltung der heiligen Sakramente unter pastoralen Gesichtspunkten, Freiburg im Br. 1936 (Verlag Herder), X+446 in 8⁰, 5,80 mark., in Leinen 7 mark.

Turinys: I. Die Sakramente im algemeinen, II. Die Taufe. III Die Firmung, IV. Die heilige Eucharistie, V. Das heilige Sakrament der Busse, VI. Die Hilfe der Kirche für Kranke und Sterbende — die letzte Ölung, VII. Das heilige Sakrament der Ehe.

Knyga parašyta labiausiai studijuozams, bet tinka taip pat sielų ganytojams. Labai kreipiama akis į šiandieninius reikalus, sroves ir t. t.

Arėjas Vitkauskas, Numirėlis iš karsto (Lietuvos prisikėlimo poėma), Chicago, 25 am. c. (adresas: Chicago, Illinais, 2188 W. Coulter St.).

„Katoličeskij viestnik", 5—12 (1936) 99—288, metinė kaina — 1 am. dol.

Mėnesinis Bizantinių — Slavinių Apeigų katalikiškas teologijos laikraštis, leidžiamas Mandžiūrijoje. Charbine. Jame daug rašoma apie Rytų Apeigų Bažnyčios reikalus ir Bažnyčios vienybę.

Turinys — Summarium

Nr. 1

Nr. 2

REDAGUOJA ORD. PROF. DR. P. MALAKAUSKIS

Teol. - Filosofijos Fakulteto leidiniai

I. Knygos

1. P. Malakauskis, Moterystės teisės,[2] Kaunas 1932, 511, 6 lit.
2. P. Būčys, Teologijos enciklopedijos kursas, Marijampolė 1925 (nebėra).
3. J. Eretas, Henrich Seuse, Kaunas 1929, 64, 50 cent.
4. J. Eretas, Meister Eckehart, Kaunas 1930, 146, 1 lit.
5. J. Eretas, Jonas Tauleris, Kaunas 1930, 128, 1 lit.
6. J. Grinius, O. V. Milašius — poetas, Kaunas 1930, 196, 3 lit.
7. Pr. Kuraitis, Pagrindiniai gnoseologijos klausimai, Kaunas 1930, 104 2 lit.
8. P. Malakauskas, Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, 268, 2 lit.
9. Ant. Maliauskis, Teodiceja, Kaunas 1931, 180, 2 lit. 50 cent.
10. J. Eretas, Vokiečių literatūros istorija, Kaunas 1931, 250. 5 lit. 50 cent.
11. Pr. Venckus, Fundamentalinės teologijos paskaitos, Kaunas 1932, 40, 50 cent. (įvadas); Kaunas 1031, 1 dal. 192, 3 lit.; Kaunas 1935, 4 dal. 84, 1 lit. 50 cent.
12. Pr. Kuraitis, Ontologija, Kaunas 1931, I 207, lit.; Kaunas 1933, II 168, 3 lit.
13. P. Malakauskis, Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, 117, 2 lit.
14. J. Grinius, Putino lirika, Kaunas 1932, 108, 1 lit.
15. P. Malakauskis, Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, 120, 2 lit.
16. J. Eretas, Goethe, Kaunas, 1933, 286, 4 lit.
17. P. Malakauskis, Baudžiamosios teisės,[2] Kaunas 1934, 335, 5 lit.
18. P. Malakauskis, Prigimtinė teisė[2] Kaunas 1936, 160.
19. Z. Ivinskis, Lietuvos prekyba su Prūsais, Kaunas 1934, 1 dal. 208, 4 lit.
20. St. Šalkauskis, Bendrieji pedagogikos pagrindai[2] Kaunas 1935, 53 1 lit.
21. St. Gruodis, Negimusios gyvybės panaikinimas, Kaunas 1935, 130, 2 lit.
22. Ant. Maliauskis, Etika, Kaunas 1935, 1 dal. 192, 4 lit.
23. Ant. Maceina, Kultūros filosofijos įvadas, Kaunas 1936, 224, 5 lit.
24. J. Ambrazevičius, Vaižgantas, Kaunas 1936.

II. Žurnalai

1. „Soter" (religijos mokslų žurnalas):

1924 m. — 1 lit.	1(1932) — 1 lit.
1925 „ — 1 „	2(1932) — 1 „
1926 „ — 1 „	1(1933) — 1 „
1927 „ — 1 „	2(1933) — 1 „

2. „Logos" (filosofijos žurnalas):

1922 m. — 1 lit.	1931 m. — 1 lit.
1923 „ — 1 „	1932 „ — 1 „
1924 „ — 1 „	1933 „ — 1 „
1925 „ — 1 „	1(1934) „ — 1 „

1928 „ — 1 „	1(1934) — 1 „	1926 „ — 1 „	2(1934) „ — 1 „
1929 „ — 1 „	2(1934) — 1 „	1927 „ — 1 „	1(1935) „ — 2 „
1930 „ — 1 „	1(1935) — 2 „	1928 „ — 2 „	2(1935) „ — 2 „
1(1931) „ — 1 „	2(1935) — 2 „	1929 „ — 1 „	1(1936) „ — 4 „
2(1931) „ — 1 „	1(1936) — 3 „	1930 „ — 1 „	2(1936) „ — 2 „
	2(1936) — 3 „		

3. **„Athenaeum“** (kalbos, literatūros ir istorijos žurnalas)

1(1930) — 1 lit.	1933 m. — 2 lit.
2(1930) — 1 „	1934 „ 2 „
1(1931) — 1 „	1935 „ — 4 „
2(1931) — 1 „	1(1936) „ — 3 „
1932 m. — 2 „	2(1936) „ — 3 „

Visų Teol.-Filosofijos Fakulteto leidinių komisijonierius yra Šv. Kazimiero Draugijos Centrinis Knygynas Kaune.

Dr. P. Malakauskio rašiniai

1. Kryžiaus kelias (vertimas iš Antanavičiaus), Kaunas 1912, 95 in 24° (nebėra).
2. Ar moteris Joanna kadaise buvo papa?, Kaunas 1913, 12 in 8°; Kaunas ^{2}1930, 18 in 16°; Kaunas ^{3}1931, 18 in 16°.
3. Krikščionijos laimėjimas 313 m., Kaunas 1913, 10 in 8° (nebėra).
4. Vyskupų rinkimai, Kaunas 1919, 15 in 8°.
5. Moterystės teisės, Kaunas - Klaipėda 1923-1926, I-II tom. I-XXIV+538 in 8°; Kaunas ^{2}1932, I-VIII+511.
6. Diecezinis sinodas, Kaunas 1926, 11 in 8°.
7. Civilinės jungtuvės, Kaunas 1926, 31 in 16°.
8. Baudžiamosios teisės, Kaunas 1928, I-VIII+404 in 8°; Kaunas^{2} 1934, I-XII+335 in 8°.
9. Konkordatai ir Lietuvos konkordatas, Kaunas 1928, 40 in 8°.
10. Katalikiška mokykla, Kaunas 1929, 46 in 8°.
11. Katalikiškos draugijos, Kaunas 1930, 51 in 8°.
12. Bažnytinė cenzūra ir draudžiamosios knygos, Kaunas 1931, 30 in 8°.
13. Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas 1931, I-X+268 in 8°.
14. Dvasiškių teisės, privilegijos ir priedermės, Kaunas 1931, 35 in 8°.
15. Bažnytinių teisių šaltiniai, Kaunas 1931, I-VII+117 in 8°.
16. Bažnytinės teisės (įvadas), Kaunas 1932, I-VII+120 in 8°.
17. Moterystė, Kaunas 1933, 66 in 16°.
18. Prigimtinė teisė, Kaunas 1934, I-VIII+116 in 8°; Kaunas ^{2}1936, 168 in 8°.
19. Dvi numirusių vietos — kapinės ir krematorija, Kaunas 1936, 54 in 8°.